

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 25 студзеня 1985 г. № 4 (3258) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Расказ ветэрана.

Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Пётр Антонавіч Дубовік у гасцях у вучняў Навасёлкаўскай сярэдняй школы Пастаўскага раёна. Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

УНУМАРЫ:

Пошта дэпутата

Расказ пра пісьмы выбаршчыкаў Івану Шамякіну.

Новыя вершы

Сцяпана ГАУРУСЕВА і Валянціна ТАРАСА.

АПАВЯДАННЕ
Уільяма САРАЯНА
«Гары».

Ніл ГІЛЕВІЧ.

ПЛЕН—БУДЗЕ, ДЫ
ЯШЧЭ ЯКІ ПЛЕН!..

Развагі фалькларыста
пра народную
харэаграфію.

На покліч часу

Да юбілею стваральніка
першага беларускага мас-
тацкага фільма Ю. Гарыча.

С. ХАЦУК.

У пошуках «салодкага
жыцця».

НАТАТКІ СЛЕДЧАГА.

ВЫСОКИ ДАВЕР

Працаўнікі калгаса «Сцяг камунізму» Светлагорскага раёна назвалі старшыню Дзяржаўнага камітэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні Генадзя Мікалаевіча **БУРАЎКІНА** кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларусі па Парыцкай выбарчай акрузе.

Па Астрашыцка-Гарадоцкай выбарчай акрузе кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР названы народны паэт Беларусі Пімен Емяльянавіч **ПАНЧАНКА**.

Народны мастак СССР Заір Ісакавіч **АЗГУР** названы кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Цімашэнкаўскай выбарчай акрузе г. Мінска.

Па Арэхаўскай выбарчай ак-

рузе Аршанскага раёна кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета рэспублікі вылучаны га-лоўны рэдактар часопіса «По-льмя» Канстанцін Ціханавіч **КІРЭНКА**.

Першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Ніл Сямёнавіч **ГІЛЕВІЧ** названы кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларусі па Антопальскай выбарчай акрузе Драгічынскага раёна.

Па Каржанеўскай выбарчай акрузе г. Мінска кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета рэспублікі названы артыст Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя А. М. Горкага Расціслаў Іванавіч **ЯНКОЎСкі**.

80 ГАДОЎ З ДНЯ ПАЧАТКУ ПЕРШАЙ РУСКАЙ РЭВАЛЮЦІІ

У былой царскай Расіі з канца 1904 года пачаў нарастаць рэвалюцыйны рух рабочага класа. Гэтак у невялікай ступені садзейнічала паражэнне царскіх войскаў у Манчжуріі, здача японцам Порт-Артура. 3 студзеня 1905 года (даты па старым стылі) пачалася стачка на Пуцілаўскім заводзе, якая ахапіла іншыя прадпрыемствы і да 7 студзеня ператварылася ва ўсеагульную. Урад вырашыў патапіць выступленні ў крыві. Па прапанове папа Гапона, звязанага з царскай ахранкай, 9 студзеня было арганізавана шэсце рабочых да цара, каб уручыць яму петыцыю аб сваіх патрабаваннях. Мірнае шэсце было расстрэляна. Было забіта больш за тысячу чалавек і каля 5 тысяч паранена.

Вестка аб гэтым выклікала хвалю абурэння па ўсёй краіне. У студзенскіх стачках удзельнічала 444 тысячы чалавек. Падзеі 9 студзеня паклалі пачатак першай рускай буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі.

Актыўны ўдзел у рэвалюцыйных выступленнях прыняў і рабочы клас Беларусі. Па закліку мясцовай групы РСДРП у Мінску стачкі пачаліся 13 студзеня. Выступленні былі арганізаваны і ў іншых буйных гарадах.

А. СЦЯПАНАЎ.

БІБЛІЯТЭЧКА ПЕРАМОГІ

Дзесяткі назваў кніг, калектыўных зборнікаў, альбомаў выпускае да 40-годдзя Вялікай Перамогі выдавецтва «Беларусь». Сярод іх і спецыяльная бібліятэчка «Вялікі подзвіг савецкага народа», якая неўзабаве пабачыць свет.

У яе ўвайшлі шэсць брашур, што будучы размешчаны пад адной супервакладкай: «Пад кіраўніцтвам ленинскай партыі»,

«Рашаючы ўклад Узброеных Сіл СССР у разгром фашызму», «Усенародная барацьба ў тыле ворага», «Трыумф сацыялістычнага ладу», «Бясспрыкладны героізм працоўнікаў тылу», «Сувесна-гістрычнае значэнне Вялікай Перамогі». Сярод аўтараў — Герой Савецкага Саюза У. Лабанок, генерал-палкоўнік А. Дзэбалюк і іншыя.

Г. РОКАЧ.

ПРЭМП ЧАСОПІСА «ВЯСЁЛКА»

Цэнтральны Камітэт ЛКСМ Беларусі прыняў пастанову аб прысуджэнні прэміі часопіса «Вясёлка».

Штогод прысуджаюцца тры прэміі ў памеры 100 рублёў кожнай: за лепшыя празаічныя і паэтычныя творы, якія адлюстроўваюць жыццё аццябрата і піянераў, вучнёўскіх калектываў, грамадска-нарыснаю працу дзяцей, іх грамадскую актыўнасць, а таксама за лепшае мастацкае афармленне.

На атрыманне прэміі вылучаюцца літаратурна-мастацкія і графічныя творы, якія былі

апублікаваны на старонках часопіса «Вясёлка» і атрымалі прызнанне чытачоў.

Рашэнне аб прысуджэнні прэміі будзе друкавацца на старонках часопіса «Вясёлка» да Міжнароднага дня абароны дзяцей, пачынаючы з 1986 года.

У склад журы па прысуджэнні прэміі часопіса «Вясёлка» уваходзяць: Васіль Вітка, Уладзімір Ліпскі, Аляксандр Трухан, Ніна Качановская, Павел Кавалёў, Уладзімір Машноў, Яўген Ларчанка.

Т. СЯРГЕЕВА.

У КЛУБЕ ВЫБАРШЧЫКАЎ

У час сустрэчы з выбаршчыкамі.

У Палацы культуры Мінскага вытворчага тэатраўнага аб'яднання імя Ц. Я. Кісялёва паспяхова працуе клуб выбаршчыкаў. У яго гасцінай можна пачытаць свежыя газеты, пазнаміцца з палітычнай літаратурай, паслухаць лекцыю.

Нядаўна ў клубе адбылася

сустрэча выбаршчыкаў з кампазітарам Уладзімірам Прохаравым, канцэртмайстрам і салістам тэатра оперы і балета БССР Георгіем Карантам, Міхаілам Жылюком і Віктарам Стральчанем.

Тэкст і фота М. МІНКОВІЧА.

АБ ПОДЗВІГУ НАРОДНЫМ

У бібліятэках Гродзеншчыны, як і па ўсёй рэспубліцы, праводзіцца шэраг цікавых мерапрыемстваў у сувязі з падрыхтоўкай да 40-годдзя Вялікай Перамогі.

Тэматычныя вечары «Вялікі подзвіг народа» прайшлі ў Карэліцкай цэнтральнай, Кожанскай, Жухавіцкай сельскіх бібліятэках. У канферэнцыі чытачоў па кнізе А. Адамовіча «Хатынская аповесць», якую арганізавала Карэліцкая цэнтральная бібліятэка, прынялі ўдзел ветэраны вайны, удзельнікі штурму рэйхстага Я. Васілеўскі і ўдзельнікі абароны Сталінграда П. Філіпаў.

Сярод старшакласнікаў, сельскай моладзі карыстаюцца поспехам урокі мужнасці, прысвечаныя подзвігам герояў. Прайшлі яны ў Залескай і Шутаўскай сельскіх бібліятэках Смаргонскага раёна.

«Беларускія паэты пра Вялікую Айчынную вайну», «Суровая праўда вайны» — тэмы канферэнцыяў, праведзеных Берастаўскай цэнтральнай і Карпаўскай сельскімі бібліятэкамі.

С. МІХАЛЬЧЫК.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У панядзелак у рэспубліканскім Доме кіно адбылося ўшанаванне лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі СССР — удзельнікаў творчай групы мастацкага фільма «Людзі на балодзе», створанага на кінастудыі «Беларусь-Фільм»: аўтара сцэнарыя і рэжысёра В. Турава, апэратара Д. Зайцава, мастака Я. Ігнацьева, кампазітара А. Янчанкі, народнага артыста БССР Г. Гарбуна, выканаўцы ролі Ганны А. Барзавой, апэратара фільма «Юнацтва генія» (кінастудыя «Узбекфільм»), Т. Логінавай і лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, рэжысёра-апэратара дакументальных фільмаў «Ад імя дзяцінства», «Барацьба не спыняецца» і «Дарога ў пастку» В. Шаталава.

Адкрыў і вёў сустрэчу заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі М. Пташук.

Лаўрэатаў віталі сакратар парткома кінастудыі «Беларусь-Фільм» В. Высеўка, галоўны рэжысёр Тэатра-студыі кінааццэра Б. Луцэнка, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі І. Чыгрынаў, намеснік старшыні Беларускага тэат-

СТУЖКА ПРА ПАДПОЛЬШЧЫЦУ

У апошняй запіску семнаццацігадовай камсамолка Іра Сухадольскай, актыўная ўдзельніца Аршанскага партыйна-насамольскага падполля, калі ішла на расстрэл, паведаміла маці, што да канца выконвала свой абавязак перад Радзімай. «Апошняя запіска» — так і называюць сваю новую кінастужку старэйшы кінамаатар Оршы А. Шапчыц, які вось ужо чвэрць стагоддзя не расстаецца

з кінакамерай. У фільме любоўна сабраная ўсё, што памагае раскрыць подзвіг герані-насамолкі. Кадры пераносця гледача ў 5-ю сярэднюю школу Оршы, у якой вучылася Іра і дзе яе імя носіць сёння адзін з лепшых пільнерскіх атрадаў.

На абласным аглядзе аматарскіх фільмаў, прысвечаным 40-годдзю Перамогі, стужка ўдостоена дыплама II ступені.

Я. ПАЙКІН.

НАШЫ ГОСЦІ

Новы год падарыў ужо мінчанам і гасцям нашай сталіцы не адну цікавую сустрэчу з вядомымі выканаўцамі і калектывамі як з іншых саюзных рэспублік, так і з-за мяжы. Аднак тыя, хто ў гэтыя дні змог пабыць у Палацы спорту, перажылі асабліва радасныя хвіліны. На працягу некалькіх вечараў гаспадаром сцэны быў ансамбль «Фіеста Філіпіна» — калектыў, які тры разы прыехаў у Савецкі Саюз.

Папярэднія гастролі — яны праходзілі ў 1982 і 1983 гадах — засведчылі, што ансамбль «Фіеста Філіпіна» належыць да тых прафесійных калектываў, якія зберагаюць народныя традыцыі. Заснавальнік «Фіесты» Рамон Абусан — чалавек, які з павагай ставіцца да фальклору сваёй краіны. Некалькі гадоў назад, калі ўзнікла задума стварыць самастойны ансамбль, ён аб'ехаў самыя далёкія куткі Філіпіна, дзе запісаў танцы, песні, народныя паданні, што перадаюцца з па-

калення ў пакаленне. А яшчэ знаёміўся з нацыянальнай вопраткай.

Што тычыцца назвы, дык у аснове яе пакладзена старадаўняе філіпінскае свята, якое, як і ў іспанцаў, называецца Фіеста. Гэта адбываецца штогод, трое сутак запар. Тады ва ўсіх правінцыях людзі святкуюць завяршэнне паллявых работ, перш за ўсё слэбу рысу. Выходзяць на вуліцы, ладзяць карагоды, спяваюць песні. Паўсюдна — жарты, вясёлыя мелодыі.

Гэтакі ж маляўнічае відовішча адбываецца і на сцэне ў час прадстаўлення. Гледачоў прывабляе ўсё — і змест самой праграмы, і манера выканання, і, безумоўна, пэўная энзацічнасць таго, што адбываецца. Нават музычныя інструменты быццам узяты з нейкай дзівоснай казкі. Большасць з іх зроблены з бамбуку, чым таксама падкрэсліваецца нацыянальнае каларыт.

Н. ШАРАНГОВІЧ.

ральных аб'яднання І. Белаву-саў, народная артыстка БССР Л. Давыдовіч, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Г. Паплаўскі, слесар-інструментальчык Мінскага трактарнага завода А. Шарановіч, кінарэжысёр

І. Вайняровіч, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Гутковіч. Цёпла сустрэты прысутнымі выступілі В. Тураў, А. Барзова, А. Янчанка і В. Шаталаў.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Аляся Восінавіча — гучала запісанае на плёнку яго выступленне.

П. КАРНЕЕУ.
Фота Ул. КРУКА.

Маладыя журналісты Мінска сустрэліся ў Доме работнікаў мастацтваў з артыстамі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы З. Белахвосцік, А. Гарцуевым, Г. Давыдзьмом, Я. Крыжановскім, А. Лабушам, Я. Нікіціным і В. Манаевым.

Аб рабоце іх у тэатры, кіно, на радыё і тэлебачанні расказаў ірытык В. Раміці. Купалаўцы паказалі свой аматарскі фільм.

Г. ПАУЛОУСКІ.

Члены літаратурнага аб'яднання «Натхненне» пры бібліятэчнай раённай газеце «Зара камунізму» неаднаразова сустрэкаліся са сваімі чытачамі. І вось чарговая сустрэча — на гэты раз у школе-інтэрнаце.

Вечар адкрыла арганізатар гэтай урачыстасці Я. Чарнова. Цёпла сустрэты прысутнымі выступілі лаўрэаты прэміі Ленінскага камсамолу Магілёўшчыны — старшыня літааб'яднання В. Хаўратовіч, У. Серыпаў, А. Войланава і М. Радоўскі. Яны прачыталі свае новыя творы, адказалі на шматлікія пытанні слухачоў.

Вершы маладых літаратараў гучалі таксама ў выкананні школьнікаў.

В. Хаўратовіч падарыў навучанцам і педагогам свой паэтычны зборнік «Сонца на кельме».

В. ВАЛОШКА.

У Доме культуры тэатра «Прамбудмантан» г. Мінска адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 125-годдзю з дня нараджэння Л. Заменгофа, аўтара

міжнароднай мовы эсперанта, які падрыхтаваў клубы эсперантыстаў Дома культуры тэатра і Палаца культуры Белсаўпрофа.

Прысутныя праслухалі даклад аб жыцці і дзейнасці Л. Заменгофа, яго філасофскіх поглядах і літаратурнай творчасці: Л. Заменгоф — не толькі аўтар мовы эсперанта, але і пачынальнік літаратуры на мове эсперанта. Хоць твораў у арыгінале ён напісаў не шмат (усяго толькі дзевяць вершаў), аднак перакладаў шмат: з рускай, польскай, нямецкай, англійскай, французскай, лацінскай, старажытнагрэчаскай.

Пасля даклада адбыўся канцэрт, які пачаўся выступленнем хору, што выканаў міжнародны гімн эсперантыстаў «Надзея» на словы Л. Заменгофа, «Песню супраць фатальнай непазбежнасці вайны» мінскага кампазітара А. Гурава, словы якой напісаны ў арыгінале на эсперанта, і іншыя.

Для далейшага палепшэння канцэртных праграм пры клубе эсперантыстаў Дома культуры тэатра «Прамбудмантан» вырашана арганізаваць эсперантны ансамбль «Эсперанта», які будзе не толькі рыхтаваць канцэрты, але адначасова і вывучаць мову эсперанта.

А. ПАУЛЮКАВЕЦ.

Гасцямі аматараў музыкі на гэты раз у рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў былі лаўрэаты Усеаюзнага конкурсу ваналістаў імя М. І. Глінкі, салісты Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР М. Мурадаян, А. Дзічюоскі, М. Рысаў і дыпламант гэтага конкурсу, студэнт чацвёртага курса Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага І. Шупеніч.

Вечар вёў народны артыст СССР Я. Вашчак. У выкананні пераможцаў конкурсу гучалі творы класікі і беларускіх кампазітараў.

П. ГАРДЗІЕНКА.

I ЗНОЎ НА ЭКРАНЕ КАЗКА

У рэспубліканскім Доме кіно адбылася прэм'ера двухсерыйнага тэлевізійнага мастацкага фільма «Рыжы, сумленны, закаханы», створанага на кінастудыі «Беларусьфільм» рэжысёрам Л. Нячаевым. Творы яго добра вядомы глядачам. Не толькі дзеці, але і дарослым палюбіліся героі кінаказак «Прыгоды Бураціна», «Пра Чырвоную Шапачку», «Прададзены смех», «Казка пра Зорнага хлопчыка». Новы фільм Л. Нячаева зняты па матывах казак Я. Эхальма. Ён расказвае пра маленькае ліснё, якое не жа-

дае жыць па драпежных законах, а хоча сябраваць з курантамі, зайчанятамі і нават са страшным сабакам.

У галоўных ролях зняліся школьнікі Дзяніс Зайцаў і Маша Яхантава. У фільме таксама зняты папулярныя акцёры К. Васільева, А. Філозаў, Т. Пельцар, М. Трафімаў, І. Мірашнічэнка і іншыя. Аўтар сцэнарыя Г. Палонскі, апэратар-пастаноўшчык У. Калашнінаў, мастак-пастаноўшчык А. Чартовіч, кампазітар І. Яфрэмаў, гукааператар В. Дзёмкін.

У. БЫЛЫ.

СПРАВАЗДАЧА ПЕРАД ГЛЕДАЧАМІ

Заўсёды шмат глядачоў на фільмах, знятых народнай аматарскай кінастудыяй «Транктар» Дома культуры вытворчага аб'яднання «Мінскі транктарны завод імя У. І. Леніна». Яе стужкі неаднаразова адзначаліся на абласных, рэспубліканскіх і ўсесаюзных аглядах-конкурсах. Нядаўна студыя адзначыла сваё 25-годдзе. З такой нагоды ў Доме культуры была арганізавана творчая справаздача

аматарскага аб'яднання «Транктар».

Стваральнікі магутных машын паглядзелі фільмы «Галоўны канвеер», «Нараджэнне грамадзяніна», «Сустрэча ў полі», «Вялікая трагедыя», «Рэпетыцыя», «Вялікая трагедыя» і іншыя. Усе яны аб жыцці і працы транктаравадоўцаў, аб сённяшнім і мінулым роднага краю.

У. АНТАНЕВІЧ.

ВЫСТАЎКІ

Увагу грамадскасці Магілёва прыцягвае ў гэтыя дні выстаўка планата «Сатыра ў барацьбе за мір», якая пачала дзейнічаць у выставачнай зале Мастацкага фонду БССР. Сфарміравана яна на базе міжнароднай выстаўкі, якая праходзіла ў Маскве. У экспазіцыю ўвайшлі 238 твораў палітычнай сатыры і палітычнага планата з 29 краін свету. Гэта работы мастакоў, якія ўсё сваё майстэрства, талент аддаюць справе барацьбы за мір.

Выстаўка вельмі разнастайная ў тэхнічных адносінах. Тут прадстаўлены графічныя творы, выкананыя ў афарце, літаграфіі, лінагравюры, акварэлі, змешанай тэхніцы.

Увазе глядачоў прадстаўлены ўсе тэхнічныя прыёмы графікі, якія існуюць у арсенале мастакоў.

В. ЗАПЕКИНА.

Выстаўка графічных і скульптурных работ Аляксандра Ларыянава, арганізаваная Гродзенскім міжсаюзным Домам самадзейнай творчасці, адкрылася ў літоўскім горадзе Шаўлі. У Палацы мастацтваў, побач з вядомымі ўжо цыкламі — «Прынямонне. Пору год», «Фларальныя матывы», «Куршская сюіта», ілюстрацыі хону японскага паэта Мацуа Басё, — экспануюцца новыя работы.

Асабліва цікавае ўяўляе пентаціч «Пераўтварэнні» — сканцэнтраванае вылучэнне адзінаства форм жывёлнага і расліннага свету, а таксама своеасабліва партэтная галерэя гістарычных і літаратурных персанажаў: Емяльян Пугачоў, Гём Апалянар, Авідзій, Змілі Дзікінсан, Гамлет. Упершыню знаёмства глядачы і са скульптурнымі варыянтамі «Слова аб палку Ігаравым» з чатырох вылучэнчых скульптур-камійёў Прынямоння пад агульнай назвай «Князь Ігар і яго дружына».

А. ГОСЦЕУ.

Уладзімір Лунша свой вольны час аддае вылучэнчому мастацтву. Ён з непаўторным замілаваннем і любоўю адлюстроўвае ў сваіх карцінах родныя краявіды Вілейчыны. Менавіта такімі рысамі пазначаны яго ра-

боты «Вёсна Варонічы. Домік паэтэсы Г. Новік», «На Нарачанцы», «З успамінаў дзяцінства», «Бацькоўскі дом», «Вілейка» і іншыя.

Вынікам шматгадовай працы самадзейнага мастака з завода «Зеніт» з'явілася персанальная выстаўка яго твораў, наведвальнікі якой далі высокую ацэнку карцінам Уладзіміра Эдуардавіча. Некалькі сваіх лепшых работ мастак перадаў мясцоваму краязнаўчаму музею.

Цяпер У. Лунша працуе над карцінамі, прысвечанымі Вялікай Айчыннай вайне.

— Буду таксама працягваць тэму «Зямля, што нарадзіла паэтаў», — расказвае мастак.

А гэта азначае, што зноў павядуць яго дарогі ў Вязынку, Акінчыцы, Ракуцёўшчыну — мясціны, звязаныя з жыццём і дзейнасцю пісьменнікаў Янкі Купалы, Януба Коласа, Максіма Багдановіча. Няма сумнення, што новым работам мастака таксама будуць уласцівыя абвостранасць пацучыя, заглыбленасць погляду на родную прыроду, гісторыю сваёй зямлі.

Л. ЧАРКАСАЎ.

Выстаўка дэкаратыўна-прыкладных і графічных работ члена Саюза архітэктараў БССР Усевалада Ізгеріна адкрылася ў выставачнай зале Брэста. Мастак па-майстэрску выкарыстоўвае магчымасці тэхнікі разьбярства па дрэве, чанкі, інтарсіі, акварэлі, гуашы, малянка алоўкам і пяром.

Сцэнікі-імпрэсіі з народнага побыту, поўныя тонкага гумару, этнаграфічна трапных дэталей нагадваюць барэльфы «Ганчары», «Са свята», «Пялядыя». Добрай усмешкай поўніцца графічныя лісты «Хлеб — усляма галава», «Басы», «Свята на Палессі».

М. КАЗЛОВІЧ.

У мінскім кінатэатры «Кастрычнік» працуе выстаўка аматарскай фатаграфіі, арганізаваная Міністэрствам культуры БССР і Белсаўпрофам і прысвечаная 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 120 работ дзесяткаў аматараў з розных гарадоў рэспублікі.

В. АСТРЫНСКІ.

СПАДАРОЖНІК «ЖАЛЕЙКІ»

Калгас імя Урыцкага Гомельскага раёна — вядомы на ўсю рэспубліку сваімі сацыяльна-эканамічнымі дасягненнямі. Любыя тут і музыку, і песню, і танец. Мясцовыя артысты — механізатары, палыводы, жылваводы, служачыя — выступалі на многіх сцэнах. А вось нядаўна з'явіўся яшчэ адзін новы аматарскі калектыў — самадзейны тэатр як спадарожнік фальклорнага тэатра «Жалейка» з Гомеля, якім кіруе

вялікі аматар беларускай народнай творчасці і літаратуры Мікола Манарцоў.

У Доме культуры гаспадаркі адбылася прэм'ера спектакля «Свякруха» па матывах п'есы Івана Козела «Над хвалямі Серабранкі». Спектакль з масавымі сцэнамі, народнай музыкай паказвае жыццё калгаснай вёскі, раскрывае вобразы яе працаўнікоў, знаёміць глядачоў з вясельнымі абрадамі.

А. ШЫРОКІ.

МАРШРУТЫ «ТАЧАНКІ»

Шырокай папулярнасцю ў індустрыяльным Барысаве нарыстаецца народны ансамбль песні і танца «Тачанка». Цяпер ён часты гоць у выбаршчыкаў горада, выступаў на сцэне Палаца культуры імя Горнага, у парку адпачынку, падшэфітых навучальных устаноў.

Цэпла прымаў самадзейных

артыстаў і на заводзе аўтапрама імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Перад машынабудавальнікамі выступілі музыканты, спеванкі, чыталі п'ескі. Выконваліся песні аб Радзіме, партыі, Савецкай Арміі, аб міры, танцы народаў СССР.

П. ФАМІЧ.

ПОШТА ДЭПУТАТА

Гэта, калі можна так сказаць, невялікі фрагмент незвычайна насычанай пошты Івана Пятровіча Шамякіна, народнага пісьменніка БССР, Героя Сацыялістычнай Працы, дэпутата вышэйшага органа ўлады.

Мы сядзім у кватэры пісьменніка, і я, слухаючы яго расказ пра сустрэчы з выбаршчыкамі, пра іх пісьмы з самымі разнастайнымі просьбамі, у якіх трэба абавязкова разабрацца, не магу не здзіўляцца энергіі майго суб'ядзіка.

— Ці паддаецца дэпутацкая пошта нейкай класіфікацыі? — пытаюся я ў Івана Пятровіча. — Пра што пішуць часцей за ўсё?

— Ведаеце, — кажа ён, — па дэпутацкіх справах, звязаных менавіта з наказами, пажаданнямі і скаргамі выбаршчыкаў, я, мякка кажучы, патрывожаў, мусіць, усіх нашых міністраў. Хіба толькі (усміхаецца) з міністрам фінансаў не меў спраў.

Вось некалькі эпизодаў, расказаных Іванам Пятровічам. Два пісьмы з Калінкавіч. Жыхары скардзіліся, што праз цэнтр горада ідзе вялікі патак грузавога аўтатранспарту, ад якога няма спакою жыхарам. Дэпутат тут жа звязваецца з міністрам будаўніцтва і эксплуатацыі аўтамабільных дарог БССР В. І. Шарпавым, выкладае яму скаргу калінкавічан. Неўзабаве Іван Пятровіч атрымаў адказ з міністэрства, што ў блэйшы час машыны пойдучы іншым маршрутам.

З тых жа Калінкавіч прыйшло пісьмо, у якім жыхары скардзіліся на дрэнную якасць пітной вады, якая ўтрымлівае шмат жалеза. Патрэбна станцыя па абезжалезванні вады. Іван Пятровіч напісаў пісьмо міністру жыллёва-камунальнай гаспадаркі БССР А. І. Бязлюдаву. Атрыманы афіцыйны адказ, што такая станцыя будзе ўведзена ў эксплуатацыю ў будучым годзе. Яшчэ адзін афіцыйны адказ — на гэты раз ад міністра бытавога абслугоўвання БССР Д. А. Грыб. Станоўча будзе вырашана пытанне аб

будаўніцтве ў Калінкавічах лазне-пральнага камбіната, на адсутнасць якога пісалі дэпутату выбаршчыкі горада.

У мінулыя кастрычніцкія святы ў Рэчыцы быў урачыста адкрыты помнік героям Айчыннай вайны.

— Для мяне гэтая падзея ўдвайне радасная, — кажа Іван Пятровіч. — Справа ў тым, што будаўніцтва помніка тармазілася з-за адсутнасці граніту. Вы ж ведаеце, што каменны гэты дэфіцытны. Давялося паісці да першага намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР М. В. Кавалёва і выкласці яму сітуацыю. Ён адразу пайшоў на сустрэчу.

Я ўпэўнены, што будуць удзячны свайму дэпутату ветэраны вайны з вёскі Касетаў Калінкавіцкага раёна, які прасілі працягнуць аўтобусны маршрут ад раённага цэнтру, які знаходзіцца ад вёскі за 50 кіламетраў. Просьба іх задаволеная.

Іван Пятровіч расказвае пра некаторыя іншыя эпизоды сваёй дэпутацкай дзейнасці, і я пачынаю разумець, што не ўсё робіцца, як кажучы, па шчупаковым загадзе: атрымаў пісьмо, пайшоў да міністра ці напісаў у выканком — і ўсё ў парадку. Бывае, што трэба расказаць, пераконваць, ушчуваць, ставіць пытанні рубам.

У калгасе імя Дзяржынскага Рэчыцкага раёна раней быў урачэбны пункт, потым яго скасавалі, пакінулі толькі фельчарскі, а між тым, да раённага цэнтру — дваццаць пяць кіламетраў: чакай, пакуль прыедзе, калі спатрэбіцца, тая хуткая дапамога. Вось такая была скарга дэпутату. Іван Пятровіч сустрэўся з міністрам аховы здароўя БССР М. Я. Саўчанкам, але да згоды прыйсці не ўдалося. У рэспубліцы, па яго словах, праводзіцца цэнтралізацыя медыцынскіх устаноў, у той жа Рэчыцы пабудавана добрая бальніца і таму, маўляў, нельга распіляць медыцынскія кадры. Дэпутат жа лічыць, што цэнтралізацыя цэнтралізацыяй, але пакідаць далёкія ад райцэнтру вёскі без тэрміновай медыцынскай дапамогі таксама нельга. Ён напісаў пра гэта ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР.

— Іншая справа, — кажа

Іван Пятровіч, — што бываюць просьбы, якія па аб'ектыўных прычынах хутка задаволяць проста немагчыма. Вось, напрыклад, рабочыя з рэчыцкага завода метызных вырабаў напісалі мне, што ў горадзе няма басейна. Дрэнна, вядома, што няма басейна, і я паспачуваў рэчыцкім жыхарам. Звярнуўся ў Дзяржплан рэспублікі і там мне растлумачылі, што планам развіцця гарадской гаспадаркі на бягучую пяцігодку будаўніцтва басейна не прадугледжана. План — гэта закон і тут нічога, як кажучы, не папішаш.

Або вось яшчэ прыклад. Пісьмо з вёскі Храпкава Хойніцкага раёна, падпісанае трыццаціцю пяціцю жыхарамі — просьба пабудавань у вёсцы школу. Пісьмо адразу вельмі занепакоіла мяне — як гэта, каб не было школы? Навёў даведкі і ў абласным адзеле народнай асветы, і ў Міністэрстве народнай асветы БССР. Аказалася, што добрая школа ёсць у суседняй, вельмі блізкай вёсцы.

Іван Пятровіч кладзе перада мной стос чарнавікоў сваіх пісем, якія ён апошнім часам адаслаў у розныя інстанцыі. Адно з іх — першаму сакратару Фрунзенскага райкома КПБ г. Мінска, у якім дэпутат просіць палепшыць кватэрныя ўмовы адной настаўніцы. Праблема гэта з-за праблем, але пісьмо такое пераканаўчае, так бярэ за душу. Я падзэраю, што Іван Пятровіч, сам некалі настаўнік, педагог, нераўнадушна ставіцца да прадстаўнікоў гэтай прафесіі.

«Мы павінны адносіцца да настаўнікаў, выхавальцаў падростаючага пакалення, з асаблівай увагай, — піша ён. — Я сам асабіста сустракаўся з гэтай настаўніцай, быў у яе дома — кватэрныя ўмовы ў яе сапраўды цяжкія. — І чым усё гэта скончылася? — пытаюся я.

— Задаволілі яе просьбу, — з несхаваным задавальненнем гаворыць Іван Пятровіч, і я разумею, што гэта было і яго свята.

Аднойчы яму напісалі, што некалькі спецыялістаў сельскай гаспадаркі ў Рэчыцкім раёне не могуць уладкавацца на работу. І вось пісьмо старшыні райвыканкома: «У маёй дэпутацкай практыцы мне надзвычай рэдка даводзілася сустракацца з выпадкамі неўладкавання на работу спецыялістаў сельскай гаспадаркі». Дэпутат падрабязна выкладае перылеты справы, просіць станоўча вырашыць пытанне.

Неўзабаве спецыялісты былі ўладкаваны.

Я расказаў пра невялікую частку дэпутацкай пошты Івана Пятровіча Шамякіна. Існуе такая формула «Дэпутат — слуга народа». Мне не вельмі даспадобы слова — «слуга». Слуг у нас няма. А вось што дэпутат звязаны тысячамі ніцей з народам, што заўсёды жыве інтарэсамі сваіх выбаршчыкаў — гэта праўда. Галоўная праўда.

Пра гэта яскрава сведчыць і пошта дэпутата, пра якую я сёння расказаў.

М. ЗАМСКІ.

ПРЭМ'ЕРЫ

У Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР адбылася прэм'ера балета М. Равеля «Валеро». Лібрэта, харэаграфія і паста-

ноўка В. Елізар'ева, мастак Э. Гейдэбрэхт, дырыжор Я. Вапчак. У спектаклі, прысвечаным іспанскім антыфашыстам,

галоўныя партыі выконваюць І. Душкеніч, А. Куркоў, Т. Шаметава, У. Іваноў.

Фота Ул. КРУКА.

Сцяпан ГАЎРУСЕЎ

Вяршыні скал у пурпуровым зрэзе,
Адсвечваюць гарматныя ствалы,
У башлыках ахоўных драбналесце
І — цішыня напружанай імглы.

А ён не спіць, хоць і завецца Ціхім,
Вялікі бузацёр усёй зямлі, —
Бесперапынна грамавым уздыхам
Гайдае баявыя караблі.

І недзе там — за прывідным туманам —
Мяне б і сёння разглядзелі вы:
Я за руку вітаўся з акіянам,
Што абмываў ад ног да галавы.

Каварства, што да твару цемрашалам,
Пякельным напамінам свеціць з дна,
Дзе атэным радыёактыўным шалам
Абрынута сусветная вайна, —

Каб выплеснуцца валам атлантычным,
Скрануўшы кантынентаў берагі.
Каб шквалам фантастычным і трагічным
Сарваць выратавальныя кругі.

Але фіналам будзе скал нязломнасць,
Дзе разаб'юцца хвалі аб граніт,
І сонца, што ўпадала ў непрытомнасць,
Для ўсіх людзей узнімецца ў зеніт!

Я —
упаўнаважаны суддзя —
Мушу зберагаць усё зямное.
Чалавецтва хліпкая ладдзя
Не надзейнай, чым у часе Ноя.

Той мог выбіраць на ўласны густ
Па сем пар і чыстых, і нячыстых.
А цяпер ледзь не пад кожных куст
Столькі смерчаў схована агністых.

Толькі гримне — знікне чалавек,
Растварыўшыся няўлоўнай парай.
Самы дасканалейшы каўчэг
Перад гэткай не ўстаіць ахвярай.

Яго трэскі падбіраць дарма
На вяршынях стромах Арарата:
Высіцца ракетамі старчма
І сумленню, і развазе здрада.

Каб дарогі ў бездань не вялі
І свяціўся дзень наш прамяністы,
Слухайце народы ўсёй зямлі,
Што гавораць свету камуністы!

Якая рута-мята?
Які вясельны стол?
Так жыта перамята —
І ўтрамбавана ў дол.

А сіль — не наглядзецца,
Ды каб было калі.
Куды байцам падзецца
Без матухны-зямлі?

Шапчы як хочаш: «Мама!» —
Спагады не прасі:
Фашысты лезуць прама;
Надзюбіўшы шасі.

І боль, і роспач нейкі,
Хоць духам не трымцеў,
А гадаў з трохлінейкі
Не возьмеш, каб хацеў.

Лягчэй за павуціны
Усё ляціць на бок.
Ах, каб адзін-адзіны
Савецік ястрабок!

Лёс шыты-перашыты,
А выйдуць ручанцы...

Калі прыўстане жыта —
Паднімуцца байцы...

У дрэвах — шолах партызанскіх ценяў,
Што ворагу ідуць наперарээ.
Кальска маіх юных летуценняў, —
Неўтаймаваны і відушчы лес!

Разлапіста абняўшы далачыні
З няўмольнасцю напятай цецівы,
Засвеціш зорку ў кожнай аблачыне,
Каб злыдзень з нетраў не сышоў жывы.

*) Амерыканскія спецыялісты вядуць
разведку савецкай тэрыторыі з вяршыні
Арарата пад выглядам пошукаў каўчэга
Ноя.

Цябе палілі і пад карань секлі,
На шыбеніцы ледзь не ўвесь звялі,
А ты і ў гэтым непраглядным пекле
Стаяў зялёнай крэпасцю зямлі.

Ці не таму, калі узвей шырокі
Усцяж галіны чуйныя кране,
Народных мсціўцаў чуюцца мне крокі
І — нехта кліча стоена мяне.

І я іду пад велічныя кроні,
Дзе цьмянай бронзай свеціць жалуды,
Дзе і дасюль, не зняўшы абароны,
Стаяць мае маўклівыя браты.

Раздавіце гадзіну!
ВАЛЬТЭР.

Звар'яцелія ад перамог,
Сваім фіюраам збітыя з тропу,
Ззялі пражкамі ўсцяж: «З намі бог!»,
Аглушаючы лязгам Еўропу.

І карцела ім вельмі туды,
Дзе сапраўдную волю займелі,
Дзе бяскрайна шумелі жыты,
Дзе лясы таямніча шумелі.

Сцебануўшы між прагных вачэй,
Іх з належнай адагай сустрэлі.
А пасля, уздыхнуўшы лягчэй,
Нівы,
пушчы
пад імі гарэлі.

Не ўдавалася ўжо аніяк
Ахалодацца і ў азэрных.
Не ўратавала хцівых ваяк
Нават зброя ў абліччах зварыных.

Захалення свайго не ўтаіць —
Распластаныя «тыгр» ці «пантэра»...
Дуб у звях маланак стаіць
З саркастычнай усмешкай Вальтэра.

Век пражыць — не поле перайсці,
А такому падлягаць іспыты:
На каменні зернем прарасці
І — зняможанаму ўстаць з нябыту.

Дзень наш неабдымны — сведчу я,
І да нас прыходзіць круталоба.
Музыка — у кожнага свая,
І свая — у кожнага аздоба.

Ды кароткі ён — хоць надтачы:
Многа зробіш — болей застаецца.
Іскра перад порахам начы
На бікфордавым шнуры віецца.

Полымя не пераняць рукою —

Цень да небасхілу даблягае.
І не зробіш, каб магла такой
Паўтарыцца раница другая.

Не здзіўляешся зусім — о не! —
Калі гримне безахвярны выбух:
Новы дзень засвеціцца ў акне
Сонечнымі блікамі на шыбах!

Ідучы пад полымя і кулі,
Апранаюць чыстыя кашулі.

Смерць — хоць і спрадвек яна сляпая —
Часам перад светлым адступае.

Так ці не — гадаць дарма не будзем,
А крынічнае пакінем людзям.

Цешачы суровую задуму,
Не паддайся распачы і суму.

Перад белым аркушам паперы
Поўны будзь разважнасці і веры.

Друг! Наканавана нам з табою
Да канца стаяць на полі бою.

Захаваем жа ў грудзях глыбока
Тое, што не запарушыць вока.

І нашчадкам мы пакінем душы
Цветам вішні і калакалушы.

Пісаў я верш пры маладзіку
Агрызкам нейкім на мяшку
цэментным,

І кожнаму няўмеламу радку
Даводаўся ён як бы асістэнтам.

Дзень правалочышся пры баране,
Ажно пад вечар засмыляць падэшвы.
І словы, зварухнуўшыся ў паўсне,
Ніяк не хочуць абзавацца. Дзе ж ты?

Не многага хацелася — адно,
Каб выкрасаць хоць кволую іскрынку.
І маці, адчыняючы акно,
Мне раіла: — Схадзі на вечарынку...

Якая вечарынка! Вышыня
Перада мной такая, што нямею.
Ці не таму да сённяшняга дня,
Як іншыя, я танцаваць не ўмею?

Цэмент трафейны — хай бы ён згарэў:
Пільнуешся, а зацярнушы вока.
І словам, хоць даўно я пастарэў,
Як і тады, да Месяца далёка.

ТЭАТРАЛЬНЫЯ
ДАЛЯГЛЯДЫ

САДРУЖНАСЦЬ
3
ДРАМАТУРГАМ

Даўняе і трывалае сяброўства звязвае Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя ЛКСМБ са старэйшым беларускім драматургам Кастусём Губарэвічам. Яно пачалося больш чым тры дзесяцігоддзі назад, калі была пастаўлена герайчная драма «Брэсцкая крэпасць». Вядомая цяпер п'еса, якая праўдзіва і пераканаўча перадае дух мужнасці і патрыятызму абаронцаў цытадэлі над Бугам, была першым словам у мастацтве пра тую незабыўную старонку гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

З часам драматург у супольнасці з тэатрам неаднаразова звяртаўся да хвалючай тэмы, нараджаліся новыя варыянты драмы «Брэсцкая крэпасць», якія ўвабралі ў сябе багацце гістарычнага матэрыялу пра герайчныя падзеі, уваскрасалі ў мастацтве дакументальную праўду пра лёс абаронцаў. Радзімы.

Спектакль па п'есе К. Губа-

рэвіча «Брэсцкая крэпасць» і сёння, у дні падрыхтоўкі да 40-годдзя Вялікай Перамогі савецкага народа над фашызмам, упрыгожвае рэпертуар тэатра. Важны выхаваўчы ўплыў гэтага твора на маладога глядача.

Падзеяй у творчым жыцці тэатра імя ЛКСМБ стала і пастановка драмы «Брэсцкі мір», у якой К. Губарэвіч, зноў-такі ўпершыню ў савецкай драматургіі, даў мастацкае ўвасабленне складанага перыяду ў жыцці маладой Рэспублікі Саветаў, паказаў барацьбу У. І. Леніна за падпісанне Брэсцкага мірнага пагаднення. Вобраз правадыра, створаны ў гэтым спектаклі народным артыстам БССР А. Логінавым, папоўніў беларускую сцэнічную Ленініну.

Нядаўна адбылася новая сустрэча брастаўчан з драматургіяй свайго сталага аўтара і сябра. Сустрэча тая адкрыла глядачам творчасць К. Губарэвіча з незнаёмага ім боку. Рэжысёр Т. Белічэнка ажыццявіла пастановку драмы «Калі можаш, даруй», дзе ўзняты актуальныя пытанні жыцця нашых сучаснікаў. Глядачоў, якія вельмі прыхільна сустрэлі новую пастановку тэатра, захапіла тая шчырасць, з якой драматург вядзе гаворку пра адказнасць кожнага за свае ўчынкі, за лёс блізкага табе чалавека, асабліва калі гэты чалавек — маці або бабуля, пра адказнасць моладзі ў выбары свайго жыццёвага шляху. У характарах персанажаў п'есы К. Губарэвіча глядачы пазнаюць добра знаёмых людзей.

Сцэна са спектакля «Калі можаш, даруй», Вольга — артыстка Н. Абрамава, бабуля — заслужаная артыстка БССР Г. Качаткова, Андрэй Сцяпанавіч — артыст У. Пестунаў.

Над сцэнаграфіяй спектакля «Калі можаш, даруй» працаваў мастак В. Лесін, музычнае афармленне стварыў В. Кандрасюк. Ролі выконваюць народны артыст БССР А. Логінаў, заслужаныя артысты БССР Г. Качаткова, Г. Токараў, М. Ганчарэнка, артысты Р. Семічава, У. Пестунаў, А. Гаманюк, Н. Абрамава, Т. Ляўчук, А. Цепячук, У. Кулішаў і іншыя.

Р. БАКІЕВІЧ,
Фота Ю. НОСІКА.

ІШЛА ВАЙНА
НАРОДНАЯ

«ХАЙ ПЕРАДАДУЦЬ
ГОЛАСАМ
ЛЕВІТАНА...»

З кожным з нас гэты голас прайшоў праз усю доўгую вайну. Ён быў адзін на ўсіх і для кожнага адметна свой. Гэтым голасам з усім светам размаўляла Масква. Помніце, як кажа Аляксей Рыбка, герой слаўтай кулішоўскай паэмы «Сцяг брыгады»:

Праз лясы, праз пагоркі
Да нас далейцеў нечакана
З-пад крамлёўскае зоркі
Голас дыктара Левітана...

Голас дыктара Усесяюзнага радыё Юрыя Левітана не аднаму пакаленню людзей і ў нашай краіне і за мяжой паведамляў пра поспехі пасляваеннага будаўніцтва, пра палёты савецкіх касманаўтаў, пра урачыстасці на Краснай плошчы Масквы...

Мне давялося бачыць, як бралі аўтографы ў Левітана сівыя людзі з ордэнскімі налодкамі на грудзях. Вядома ж, то былі не «аматары»-збіральнікі аўтографу ў моднай слаўтасці. «Я ж вас усю вайну слухаў, чкаў вашага голасу». Даніна шчырай павагі. Даніна прызнання.

У пасляваенныя гады Юрыя Левітан неаднаразова прыязджаў у нашу рэспубліку, выступаў перад самымі рознымі аўдыторыямі, «агучваў» беларускія мастацкія і дакументальныя фільмы. У маі 1963 года, калі Юрыя Барысавіч прыязджаў у Мінск і выступаў у Доме палітасветы, што на вуліцы Янкі Купалы, я слухаў выступленне слаўтага дыктара, а потым, калі журналісцкаю моваю, узяў у яго інтэрв'ю. Цікавым быў расказ Юрыя Барысавіча пра тое, як ён стаў

дыктарам, пра доўгі і нялёгі шлях да майстэрства.

— У гады вайны надаралася рознае, — успамінаў Левітан, — Гісторыя, пра якую я хачу расказаць, адбылася на акупіраванай ворагамі Беларусі глыбокай восенню 1941 года...

З адказным заданнем на занятую гітлераўцамі Гомельшчыну быў накіраваны савецкі разведчык. Здарылася так, што на парашуце ён сіокнуў за кіламетраў сто ад вызначанага месца і трапіў у распаложэнне аднаго з партызанскіх атрадаў, які базіраваўся ў Кармянскіх лясах. Гэта было на пачатку масавага партызанскага руху, атрад быў невялікі і сувязі з Вялікай зямлёй не меў. І раптам, у літаральным сэнсе, з неба на іх зваліваецца чалавек. Кажы, што савецкі разведчык. А ці савецкі? У той трыгожны час гітлераўцы ва ўсе канцы засылаў сваіх шпіёнаў, лазутчынаў, правакатараў. Парашуціста дапыталі, але ён казаў сваё: «Маю заданне ад савецкага камандавання, таму і рацыю з сабой даў».

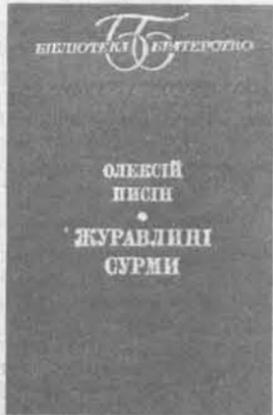
Першай рэакцыяй камандзіра атрада на тлумачэнне незнаёмца было — расстрэльваць. Але перад тым, як даць загад, ён на ўсякі выпадак спытаў: «А які-небудзь доказ яшчэ ў цябе ёсць, што ты наш?» Той адказаў, што можа па рацыі звязацца са сваім начальствам. «Хто ведае, можа, ты са сваім фашысцкім начальствам звязашся? — не паверылі партызаны. — А вось няхай дадуць па масноўскім радыё голасам Левітана нашу зводку. Тады паверым».

Партызаны напісалі тэкст зводкі з назвамі некалькіх вёсак, якія яны вызвалілі. Далі пэўны тэрмін для перадачы тэксту ў Маскву.

Праз некалькі дзён разведчыку паведалі адтуль, калі будзе перададзены па радыё тэкст, які ён паведаміў.

Слухалі ўсе разам, як Левітан зачытваў тую зводку ў апошніх паведамленнях. Наш разведчык быў рэабілітаваны... Барыс ФІРШТЭАН.

КНИГАПІС

А. ПЫСІН. Журавліныя трубы. Пазэзія. Пераклад з беларускай. Вібліятэка «Братэрства». Укладанне і прадмова С. Рэп'яха. Кіеў. «Радянскі пісьменнік», 1984.

Есць у Аляксея Пысіна адзін з вершаў, у якім паэт расказвае пра журавоў:

На цэлым свеце ён адзін нібыта,
А хіба з гэтым змірыцца другі?
Сыходзяцца сустрэччый арбіты
І раздаюцца ўшыр кругі,
Кругі...

«Журавліныя трубы» — заглавак гэтага твора. «Журавліныя трубы» — назва і кнігі, што пабачыла свет у «Вібліятэцы «Братэрства», якую выпускае ўкраінскае выдавецтва «Радянскі пісьменнік». Укладальнік і аўтар прадмовы С. Рэп'яха не выпадкова запянуў сваю ўвагу менавіта на гэтым вершы А. Пысіна. Пры знешняй прастаце, нават пэўнай знаёмасці матываў твор гэты ўсё ж менавіта Пысіні. З той роздумнай тугой аб жыцці, якая прысутнічае ў ягоных вершах. Са спагадным стаўленнем да ўсяго жыцця, што знаходзіцца наўнола, з гарачым жаданнем заўсёды і ва ўсім заставацца чалавекам.

У зборнік — а над перакладамі працавалі Д. Белавус, А. Орач, Т. Каламіец, Б. Сцепанюк, У. Гуцаленка, С. Рэп'яха, М. Львовіч, А. Каціельсон, М. Пятронка, У. Забаштанскі, С. Пінчук, С. Літвін, А. Глушчак, У. Каламіец, Б. Алейнік, П. Засенка — увайшлі шматлікія вершы, а таксама паэма «Белы камень» у перакладзе У. Забаштанскага. Атрымаўся ладны томік, які дае ўкраінскаму чытачу ўяўленне аб творчасці самабытнага майстра слова, паэта, журавліныя трубы пазэзіі янога заклікаюць да добра, чалавечнасці і справядлівасці.

В. ІВАНЕНКА.

Я. СКРЫГАН. Кругі. Аповесць з адступленнямі. Аўтарызаваны пераклад з беларускай. М. «Советский писатель», 1984.

Творы аднаго са старажытных беларускіх пісьменнікаў, прызнанага майстра «малого жанру», Яна Скрыгана неаднаразова выходзілі ў перакладзе на рускую мову і кожны раз з цікавасцю сустракаліся чытачамі. Няма сумнення, што і гэтая кніга прынясе шмат радасных хвілін усім, хто любіць жывое народнае слова, лічыць за задавальненне перагарнуць старонкі мінуўшчыны.

У «Кругах» паяднаны пэўныя моманты біяграфіі самога пісьменніка з жыццямі людзей, з якімі яму даводзілася сустракацца на жыццёвых і творчых дарогах.

Шматфарбны свет прозы Я. Скрыгана да рускамоўнага чытача данеслі І. Кананец, А. Астроўскі, М. Чачаноўскі, Г. Папоў, П. Кабарэўскі, С. ВЕТРАУ.

Спадчына народнага паэта Беларусі Янкі Купалы становіцца блізкай і дарагой для ўсё большай колькасці чытачоў у Польскай Народнай Рэспубліцы. У гэтым я пераканаўся ў 1982 годзе ў Варшаве на прадстаўнічай навуковай канферэнцыі, у Беластоку, дзе калектывам мастацкай самадзейнасці з Гарадка была пастаўлена «Адвечная песня», у Гайнаўцы і ў вёсцы Курашава каля Гайнаўкі. Такія ж юбілейныя ўрачыстасці прайшлі і ў іншых мясцінах.

Пра цікавасць да нашага песняра сведчыць і выданне на працягу чатырох гадоў дзвюх яго паэтычных кніг на польскай

шырокіх народных мас і фарміраванне светапогляду нашага паэта.

А. Баршчэўскі прытрымліваецца ацэнкі творчасці песняра, якія трывала замацаваліся ў беларускім савецкім купалазнаўстве, але адначасова не паўтарае нікога з даследчыкаў. Заслугоўвае ўвагі тая акалічнасць, што ён падкрэслівае здабыткі Янкі Купалы на шляхах сацыялістычнага рэалізму, выключна аптымістычны, сцвярдзальны характар яго пазэзіі.

«Мая малітва», «Роднае слова», «Я ад вас далёка...», «Спадчына» і інш. Варта падкрэсліць, што самыя важныя ідэйна-мастацкія асаблівасці твораў ён зберагае з выключнай стараннасцю і клопатлівасцю. У паэме «Яна і я» добра перадаецца ідылія працоўнага шчасця двух закаханых. Складанасць перакладу заключалася, у прыватнасці, у тым, што ў польскай літаратуры ёсць твор, блізкі тэмай да Купалавай паэмы. Гэта паэма «У Швейцары» Юльюша Славацкага.

Яго пераклады вершаў «Бор», «І вецер, і сокал, і я», «Мой дом», «Чын», герб і лапаць» (а ў зборніку 1981 г. былі яшчэ апублікаваны яго пераклады вершаў «З песень а бітвах», «Былі ў бацькі тры сыны») выразна і шыра перадаюць ідэйнае і мастацкае гучанне купалаўскай пазэзіі—і яе свабодалюбівы характар, і багацце метафарычнай вобразнасці (што асабліва ўражае пры чытанні верша «Мой дом»), і тонкі гумар. Урадженец Беларусі (паходзіў ён з Брэста), Ігар Сікірыцкі добра адчуваў нюансы беларускага мастацкага слова і шчасліва знаходзіў для іх адэкватныя вобразы ў польскай мове. Варта зазначыць, што за пераклады рускіх твораў у 1976 г. ён удастоены Дзяржаўнай прэміі РСФСР імя М. Горкага.

Добрае ўяўленне пра пазэію Янкі Купалы даюць пераклады Фларыяна Няўважнага—пісьменніка, вучонага, загадчыка кафедры ўкраінскай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта («Адповедзь», «Родныя песні», «Я не для вас...», «На вялікім свеце», «Ваўкалак», «Чаму?», «На суд», «Таварыш мой», «У палацах», «Сыходзіш, вёска, з яснай явы»). Цяжка аддаць перавагу якому-небудзь з гэтых перакладаў: усе яны зроблены з любоўю да спадчыны народнага песняра Беларусі, з жаданнем захаваць і перадаць найбольш істотныя асаблівасці купалаўскай паэтыкі, ідэйнага зместу і духу мастацкіх твораў. І ўсё ж такі хацелася б вылучыць верш «Сыходзіш, вёска, з яснай явы». Перакладчык вельмі дакладна і дбайна перадаў пафас улаўлення сацыялістычных пераўтварэнняў у беларускай паслястрычніцкай вёсцы.

Нельга не адзначыць добрай якасці перакладаў даўніх і вядомых сяброў беларускай літаратуры, ветэранаў перакладчыцкай справы Казімежа Анджэя Яворскага («Я не паэта», «Дыктатура працы»), Юзафа Ленарта («Ворагам беларушчыны», «Янка і свабода»), Леапольда Левіна, вядомага і актыўнага папулярызатара рускай і беларускай пазэзіі («Касцям», «Песняру беларусу», «Памяці Марці Кананіцкай»), Яна Гушчы («Бабулька—прадаўшчыца зёлак», «Як у лесе завіталі», «Дзве таполі», «На сход!»), Мацея Юзафа Канановіча, Тадэвуша Пігера.

Побач з імі добра сябе паказалі прадстаўнікі маладзейшага пакалення перакладчыкаў. Гэта — і Элеанора Карпук з Лодзі, і Чэслаў Сенок, супрацоўнік варшаўскага радыё, і Марак Ваўжкевіч, паэт, які працуе журналістам у Маскве.

Гэтае выданне зборніка Купалавых твораў на польскай мове не толькі ўносіць свой уклад ва ўмацаванне беларуска-польскай літаратурнай сядружнасці—той справы, якой народныя песняры аддаў нямала сіл, пачынаючы з самых першых крокаў сваёй мастацкай творчасці. І не толькі красамое прызнанне несмяротнасці твораў паэта, песні якога становяцца трывалым здабыткам братніх народаў. Гэта — новы добры стымул для ўсямернага ўмацавання літаратурнай, грамадскай, палітычнай супольнасці нашых народаў, узаемнага азнаямлення з культурнымі здабыткамі, для далейшых пошукаў новых форм супрацоўніцтва ў імя больш цеснага згуртавання.

Уладзімір КАЗБЯРУК.

ЯНКА КУПАЛА НА ПОЛЬСКОЙ МОВЕ

мове. У 1981 г. у Лодзі быў апублікаваны зборнік вершаў і паэм «А хто там ідзе», падрыхтаваны Тадэвушам Хрусьцялеўскім, а ў 1984 г. у Варшаве, у падпісной серыі «Вібліятэка паэта», рэкамендаванай Міністэрствам асветы і вышэйшай адукацыі ПНР для настаўніцкіх бібліятэк сярэдніх школ, выйшаў з друку яшчэ адзін зборнік выбраных твораў. Склаў яго, напісаў прадмову і пасляслоўе, а таксама пераклаў дванаццаць твораў (у тым ліку паэму «Яна і я») Аляксандр Баршчэўскі (Алесь Барскі), загадчык кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта, вядомы беларускі паэт, перакладчык, публіцыст, старшыня Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства, член Нацыянальнага савета культуры Польскай Народнай Рэспублікі. У кнізе змешчана 5 польскіх і 45 беларускіх твораў нашага песняра, якія ўпершыню або ў новых перакладах загучалі па-польску.

Уступны артыкул—«Паэт болю і надзеі» — напісаны рукой дасведчанага літаратуразнаўцы, чалавека, які добра ведае гісторыю беларускай літаратуры. Тут разглядаецца творчасць Янкі Купалы, яе месца ў гісторыі нацыянальнай літаратуры, наватарскі характар, мастацкія вартасці і здабыткі, сувязь з ідэйна-эстэтычнымі напрамкамі і грамадска-палітычнай барацьбой пачатку XX ст. І асобна, у пасляслоўі, даецца біяграфія народнага паэта.

Ва ўступным артыкуле, як гэта і трэба было чакань, улічваюцца і асвятляюцца адносіны Янкі Купалы да польскай культуры і літаратуры, да творчасці найбольш выдатных пісьменнікаў — рамантыкаў і рэалістаў. Адначасова аўтар артыкула не забывае і пра значэнне рускіх і нацыянальных, беларускіх традыцый у творчым станаўленні песняра. І зусім заканамерна падкрэсліваецца рашаючы ўплыў рэвалюцыйнай эпохі на настрой

Я. Купала. Выбраныя паэтычныя творы. Складанне і падрыхтоўка А. Баршчэўскага. На польскай мове. Варшава, Сялянская выдавецкая суполка, 1984.

Прадмова, напісаная жыва, эмацыянальна, чытаецца з цікавасцю.

Паўстае законнае пытанне: якім бачыцца сам Янка Купала польскаму чытачу, ці па дарозе да яго не губляецца ў творах што-небудзь важнае? У цэлым зборнік дае ўяўленне і аб сіле паэтычнага дару песняра, і аб патрыятычным пафасе яго творчасці, аб вострыні пастаноўкі ім сацыяльных праблем, і аб бескампраміснасці змагання супраць нацыянальнага прыгнечання ў дакастрычніцкі перыяд, аб усведамленні ім велічных здзяйсненняў нашай краіны пасля сацыялістычнай рэвалюцыі.

Было вядома шэсць польскіх перакладаў купалаўскага гімна «А хто там ідзе?». Аднак А. Баршчэўскі не здаволіўся дасягненнямі сваіх папярэднікаў і зрабіў новы, сёмы пераклад, які, на маю думку, найбольш красамоўна перадае гімнавую маштабнасць верша. У беларускага песняра манументальнасць створанага малюнка вырастае з рухомай пластычнасці і з выразнасці дэталей («на руках у крыві, на нагах у лапцях»). Але як толькі гэтыя словы паўтараюць на іншай мове, зусім нечакана можа згубіцца іх узнісласць і пафас. Чаму? Мабыць, у выніку шматлікіх фактараў, звязаных з псіхалогіяй успрымання мастацкага тэксту, эстэтычнага вопыту чытача, а таксама ад змены рытму, у выніку адхіленняў ад інтанацый арыгінала, парушэння нейкіх унутраных, амаль няўлоўных сувязей з кантэкстам. І ёсць яшчэ адзін вельмі істотны фактар: на кожны іншамоўны твор звычайна чытач глядзіць з вышыні дасягненняў сваёй літаратуры, праз прызму ўласнага нацыянальнага вопыту. І перакладчыку ў такім выпадку патрэбны такія мастацкія вобразы, якія б перадавалі дух, пафас і веліч арыгінала, яго, калі можна сказаць, маштабнасць чытачам, у якіх працавалася свая мерка ацэнкі мастацкіх каштоўнасцей.

Думаецца, што такому патрабаванню найбольш адпавядае пераклад А. Баршчэўскага.

А. Баршчэўскі пераклаў і гэты шэдэўр Купалавай пазэзіі, як паэма «Яна і я» (раней яна была перакладзена Тадэвушам Хрусьцялеўскім), вершы «Можна...», «Не рвіся к багатым»,

кага. Няма ніякіх сумненняў, што Янка Купала чытаў яе. (У наш час яна перакладзена на беларускую мову Максімам Танкам). Істотнае адрозненне паміж паэмамі Юльюша Славацкага і Янкі Купалы заключаецца ў тым, што ў адным выпадку паказваецца ідылічнае жыццё двух закаханых на ўлонні чароўнай альпійскай прыроды, а ў другім—у тыпова сялянскіх беларускіх абставінах. Лёс купалаўскіх герояў звязаны са штодзённай працай, пазэію якой натхнёна перадае беларускі аўтар. Польскі чытач, пазнаёміўшыся з перакладам А. Баршчэўскага, выразна адчуе тое, што аб'ядноўвае абодва творы і што іх адрознівае. «Яна і я» — не перапеў даўно вядомай ноты, а зусім новая мелодыя, створаная на яе аснове.

Праўда, інтэрпрэтацыя апошняй страфы паэмы ўяўляе сабой адступленне ад аўтарскай задумкі. Замест радкоў:

А воля мне жалезная патрэбна
За крыводы маёй мілай помстай заплаціць,
Што гаравала так яна
Бясхлебна,
Што ланцугамі мусіла шмат лет званіць.—
даецца:
Нязломнай моцы для таго мне трэба,
Каб перад злымі людзьмі мілую бараніць,
Каб заўсёды стол узбагачаўся боханам хлеба—
Сімвалам любові, згоды, працы, сілы.
(Падрадкавы пераклад).

У той час, калі Янка Купала апошнімі радкамі надае твору сімвалічнае значэнне, перакладчык толькі падагульняе і ўзмацняе ўсю папярэднюю мелодыю і танацыю паэмы. Такую інтэрпрэтацыю можна было б аспрэчваць, але можна і апраўдваць, прыняўшы пад увагу, што польскі чытач павінен успрымаць твор як нешта зусім цэласнае, адзінае, дзе гарманічна злучаны ўсе дэталі. Канцоўка арыгінала далёка не заўсёды успрымалася б як нешта па-мастацку натуральнае. Для такога успрымання патрэбны эстэтычны вопыт беларускага чытача.

Глыбокую даніну павагі хочацца аддаць памяці Ігара Сікірыцкага, які памёр зусім нядаўна на 65-м годзе жыцця.

БЕЛАРУСКАЯ літаратура не абдыдзена ўвагай усесаюзнай крытыкі. Да творчасці нашых пісьменнікаў, і асабліва пісьменнікаў ваеннага пакалення, звярталіся такія вядомыя крытыкі як Вялічын Аскоцкі, Лазар Лазараў, Анатоль Бачароў, Леў Аннінскі, Ігар Дзядкоў. Даўно і зацікаўлена піша пра беларускую літаратуру маскоўскі крытык Вячаслаў Івашчанка. Найбольш значны яго «беларускія» артыкулы склалі кнігу «Кругі надзеі і дабрыві».

Сапраўды, бадай што ні ў адной з нацыянальных савецкіх літаратур няма такой шматлікай групы моцных талентаў з асяроддзя сярэдняга пакалення, як у літаратуры беларускай. Толькі ядро гэтай групы налічвае не менш чым пятнаццаць імёнаў.

Напачатку іх, калі памятаеце, называлі «філалагічным пакаленнем». У гэтым вызначэнні адчувалася пэўнае супрацьпастаўленне ваеннаму пакаленню пісьменнікаў і нават

маладым пісьменнікам пачаць адразу на даволі высокім зруоўні і хутка пайсці ў рост.

Натуральна, што не ўсе прадстаўнікі пакалення беларускіх раўнеснікаў трапілі ў поле зроку рускага крытыка. Але пра тых, каго ён па тых альбо іншых прычынах вылучыў, каму аддаў перавагу (у асноўным гэта празаікі), ён піша ўважліва, беражліва і са шчырым пачуццём. Тры арыенціры, тры гаранты крытычнай надзейнасці дапамагаюць яму: жывое, уласнае веданне часу, у які пачыналася самастойнае творчае жыццё яго пакалення, разуменне нацыянальных традыцый і асаблівасцей беларускай літаратуры і добрае адчуванне змястоўных і стыльвых адрозненняў паміж асобнымі пісьменнікамі індывідуальнасцямі.

Асабліва ўдаліся В. Івашчанку нарысы пра Івана Пташнікава, «жорсткага, няўмольнага рэаліста», як ён яго называе, і пра Міхася Стральцова. — тонкага, мяккага лірыка. Адчуваецца, што менавіта гэтыя, такія непадобныя адзін да аднаго пісьменнікі, найбольш выразна ўвабляюць для аўтара кнігі два полюсы беларускага нацыянальнага мастацкага таленту. Нездарма, відаць, нарысам пра Пташнікава адкрываецца кніга, а нарысам пра Стральцова завяршаецца нізка творчых партрэтаў.

У размове пра творчасць Івана Пташнікава крытык абавіраецца ў асноўным на найбольш спелыя і значныя творы пісьменніка — апавесці «Тартак» і «Найдорф» і раманы «Мсціжы». Гэтыя кнігі нібы самі па сабе склаліся ў яркую трылогію пра беларускую вёску на вайне і пасля вайны і канчаткова сивердзілі рэпутацыю іх аўтара як самабытнага мастака.

Нельга не пагадзіцца з даследчыкам, што ў гэтых творах І. Пташнікава ўражвае перадусім «паўната адчування жыцця, густая поліфанія гучання». І ўражвае тым болей, што празаік высвеціў у іх усяго толькі «малы круг на паверхні нашай зямлі, малы кавалачак радзімы» — мсціжаўшчыну, глухі лясны куток ля старой польскай граніцы на рацэ Віліі. «Але такое багацце духоўна, якое глыбокае ў горы і надзеях жыццё, — піша крытык, — адкрываецца перад чытачом гэтых пташнікаўскіх твораў!»

У адным з артыкулаў В. Івашчанка гаворыць пра жыццёемістасць пісьменніцкага слова. Вельмі ўдалы тэрмін! І вельмі дарэчны пры разглядзе творчасці І. Пташнікава, бо ў гэтага пісьменніка «жыццёемістасць» слова, насычанасць тэксту — пластычная, псіхалагічная, эмацыянальная — надзвычай высокая. Даследчык спецыяльна падкрэслівае гэты момант: «Маленькі чалавек на дне гіганцкай катлавіны, што абкружана палаючымі вёскамі, на дне вайны. Купка мірных сялян, няўзброеных, бездапаможных супраць жалезнай машыны фашызму ў «Тартаку», адзін, максімум два партызаны — і ў «Мсціжах», і ў «Найдорфе»... Аб тым, што робіцца навокал, мы здагадваемся хіба па тым, куды пікіруюць на даляглядзе самалёты, дзе гудуць матары альбо паднімаецца ўгору дым, адкуль чутны кулямётныя чэргі. Але з гэтай карціны, абмежаванай поглядам чалавека, што знаходзіцца ў стралковай ячэйцы, альбо стаіўся на ўзлессі, паўстае манументальны вобраз народнай вайны і велічны народны характар, у якім персаніфікаваны воблік нашы».

Крытыка вабіць гэты характар, галоўны герой І. Пташнікава — селянін, «жыхар, як ён

піша, маленькай лясной вёсачкі, ціхмяны і сціплы, але наўздзіў упарты у сваіх пераконаннях, у сваёй маральнай пазіцыі». Пра яго крытык гаворыць, бадай, найболей, прыглядваецца да гэтага характару, удакладняе, дапаўняе: «Ён жыве ў грамадзе, навідавоку, яго лёс нельга ўявіць сабе паза лёсам народа»; «у ім сабрана ўсё самае моцнае, глыбінае, карэннае і жыццёустойлівае».

Ад разгляду такога героя натуральна перайсці да думкі пра неадменнасць законаў народнай маралі, народнага агульнажыцця, якія сцвярджаюць творы Пташнікава. І аўтар кнігі сапраўды гэта робіць. Ён піша, што ў беларускай вёсцы, якой ё ўзнаўляе пісьменнік, «ніхто не лічыцца дабратаю, ніхто не думае, што доўг адплатна дарагі. Бо выхаваны ў вяскоўцы гісторыяй выратавальны «інстынкт» узаемадапамогі — гэта фундамент жыцця».

Ужо недзе з сярэдзіны артыкула пра І. Пташнікава крытык пачынае перакідаць масткі да будучага артыкула пра М. Стральцова. Напрыклад, калі піша, што пташнікаўскі Вялічка, просты селянін, — натура не меней чуйная, чым інтэлігентны герой апавяданняў М. Стральцова. Альбо калі ўспамінае вельмі сур'ёзнае выказанне М. Стральцова пра неабходнасць для пісьменнікаў яго пакалення не адрывацца ад роднай глебы і ў той жа час пра небяспеку растаць у ёй. Іначай кажучы, пра неабходнасць захавання нацыянальнай традыцыі і адначасова ўзняцця на сучасны ўзровень мастацкай і філасофскай думкі; бо такога сінтэзу патрабуе ад мастакоў час.

Але паміж нарысамі пра І. Пташнікава і М. Стральцова размясціліся яшчэ нарысы пра іх таварышаў па пакаленні —

ДА ЧАГО ХІНЕЦА ДУША

якую выпусціла выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Нават у наш час, час актыўных міжнацыянальных літаратурных кантактаў, выхад кнігі крытыка, цалкам прысвечанай літаратуры братняй рэспублікі, уяўляе сабой прыкметную з'яву, вартую сур'ёзнай, нефармальнай увагі.

Ва ўступе да кнігі аўтар піша, што калі ён шмат год таму назад пачаў знаёміцца з беларускай літаратурай, яго перадусім прывабілі творы пісьменнікаў-раўнеснікаў. «Гэта была сустрэча са сваім пакаленнем. Мы ўсе тады, у другой палове пяцідзсятых гадоў, пачыналі пісаць, працаваць... пад моцным уплывам гістарычных рашэнняў XX з'езда партыі». Нарысы пра творчасць пісьменнікаў гэтага — цяперашняга сярэдняга — пакалення і склалі аснову кнігі Вячаслава Івашчанкі.

крыху іроніі: маўляў, пораху не нюхалі, жыцця не ведаюць, толькі і маюць за плячамі філалагічны факультэт універсітэта. Што праўда, то праўда: быць на вайне ім не давялося, бо старэйшыя з іх нарадзіліся ў тысячу дзевяцьсот трыццаць першым — трыццаць другім, малодшыя — у трыццаць шостым — трыццаць сёмым. Але яны на ёй, можна сказаць, жылі, дзецьмі жылі на жорсткай «вайне пад стрэхамі». Іх памяць увабрала ў сябе не толькі асабісты вопыт, але і вопыт бацькоў, вопыт сваёй вёскі, сваёй зямлі. Таму, увабраўшыся ў сілу, яны здолелі напісаць пра вайну, пра няшчасце і мужнасць свайго народа з асаблівай вострынёй. Вядома, яны пісалі і пішуць не толькі пра вайну, але пра яе ці не найцікавей.

Што ж датычыцца філалагічнасці, іначай кажучы, адукаванасці, дык яна дапамагла

К Р Ы Т Ы К А Б І Б Л І Я Г Р А Ф І Я

ЯШЧЭ АДНА СПРОБА

Калі пра паэта пісалі і шчодра пішуць літаратуразнаўцы і крытыкі, дужа няпроста ў такім разе таму, хто бярэцца за чарговае даследаванне. У чытача пад час знаёмства з такім даследаваннем будзе і павышаная ўвага, і дапытлівая цікавасць, і насцярога, і чаканне чагосьці адметна-арыгінальнага ў даследчыцкім стылі аўтара, а часам і звычайны пільна-прыдзірлівы погляд: столькі сказана пра мастака, столькі напісана, што яшчэ можна сказаць?

Думаецца, што ўсё гэта ў поўнай меры адчувала і разумела Любоў Гарэлік, калі даследавала станаўленне творчай індывідуальнасці Рыгора Барадзіліна.

У полі зроку аўтара манатрафіі адна, бадай, з самых складаных праблем сучаснага літаратуразнаўства — праблема сувязі канкрэтнай творчай індывідуальнасці з літаратурным працэсам. Характар творчых пошукаў Р. Барадзіліна, спецыфічнасць яго паэтычнага мыслення, свет духоўных памкненняў, грамадзянская страсть і душэўная далікатнасць лірычнага героя і шмат што іншае падаецца ў кантэксце шырокай размовы пра стан літаратуры ў цэлым і паэзіі ў прыватнасці.

Л. Гарэлік. Зямля бацькоў дала мне права. Станаўленне творчай індывідуальнасці Рыгора Барадзіліна. Мінск, «Навука і тэхніка», 1983.

Даследчыку ўдалося досыць нязмушана і арганічна сказаць пра роднаскасць, ідэйна-тэматычнае адзінства, якое ёсць, існуе ў асэнсаванні і вобразна-мастацкім узнаўленні жыцця беларусам Р. Барадзіліным і вядомымі паэтамі з братаў Украіны (І. Драз, Б. Алейнік, М. Вінаграўскі). Часам прыводзяцца цікавыя паралелі-супастаўленні асобных вершаў Р. Барадзіліна і твораў іншых паэтаў («Ён пахаваны ў шэра зямны» С. Арлова і «Нагбом» Р. Барадзіліна, «Дынамік» А. Вярцінскага і «Бацьку» Р. Барадзіліна, «І сніў Адам» У. Караткевіча і «Адам і Ева» Р. Барадзіліна).

Кідаецца ў вочы ўменне аўтара даць шырокі літаратурны фон. Дасягненні паэта найчасцей падаюцца з улікам таго, як пэўная з'ява адбілася ў свядомасці і мастакоўскім, вопыце пэўнага літаратурнага пакалення (скажам, Р. Барадзіліна, Г. Бураўкіна, Я. Сіпакова, У. Караткевіча) ці асобнай творчай індывідуальнасці. Думаецца, мае самы рэальны грунт і такое параўнанне, зробленае ў кнізе Л. Гарэлік: «...праблемы сучаснасці і роздум аб будучыні ў творчасці Р. Барадзіліна часцей за ўсё падсвечваюцца памяццю дзяцінства. Тут да месца нагадаць лірыку А. Пысіна. Для аднаго — памяць партызанскага дзяцінства, для другога — памяць франтавых дарог становіцца як бы своеасаблівым эстэтычным паролем, і адпаведна

вобраз бацькі, няскоранай Беларусі ў Р. Барадзіліна, як і вобраз, скажам, Іван-чая ў А. Пысіна, з'яўляюцца адным са сродкаў паглыблення роздуму над праблемамі часу».

Цікава і доказна высвечваецца шлях паэзіі Р. Барадзіліна да яе высокай грамадзянскасці. Асабліва роля ў гэтым пасталенні паэта адводзіцца яго мастакоўскаму асэнсаванню «гісторыі свайго партызанскага краю» («Блакада»), «філасофскаму асэнсаванню гістарычнага шляху няскоранай Беларусі, вытокаў гераізму савецкага салдата» («Балада Брэсцкай крэпасці»). Нельга не пагадзіцца з тым, што і ў адным, і ў другім творах ўзнаўляюцца самыя драматычныя старонкі барацьбы з акупантамі. Не выклікае пярэчання і тое, што сказана пра сімвалічнае сцвярджанне веры ў перамогу ў паэме «Балада Брэсцкай крэпасці». Сапраўды, лямка, якую люляе дачка Кіжаватава, можа ўспрымацца як «сімвал пераможнасці, неўміручасці жыцця, святло дум, спадзяванняў, веры ў перамогу над цемрай фашысцкай навалы». І калі гэта правільна ў дачыненні да паэмы Р. Барадзіліна, то, відаць, нельга падобнае сказаць пра ідэйна-мастацкую функцыю маналога лямкі ў паэме «Сцяг брыгады». Маналог лямкі ў Куляшова — гэта хутчэй адзін са сродкаў непасрэдна

эмацыянальнага выяўлення драматызму падзей, становішча безбароннага, кволага дзяцінства перад злавесна-жорсткім абліччам вайны.

Не выклікае пярэчанняў настойлівае жаданне даследчыка варты ўвагі і роздуму адкрыцці паэта растлумачыць яго арыентацыяй, яго далучанасцю да вопыту беларускай (Я. Купала, М. Багдановіч, напрыклад) і сусветнай паэтычнай класікі. Досыць цікавымі ўяўляюцца думкі пра прамую сувязь «сучаснай паэзіі з рамантычна-ўзнёслай песняй Я. Купалы». У Барадзіліна гэтая сувязь, сцвярджае ў кнізе Л. Гарэлік, не толькі ў плённым і арганічным засваенні і выкарыстанні паэтычных скарбаў беларускага фальклору, але і ў тым, што «мастацкае ўвасабленне Радзімы часта звязваецца з вобразам Я. Купалы».

І як самую станоўчую якасць даследавання пра Р. Барадзіліна хацелася б вылучыць ашчаднасць і пачуццёвыя меры ў абыходжанні з багатым фактычна-ілюстрацыйным матэрыялам. Асэнсаванне ж сувязей мастацкай індывідуальнасці і літаратурнага працэсу досыць лёгка можа прывесці да звычайнага пераліку, апісальнасці. Аўтарка манатрафіі шчасліва ўнікнула такой непрыемнасці.

У цэлым кніга пра творчыя пошукі Р. Барадзіліна атрымалася даволі змястоўнай. Даследчыка цікаваць і такія праблемы, як непаўторнасць і своеасаблівае спалучэння ў паэзіі Р. Барадзіліна аб'ектыўнага і суб'ектыўнага, эмацыянальнага і рацыянальнага, агульначалавечага і нацыянальнага, традыцыйнага і наватарскага, даследуюцца светапогляд, вобразная сістэма, стыль. Такое

БЕЛАРУСЬ НА МІЖНАРОДНАЙ АРЭНЕ

У выдавецтве «Універсітэцкае» выйшла кніга Л. Уласавай «БССР у міжнародным і навуковым супрацоўніцтве». У ёй аналізуецца роля рэспублікі ў міжнародных сувязях з многімі краінамі, перш за ўсё сацыялістычнай садружнасці, раскрываецца шырокая панарама дзейнасці БССР, як члена ААН з дня яе заснавання, а таксама ў ЮНЕСКА.

Прызнаннем дасягненняў беларускіх вучоных з'яўляецца правядзенне ў Мінску розных канферэнцый. У 1982 годзе, напрыклад, адбылася міжнародная канферэнцыя на тэму: «Славянскія культуры і сусветныя культурныя працэсы», а праз год у Барзнінскі запаведнік з'ехаліся на свой нагрэс вучоныя з усёго свету па праблемах біясферы.

Асобны раздзел кнігі прысвечаны міжнароднаму супрацоўніцтву нашай рэспублікі ў галіне мастацтва і літаратуры. Вялікім поспехам карыстаюцца за мяжой выступленні артыстаў Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР, Дзяржаўнага аркестра імя Янкі Брыля, Івана Шамкіна, Івана Мелена, Васіля Быкава, Ніла Гілевіча, Івана Чыгрынава, Барыса Сачанкі, Алеся Адамовіча.

Кожная старонка выдання — яскравае сведчанне таго, як расце і паглыбляецца на міжнароднай арэне прэстыж Беларусі. Гэтаму спрыяюць шматлікія не толькі дзяржаўныя, але і грамадскія арганізацыі. Перш за ўсё Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Беларускі рэспубліканскі Савет прафсаюзаў, таварыства Чырвонага Крыжа, Аховы помнікаў гісторыі і культуры і г. д.

А. МАЦКЕВІЧ.

пра Вячаслава Адамчыка, Барыса Сачанку, Янку Сіпакова, Анатоля Кудраўца. І вось што цікава: гаворачы пра індывідуальны творчы асаблівасці і пісьменніцка дасягненні кожнага з іх, крытык патроху збірае калектыўнае творчае аблічча ўсяго гэтага пісьменніцкага пакалення. Нездарма пісаў у свой час той жа М. Стральцоў, што пісьменніцаў яго пакалення яднае не толькі час нараджэння, але і агульнасць гістарычнай і духоўнай радаслоннай.

Пераканаўча гаворыць крытык пра падмацаванасць таленту пісьменніцаў сярэдняга пакалення іх біяграфіяй: «Дзе нам баліць, там і душа», пра тое, што боль дзіцячых гадоў дапамагае ім не толькі чуйна зразумець чужое гора, але выратаваць ад такой літаратурнай заганы як рыторыка. Апошняе сцвярджаюць аўтар даводзіць, разглядаючы вершы і пераклады Я. Сіпакова.

Дарэчы, якраз творчасць гэтага, адшолькава моцнага і ў паэзіі, і ў прозе пісьменніка дала аўтару кнігі найбольшыя магчымасці для абагульненняў. У прыватнасці, для сцвярджэння, што беларуская паэзія не столькі высковая, колькі язычаская — «у тым сэнсе, што тут чалавек не адлучыў яшчэ сябе ад прыроды». Амаль тое ж самае гаворыцца і аб прозе: «Сучасная беларуская проза — літаратура не «дэкадэнтская», а, калі хочаце, прыроднікаў, якія разумеюць прыроду як краўна родную сям'ю цётка Волькі і Елкі, дзядзькаў Клёна і Дуба».

Істотнае назіранне крытыка пра асаблівасці сюжэта ў творах упадабаных ім празаікаў — пра натуральнасць, «няхітарасць» яго разгортвання і развіцця: сюжэт, піша ён, не вылучаны з фэбулы, яна быццам сама ажыццяўляе яго. Працягам гэтага разважання

з'яўляецца наступнае — што беларуская проза, асабліва яе малая жанры, жывіцца не столькі энергіяй дзеяння, колькі энергіяй мастацкага слова, манерай пісьма, рытмікай, лексікай, інтанацыяй апавядальніка.

Наогул трэба сказаць, што В. Івашчанка добра адчувае «беларускасць» пісьменніцаў, пра якіх піша, і розныя адценні іх далучанасці да нацыянальнай традыцыі. Гэтаму спрыяе самастойнае і даволі шырокае веданне крытыкам фактаў сучаснай беларускай літаратуры. Вось ён заўважыў у творах Анатоля Кудраўца маладога чалавека з вельмі своеасаблівым, а дакладней скажыце, з няспелым характарам: амаль дзіцячая наўнасць спадчаецца ў ім з надзвычайнай практычнасцю, у той жа час ён не здольны не толькі супрацьстаяць злу, але нават хоць бы абурэнню супраць яго. Але крытыка цікавіць не толькі сам факт, што пісьменнік прыкмеціў у жыцці пэўны сучасны тып і разгледзеў у яго маральнай інертнасці сацыяльную небяспеку. Яму важна і тое, як аўтар ставіцца да свайго персанажа, бо ў гэтым выяўляе сабе тэмбр душы пісьменніка, яго характэрнасць як асобы, а, можа, і яго прыналежнасць да нацыянальнай літаратуры.

В. Івашчанка адзначае, што А. Кудравец ставіцца да свайго няспелага героя не жорстка, не дыдактычна, а стрымана-аб'ектыўна і разам з тым мякка, нават з пэўнай сардэчнасцю. Заўважыўшы блізкія матывы і падобнае стаўленне да праблемы такога самага характару ў іншых пісьменніках, напрыклад, у В. Адамчыка, у М. Гіля, крытык прыходзіць да справядлівай высновы: «Сардэчна чалавечнасць супраць духоўнага бескультур'я і ачаршвання — гэта, безумоўна, адзін з вядучых матываў сучаснай

беларускай літаратуры».

Распачынаючы свой нарыс пра М. Стральцова, В. Івашчанка дзеліцца з намі сваёй бояззю «не ўмясціць у пісаных радках, як ён піша, усіх тых уражанняў і думак, якія нараджае ў ім творчасць гэтага таленавітага, арыгінальнага пісьменніка. Думаю, што гэта не крытычнае какецтва, а сведчанне адказнасці крытыка і рэальнай складанасці і багатай творчай індывідуальнасці пісьменніка. Сапраўды М. Стральцоў — пісьменнік вельмі адметны і рознабаковы: у яго асобе мы маем і празаіка, і крытыка, і гісторыка літаратуры, і эсэіста, і, нарэшце, паэта. Дакладней, як піша аўтар кнігі, ён паэт і ў прозе, і ў крытыцы. Гэта найпершая асаблівасць, што вызначае і стыль мыслення, і манеру пісьма М. Стральцова.

Даследчык аналізуе гэту манеру, далёкую, як ён кажа, ад прасталінейнасці карцін і разважанняў, разглядае неардынарнага героя пісьменніка, інтэлігента ў першым калене, чалавека з актыўным і тонкім унутраным светам, чуйнага да ўсіх праўд жыцця, да яго здольнасці і прыгажосці.

Добра напісаны старонкі, на якіх гаворка ідзе пра тое, чаму прыйшоў М. Стральцоў да крытыкі і якая гэта крытыка — вельмі асабістая, у добрым сэнсе гэтага слова суб'ектыўная і разам з тым здольная зразумець і прыняць чужыя пошукі, чужую самоу пісьменніку манеру, зацікаўленая ў поспеху агульнай літаратурнай справы.

Нарыс пра творчасць М. Стральцова напісаны жыва, вольна і ў той жа час грунтоўна. Але часам крытык дазваляе сабе нібы зважаць на пісьменніка, героя гэтага нарыса, і, на мой погляд, дарма, без дастатковых на тое падстаў. Гэта здарэцца тады, ка-

лі аўтар кнігі раптам заўважае, што М. Стральцоў у сваім развіцці «не жадае» змяняцца і стаецца такім чынам ці па тым стэрэатыпе, які яму, даследчыку, здаецца нармальным. Тады ў крытычным тэксе з'яўляюцца дысанансы, чуюцца незадаволенна-здзіўленыя ноты і нават робяцца спробы спрасціць духоўную і творчую эвалюцыю пісьменніка, якога крытык і любіць, і цэніць, і як быццам бы добра разумее.

Жанр творчага партрэта, які пераважае ў кнізе «Кругі надзеі і дабрыйні», не патрабуе і не дае падстаў чакаць асаблівай крытыкі пісьменніцкіх праўд і недахопаў. Загэтак уласна крытыкі — сур'ёзных крытычных выказванняў і заўваг — няма ў другім раздзеле кнігі В. Івашчанкі, які названы «Нататкі аб прозе». Гэта і ёсць нататкі пра новыя творы, новыя імёны, пра некаторыя актуальныя для ўсёй нашай сучаснай прозы пытанні. У гэтым раздзеле ёсць цікавыя разважання, паралелі, асацыяцыі, якія даюць чытачу адчуванне сувязі паміж асобнымі літаратурнымі фактамі і з'явамі. Звяртаюць на сябе ўвагу ў «Нататках» шматлікія спробы суаднесці літаратурныя творы з жыццём, з яго надзвычайнымі падзеямі і праблемамі.

Завяршаючы артыкул «Раманная думка і структура прозы», апошні ў кнізе, аўтар піша: «Думаю, што разумнага чытача не збентэжыць той факт, што тут пра творы таленавітых аўтараў гаварыліся не толькі кампліменты. Ужо сам па сабе наш выбар абумоўлены тым, што да гэтых твораў хінецца душа».

Будзем разумнымі чытачамі. Тым болей, што, уласна кажучы, уся кніга рускага крытыка напісана пра тое, да чаго хінецца душа яе аўтара.

Юлія КАНЭ.

шырокае кола праблем сведчыць пра схільнасць аўтара манаграфіі да грунтоўнасці і вычарпальнасці ў асэнсаванні пэўнага матэрыялу. Канкрэтна і доказна ўмее пераканаць даследчык у правільнасці сваіх ацэнак. Асабліва выразна гэтыя рысы і якасці даследчыцкага стылю Л. Гарэлік раскрываюцца тады, калі размова заходзіць пра ацэнкі бягучай крытыкай чарговых зборнікаў Р. Барадуліна ці асобных яго твораў.

Зазначым, што чарговае асэнсаванне творчага шляху Р. Барадуліна — гэта пэўны ўклад у асэнсаванне ідэянастыліявога аблічча беларускай паэзіі 60—70-х гадоў. Есць, такім чынам, спроба аб'ектыўна, з папраўкай на час, без паспешлівасці разабрацца ў тым, што сапраўды стала набыткам літаратурнага працэсу, а што з нейкіх прычын не ўдалося, што, не адрацаваўшы, паспяхалася ў сталець. Таму многія старонкі манаграфіі вызначаюцца і палемічнай завостранасцю, і разумным, тактоўным стаўленнем да чужой думкі, няхай у нечым і спрэчнай, у нечым і памылковай.

З цікавасцю ўспрымаюцца, напрыклад, аргументы даследчыка супраць строгіх ацэнак, недастаткова абгрунтаваных папраўкаў на адрас паэта, выказаных у артыкулах, рэцэнзіях асобных крытыкаў (Р. Бярозкін, У. Гілімаўдаў). Даследчык — аддадзім належнае яго шчырасці і прынцыповасці — не застаецца ў палоне абаяльнасці мастака, а дае цвёрзны і строгі аналіз таго, што ўзяло часовую ўладу і над паэтам як творчай індывідуальнасцю, і над той крытыкай, якая спрабуе апраўдаць пэўныя «сва-

вольствы» або «какецтва» паэта.

Аўтару манаграфіі ўдалося паказаць, як ішоў працэс трансфармацыі ў творчасці мастака адной якасці (узбагачэнне асобы жыццёвым вопытам) у другую — у філасофска-эстэтычнае асэнсаванне і вобразнае ўвасабленне гэтага вопыту. Праз дэталёвы аналіз зборнікаў Р. Барадуліна (а то і асобных вершаў, што вельмі часта сустракаем у кнізе Л. Гарэлік) даследчык паступова высочвае шлях лірычнага героя да грамадзянскай сталасці і філасофскай засяроджанасці. Праўда, прадметам пільнай увагі і грунтоўнага аналізу становяцца калі не самыя першыя, то досыць раннія творы паэта. Таму прыходзіцца верыць даследчыку больш на слова, калі чытаеш, што кніга «Абсяг» з'яўляецца новым, паваротным момантам... у роздуме паэта над праблемамі сучаснасці», а «Вечалле» «сведчыць аб творчым узлёце... на пачатку 80-х гадоў». Вось і хацелася б больш глыбіні ў асэнсаванні паэтычных набыткаў Р. Барадуліна апошняга часу і той, скажам, абостранай цікавасці, якая была, адчувалася літаральна ў кожным павароце думкі, сэнсава-эмацыянальным напуўненні кожнай фразы даследчыка, калі размова ішла пра паэтычнае юнацтва. Заключныя раздзелы манаграфіі выклікаюць такое адчуванне, нібыта яе аўтарка пад заслону аказалася ў палоне дачаснай стомленасці ці страціла тую цікавасць, якая надавала кнізе вартасць і арыгінальнасць.

Залішняя фрагментарнасць пазбавіла, на нашу думку, цэласнасці апошні раздзел кнігі («Асацыяцыйны караван»). Цудоўная сама па сабе задума — паказаць «умненне трапна і своеасабліва мысліць мастацкімі вобразамі», «нечакана супастаўляць далёкія паняцці, да вялікага прыраўнаваць малое, да малаго вялікае» — належна не рэалізавана. Замест непасрэднага асэнсавання такой адметнай з'явы, як асацыяцыйнасць мыслення сучаснай беларускай паэзіі (праз заглябленасць у свет асацыяцыйных сувязей Р. Барадуліна), чытач атрымаў сцісла-лаканічны вывад: «Дзякуючы нечаканасці такога супастаўлення і трапнасці ў выбары мастацкай дэталі дасягаецца незвычайная шырыня асацыяцый і незвычайны абсяг думкі, маштабнасць вобразнага мыслення як па гарызанталі, так і па вертыкалі». Відавочная, такім чынам, неадпаведнасць паміж сутнасцю праблемы, пазначанай у назве раздзела, і яе вырашэннем.

Варта сказаць і пра тое, што непаўторнасць і арыгінальнасць паэтычнай індывідуальнасці Р. Барадуліна праявіліся б значна паўней, калі б больш шырока было сказана пра паэта як сатырыка і гумарыста.

Кніга Л. Гарэлік — гэта не толькі спроба сур'эзнага, аб'ектыўнага і зычлівага працэтнага паэзіі Р. Барадуліна. Нельга абысці ўвагай і тое, што працэс станавлення творчай індывідуальнасці ўспрымаецца аўтарам манаграфіі і як узбагачэнне форм і сродкаў яе мастацкага выяўлення. Сапраўды, досыць часта атрымліваецца так, што «гаворка пра змест абавязкова з'яўляецца і гаворкай пра форму». З асаблівай цікавасцю і задавальненнем чытаеш тыя старонкі, дзе нязмужана і доказна вядзецца размова пра фальклорную аснову лірыкі Р. Барадуліна.

Праўда, бывае і так, што раз-

мова пра адметнасць і важнасць формаваральнага пачатку вядзецца залішне тэзісна, даследаванне саступае месца звычайнаму пераліку. Сцвярджаецца, напрыклад, што «умненне трапна і своеасабліва мысліць мастацкімі вобразамі, дакладнасць і згущанасць метафарызацыі, народжанай на аснове збліжэння часам далёкіх, але сутнасна падобных з'яў, сакавітасць мовы, пастаяннае адчуванне яе народна-этымалагічнай і эўфанічнай асновы, багатая гукавая інструментука радка, комплексна-карнявая рыфма, рухомасць вершаванай формы з яе пералівістасцю інтанацыі — усё гэта істотныя асаблівасці сучаснай паэзіі, якія выяўляюцца ў творчасці Р. Барадуліна найбольш выразна». І калі ёсць такое тэарэтычнае абагульненне, то хацелася б і другое ўбачыць: спецыфічнае, разгорнутое асвятленне кожнага тэзіса, кожнай тэарэтычнай пасылкі. Паколькі ж сама аўтарка на заключным этапе свайго даследавання праблему індывідуальнага стылю вылучае ў якасці галоўнай, то і вырашэнне гэтай праблемы патрабавала большай увагі да фактычнага матэрыялу, арыентацыі на паэтычныя здабыткі сталага, сённяшняга Р. Барадуліна.

У цэлым аўтару манаграфіі сапраўды ўдалося «больш шырока абагульніць творчы вопыт Р. Барадуліна ў эвалюцыі з улікам папярэдніх літаратурна-знаўчых і крытычных прац». І калі не ўсе аспекты паэтычнага стылю асэнсаваны, аднолькава глыбока і поўна, то тут «віна» не толькі крытык, але і шматграннасць творчай індывідуальнасці паэта.

Тамара НУЖДЗІНА.

ГЭТА НЕ ЗАБЫВАЕЦЦА!

«Да апошняй кроплі крыві» — так называецца кніга Наталі Івановай, якую Выдавецтва ДТСААФ СССР выпусціла ў серыі «Бібліятэчка прапагандыста ДТСААФ». Адрасаваная тым, хто працуе з моладдзю, яна адлюстроўвае асноўныя, найбольш яркія моманты з гісторыі барацьбы савецкага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Аўтар на шматлігіх прыкладах паказвае, як у час суроўгага выпрабавання савецкай людзі сталі на абарону Радзімы. Шмат гаворыцца ў кнізе пра тых, хто ажыццявіў свае подзвігі на беларускай зямлі. Н. Іванова расказвае пра легендарных абаронцаў Брэсцкай крэпасці і неўміручага капітана Гастэлу, знаёміць з удзельнікамі фарсавання Дняпра і кавалерыстамі генерала І. Плевака...

В. ЗУБКОУ.

ВЕКАПОМНЫХ ДАРОГ
ЛЕТАПІС

Ваеннае выдавецтва працягвае выпускі кніг, якія расказваюць аб гераічным шляху, пройдзеным у гады Вялікай Айчыннай вайны вядомымі злучэннямі Саветскай Арміі. Нядаўна пачыла свет чарговая — «Рэчыцкая Чырванасцяжыная», што адлюстроўвае асноўныя моманты з бававой бітвы салдат і афіцэраў 194-ай стралковай Рэчыцкай Чырванасцяжнай дывізіі. Аўтар Кузьма Шылаў для напісання нарыса выкарыстаў шматлікія архіўныя матэрыялы, а таксама асабістыя ўспаміны і мемуарныя запісы іншых ветэранаў злучэння, паасобныя публікацыі з друку.

Шмат старонак нарыса ўзнаўляюць незабыўныя падзеі, якія адбыліся на беларускай зямлі. Аўтар у раздзеле «Сож» — Дняпро — Бярэзіна» паказвае, як развівалася наступленне на Гомель, а потым на Рэчыцу. дзе воіны паказалі назвычайныя прыклады гераізму. У выніку гэтага дывізіі была прысвоена назва Рэчыцкай.

Валі на тэрыторыі Беларусі з удзелам падраздзяленняў дывізіі асабіста падрабязна раскрываюцца ў раздзеле «У наступальнай аперацыі «Баграціён»». К. Шылаў звяртае ўвагу чытача на найбольш значныя прыклады мужнасці і гераізму салдат і афіцэраў, паказвае ролю камуністаў у выкананні заданай савецкага камандвання.

З. СОМАУ.

Валянцін ТАРАС

МОВАЙ КРЫВІ

Адказ майму крытыку ў Мюнхене

Дзве мовы у мяне.
Абедзве — чараўніцы...

За верш «Дзве мовы у мяне»
мяне у Мюнхене кляне
халуй з фашысцкага абозу,
былы пабіты паліцай,
які становіцца у позу
заступніка за родны край —
за Беларусь, народ і мову.
Маўляў, я суграць мовы ў змову
ўступіў з Масквою,
у хаўрус.
І ён, як шчыры беларус,
не можа прамаячаць,
калі
падкоп пад мову маскалі,
як лісы,
весці пачынаюць —
двухмоўю дзверы адчыняюць, —
«Вось да чаго мы дажылі!»
Маўляў, цяпер усё прапала:
адыдуць Колас і Купала,
і на купалаўскі Парнас
узідзе Валянцін Тарас
з макаранічнымі радкамі...

Што я магу сказаць, васпане?
Сабака брэша — хоча есці.
Пішы сваё — і не зважай.
...Праз сорак год рахункі звесці
са мной

спрабуе паліцай!
Яму і сёння вусны крывіць
ўсё тая ж лютасць —
з дзён вайны,
калі крычаў ён: «Ты не крывіч!
І — станаўся

да сцяны!»
Калі штурхаў мяне у роў,
дзе перамешвалася кроў
забітых дзетак
розных моў
і стогнам выцякала з рова
агульнай іх пакуты мова...

Не, ў спрэчцы гэтай даць мне рады
не ўдасца вам, зласлівы пані!
Вы — назаўжды ў мундзіры здрады.
Я — беларускі партызані!
За Беларусь я кроў праліў,
калі змагаўся ў лесе з вамі.
Яна між намі
як праліў
паміж двума мацерыкамі.
Яна гучыць на поўны голас
і ў рускай мове, і у той,
якой кляміў вас дзядзька Колас.
Не ў вашай, пане, — у маёй!
У маёй спрадвеку, ад калыскі,
ад родных ніў, ад родных дрэў.
А ваша мова — звяга лыскі,
якога кіем я агрэў!

Песня

Выпраўляла сына маці
І казала сыну:
— Трэба, сынку, ратаваці
Родную краіну.

Я сыночка гадала
Для шчаслівай долі,
Ды ваенная навала
Загудзела ў полі.

Ты бяры, сыночак, зброю —
Біцца з людаяжэрцам.
Буду ўсюды я з табою
І душой і сэрцам.

Я цябе у бітве, сынку,
Засланю ад кулі...
І дрыжэлі дзве слязінкі
На вачах матулі.

— Не надумай з бою збегчы —
Зрады не дарую!
Лепш з сумленнем чыстым легчы
У зямлю сырую.

Выпраўляла сына маці
І казала сыну:
— Трэба, сынку, ратаваці
Родную краіну!..

Саракавыя саракавіны

Доколе ворону кружыць?
Доколе матери тужыць?

А. БЛОК.

Не зямля, а здоба —
гэткі пах!
Васількі — аздоба.
Стог як гмах.

Спіць хлапец пад стогам
мёртвым сном.
Пад шакою стогнам
ходзіць гром.

Ды не чуе хлопец —
спіць і спіць.
Вечнасці не хопіць
разбудзіць!..

Бо раса — не раса, —
слёзы мацёркі,
бо крыві паласа,
а не пацёркі...

Сорак год у свеце мір.
Ці не з тых крывінак?
Памяць плача з людзьмі
на саракавінах.

І ўцірае слёзы —
глядзіць зорка!
У хмарах пагрозы
жыцця зорка...

Няўжо?..

Камета Галея ляціць да Зямлі.
Вяртаецца зноў
праз семдзесят шэсць гадоў.
А на Зямлі не паменшала ўдоў —
пабольшала ўдоў...
З тых далёкіх часоў
дзве сусветных вайны адгулі.

Няўжо і ядзерны гримне бой?
Няўжо чалавецтва ўсё звяр'яеце?
І будзе Зямля, як камета Галея,
ляцець у Сусвет
да другіх планет,
цягнуць хвост вайны за сабой?

Як адсекчы гэты страшны хвост?
Як збудоваць нам нарэшце мост
праз бездань нянавісці, глупства, маны,
забіць пачвару вайны?

Супраць ядзернага агню
толькі Розум можа знайсці браню,
толькі мільярды працоўных рук

могуць такі утварыць ланцуг,
праз які не прарвацца вайне.
І падохне яна, як стары пацук,
каб жылося табе і мне!..

Камета Галея ляціць да Зямлі.
Яна блізка зусім ужо.
Трэба біцца за тое, каб людзі знялі
пытанне лёсу:
— Няўжо?..

Малітва да каханьня

На парозе халадры,
халадзін,
падаруй мне шчасця міг,
міг адзін!
Падаруй мне міг зары —
бляск вачэй!

Старасць мне шыпіць:
— Стары,
не дурэй!
Супакойся, старына!
Людзям смех.
Не растане сівізна,
нібы снег.
Сцежкі дзён тваіх былых
замяло...

Падаруй мне гэты міг
ёй назло!

Спроба самаацэнкі

Ці знойдзецца такі паэт,
які не марыў бы калісьці
праславіцца на цэлы свет,
на ўсіх замежных мовах выйсці?

Бывае крыўдна мне падчас,
што мара засталася марай.
Але не стану ганіць час:
маўляў, я стаў яго ахвярай.

Маўляў, складаны ён такі,
такі цяжкі, такі суровы,
што ўшчэнт раструшчваліся словы
і пэнькалі мае радкі.

Таму не ўз'ехаў я на мост,
які ўзвышаецца над Летай...
Каго падманеш байкай гэтай?
Сябе і то... Не той узрост!

Час не бывае не цяжкі.
(Ці вельмі песціў ён Купалу?)
Супраціўленне матэр'ялу
упартае

ва ўсе вякі.

І покуль пот не пацячэ
аж сем разоў —
не ўбачыш плёну.
Аднак старайся хоць да скону,
і талент трэба мець яшчэ.

Калі замест зярнят палова —
не зарунее паласа,
калі няма жывога слова,
дык узыходзіць слава.

Я працаваў як чорны вол.
А што адолеў я, што здолеў?
Зрабіў гародам сухадол,
ці дарам рукі намазоліў?

Няўжо ні бубачкі няма —
адно ў жарстве марнеюць соткі?
Ды як бы ні было,
а ўсё-ткі
я з шыі не здыму ярма.

Мне зноў цягнуць свае плугі
без нараканняў, без праклёну.
І, можа, знойдзе хтось другі
ў маіх барознах жменьку плёну.

Ачысціць зерне ад трукі
для залатога ураджая,
свайго уласнага...

Згаджаюць
на непрыкметны лёс такі.

Мне смешны мой імплэт былы.
Я славу не лічу за мэту.
...Вязуць свае вазы праз Лету
і безыманныя валы.

ГЭТЫ хлопец быў з тых,
якія за што ні возьмуцца,
усё ў іх вытанцоўваецца,
усюды ім шчасціць. Усё,
да чаго ён ні дакранаў-
ся, ператваралася ў грошы, і калі
яму было чатырнаццаць гадоў,
на яго рахунку ў Валі-банку ўжо ля-
жала больш за шэсцьсот долараў,
— грошы, заробленыя ім самім. Ён прый-
шоў на свет, каб гандляваць. Яму
яшчэ не мінула і дзевяці, а ён ужо
хадзіў па кватэрах і паказваў гаспа-
дыням прыгожыя каляровыя малюнкі
з адлюстраваннем Ісуса Хрыста і ін-
шых святых, якія выдаваліся Прамы-
словай фірмай у Таледа, штат Агая,
і каштавалі пятнаццаць цэнтаў шту-
ка, чатыры штукі — паўдолара. «Ма-
дам, — казаў юны Гары, — гэта
Хрыстос. Вы толькі паглядзіце! Які
прыгожаныкі малюначок! І амаль за
так — толькі пятнаццаць цэнтаў. Гэ-
та, я мяркую, Павел. А можа, Май-
сей. Ну, вы ж ведаеце, той, што ў
Бібліі».

Гэтымі малюнкамі ён забяспечваў
усе дамы ў раёне, дзе жылі іншазем-
цы, і ў многіх з іх яны вісяць і ця-
пер; адсюль вы можаце зрабіць выс-
нову, што ён умеў уплываць на лю-
дзеў, з маленства.

Па хуткім часе Гары пачаў збіраць
падпісчыкаў на «Праўдзівыя апавя-
данні». Стане, бывала, на ганку,
разгорне часопіс і пачынае паказ-
ваць малюнкі. «Тут, — тлумачыў
ён, — вы бачыце даму, якая пабра-
лася з чалавекам, старэйшым за яе
на трыццаць гадоў, а потым закаха-
лася ў яго шаснаццацігадовага сына.
Што б вы рабілі, мэм, калі б трапілі
ў гэтакі пераплет? Пачытайце, што
зрабіла гэтая дама. Тут усе апавя-
данні праўдзівыя, пятнаццаць што-
месяц. Любоўныя гісторыі, таямнічыя
прыгоды, палкія захапленні, шалёныя
пажадлівасці — на любы густ. І ў
дадатак — артыкулы пра сны. Яны
тлумачаць усё да свеце, што вам сні-
ца: ці ваш сон азначае дарогу, ці
грошы, ці хуткае вяселле. І пры гэ-
тым без памылак і навукова. Апрача
таго, сакрэты красы — як заўсёды
заставацца маладою».

За якія два месяцы Гары ўгаварыў
болей за шэсцьдзесят замужніх жан-
чын падпісацца на часопіс. Можа, і
не яго была віна ў тым, але праз
нейкі час у горадзе пачалі адбываць
розныя непрыстойныя здарэнні.
Некалькі кабет завялі тайныя амуры
і былі выкрыты мужамі, якія добра
далі ім або зусім павыганялі з дому.
А з паўдзiesiąтка жанок спанатрылі
выпісваць розныя мазюкі для веек,
пахучыя солі для купання, услякія
крэмы і немаведама што яшчэ. Ва
ўсім наваколлі норавы трохі сапсава-
ліся. Усе дамы пачалі фарбаваць ву-
сны, пудрыць твары, насіць шаўковыя
панчохі і світэры, якія шчыльна аб-
цягвалі фігуры.

Пасталеўшы крыху, Гары пачаў
скупліваць невялікія машыны —
«форды», «максуэлы», «сэксаны»,
«шэўралэ» і іншыя. Ён звычайна
купляў іх з паўдзiesiąтка адразу, каб
на кожнай выгадаць пятнаццаць-два-
ццаць долараў. Потым здаваў іх у
дробны рамонт, пасля фарбаваў у
чырвоны, сіні альбо які іншы яркі
колер і прадаваў іх вучням старэй-
шых класаў разы ў тры-чатыры дара-
жэй, чым плаціў сам. Ён навадніў го-
рад старымі чырвонымі, сінімі і зялё-
нымі аўтамабілямі; усё наваколле
аж кішмя кішэла імі, калі ўвечары
або ў нядзелю хлопцы каталі сваіх
сябровак, а кожны ведае, што з гэта-
га выходзіць. З аднаго боку, хлоп-
цам гэта прыпала даспадобы, але, з
другаго боку, многія з іх былі выму-
шаны жаніцца задоўга да таго, як
пайшлі на свой хлеб. Здарылася
яшчэ шмат якіх неспадзёвак, нават
горшых за гэтыя. Некалькі дзяўчат
нарадзілі дзетак, нават не ведаючы,
хто іхнія бацькі, бо каталіся не з ад-
ным хлопцам, а з двума і нават з
трыма. Так ці іначай, але шмат дзяў-
чат на дурніцу пападчэплівалі сабе
мужоў.

Сам Гары быў занадта заняты, каб
дурьцца з дзеўкамі. Ён ажно са ску-
ры вылузваўся і без перадыху рабіў
грошы. У семнаццаць гадоў ён ужо
ўзбіўся на невялікі капітал і меў
славу аднаго з самых элігантных ма-
ладых людзей у горадзе. Адзеджу сабе
ён купляў оптам, каб, барані бог,
нехта не зрабіў на ім бізнес. Калі,
напрыклад, гарнітур каштаваў два-
ццаць сем з палавінай долараў, Гары
прапаноўваў гандляваць дванаццаць.

— Не дурьце вы мне галавы, —

1 Жаночы часопіс.

казаў ён, — ведаю я, колькі каштуюць гэтыя транты. Нават калі вы іх аддасце за дванаццаць долараў, дык і то будзеце мець два з паловай долары чыстага прыбытку — хопіць з вас. Так што рашайце.

Урэшце ён купляў гарнітур за пятнаццаць долараў разам з пераробкай. Наконт пераробкі ён мог спрацаваць гадзінамі. Калі гарнітур сядзеў бездакорна і гандляр казаў яму пра гэта, Гары падазраваў, што яго прымаюць за недарэку і смаркача, і пачынаў сцвярджаць, што рукавы задоўгія ці што зацесна ў плячах. Аднак гандляры цяперлі яго, бо Гары

прышла ў голаў бліскучая думка. Ён прыехаў у апельсінавыя гаі, прыгледзеўся да дрэў, што ажгнуліся ад нікому не патрэбных пладоў, пагаварыў з фермерамі і ўпэўніў іх, што вельмі ім спачувае.

— Але, можа, — дадаў ён, — я змагу вам сяк-так памагчы: куплю падморожаныя апельсіны на корм свінням і рагатай жывёле. Свінням усё роўна, падмерзлі апельсіны ці не, а сок ім такі ж карысны, як і людзям. А вітаміны... Адным словам, вам і пальцам паварушыць не трэба будзе. Я распараджуся, каб апельсіны сабралі і звезлі адсюль, і дам вам чэк

пра іх і паказваючы ілюстраваныя каталогі. Пакупнік быў абавязаны заплаціць за дастаўку і ўсё астатняе. Справа Гары была хваліць і прадаваць. Калі чалавек не мог заплаціць адразу, Гары браў з яго пяць долараў, а астатнюю суму распісваў на рэчы, і калі чалавек не мог разлічыцца своечасова, Гары накладваў арышт на яго дом, ці вінаграднік, ці машыну, ці каня — карацей кажучы, на нешта з яго маёмасці. Дзіўна, але ніхто ніколі не ганьбіў яго за гэтакія метады вядзення спраў. Апісваючы нерухомасць, Гары быў вельмі далікатны і спакойна тлумачыў, што гэта звычайная, вызначаная законам працедура. А закон ёсць закон.

Ніхто не мог даўмецца, нашто Гары столькі грошай. Ён меў рахунак у банку, вялікую машыну, дзяўчатамі не цікавіўся, — навошта тады збіраць грошы? Некаторыя кліенты сяды-тады пыталіся ў яго пра гэта; у першы момант Гары, здавалася, бянтэжыўся, але праз хвіліну-другую адказваў:

— Хачу назбіраць паўмільёна, каб пайсці на спачынак.

Гэта былі жывыя смехі — ў васемнаццаць гадоў Гары ўжо думае пра спачынак. Школу ён кінюў рана — яму не падабалася сядзець за партай і слухаць розную лухту, што, маўляў, трэба пачынаць з самага нізу і паступова падымацца ўверх па сацыяльнай лесвіцы ці яшчэ якое трасцы, — і з таго часу ён пачаў рабіць вялікія поспехі, вынаходзячы ўсё новыя і новыя шляхі, каб рабіць грошы. Часам у яго пыталіся, чым ён думае заняцца, калі «пойдзе на спачынак»; Гары і тут губляўся, але ўсё ж такі адказваў:

— О, бадай што, пушчуся ў падарожжа вакол свету.

«Ну, калі ён гэта зробіць, — думалі сабе людзі, — дык будзе гандляваць усюды, куды ні прыедзе і дзе ні будзе, — у цягніках, на параходах, на сушы. Будзе збываць усё, што ні трапіць пад руку. Ані хвіліны не страціць на славатасці гарадоў. Адразу разгорне каталог і пачне прадаваць мясцовым жыхарам усё, што толькі можна сабе ўявіць».

Але ў жыцці здараюцца дзіўныя рэчы, і ніколі нельга прадбачыць, што будзе з чалавекам, нават з такім, як Гары. Кожны можа захварэць. У хваробы і смерці няма любімыкаў, яны прыходзяць да ўсіх. Прэзідэнты, каралі, кіназоркі — усе хварэюць, усе паміраюць.

Захварэў і Гары. Не злёгка, не на нешта звычайнае накітаваў грыпу, калі можна ачуныць за тыдзень і зноў быць здравым, як раней. Гары захварэў на сухоты, ды яшчэ ў цяжкай форме. От жа небарака! Напаткала яго хвароба, і ўвесь яго капітал, што ляжаў у Вэлі-банку, мала чым яму памог. Вядома, ён спрабаваў адпачыць, але нічога з гэтага не выйшла. Цяжка хворы, Гары стараўся застрахаваць сваіх лепшых сяброў. Я пачуў пра гэта ад яго стрыечнага брата Саймана Грэгары. Ён раскажаў мне, што Гары руніўся не таму, што хацеў павялічыць свой капітал, а проста ён не мог і рота развіць, калі гаворка ішла не пра гандаль. Ён не мог гаварыць пра самыя звычайныя рэчы, бо быў круглы невук ва ўсім, што не тычылася страховак, аўтамабіляў ці нерухомасці. Калі хто загаворваў з ім, напрыклад, пра рэлігію або пра палітыку, Гары гэта раздраняла, і ён пераводзіў гаворку на гандаль. Ён нават папытаўся ў Саймана, колькі таму гадоў, і калі Сайман адказаў, што дваццаць два, Гары расхляваўся.

— Паслухай, Сайман, — сказаў ён, — ты ж мне даводзіўся стрыечным братам, і я хачу табе ўслужыць. Калі ты хочаш быць незалежны ў шэсцьдзесят пяць гадоў, дык табе нельга чакаць і дня. У мяне ёсць для цябе страхоўка. Хіба ты не здолееш плаціць штомесяц па шэсць долараў дваццаць сем цэнтаў у бліжэйшыя сорак тры гады? Безумоўна, табе не ўдасца часта хадзіць у кіно, але што больш важна — паглядзець некалькі дурных фільмаў ці быць незалежным у шэсцьдзесят пяць гадоў?

Сайман ледзь не закрычаў уголас, слухаючы, як смяротна хворы Гары вярзе гэтакае глупства.

Доктар параў сваёй гаворцы на два-тры паневы Гары ў Арызону! — адзіная магчымасць яму выкараскацца, але калі яны загаварылі пра гэта

¹Штат на паўднёвым захадзе ЗША, вядомы сваім сухім кліматам.

з Гары, той узлаваўся і пачаў чаўпці, што ўрачы, маўляў, хочучы вылаташыць з яго ўсе грошы. І наогул, ён адчувае сябе добра, у яго толькі лёгкая прастуда, і няхай гэты доктар кіне да яго хадзіць.

— Запрасце якога іншага, — запытаўся ён. — Навошта мне ехаць у тую Арызону?

Час ад часу Гары можна было ўбачыць у горадзе: то ён з некім гаварыў, то намаўляў нешта купіць; але гэта працягвалася дзень-два, а потым ён зноў мусіў класціся ў ложку. Гэта ён цягнуў гады два, і каб вы толькі бачылі, як ён зблагаў, нябога! Сустрэнешся з ім — і робіцца вусцішна. Гледзячы на яго, можна было падумаць, што ён на свеце адзін, як вока ў лоб; але больш за ўсё засмучала вось што: калі вы хацелі пагаварыць з ім ці проста выказаць яму сяброўскую прыхільнасць, дык ён адразу пераводзіў гаворку на іншую тэму і стараўся ўперці вам страхавы поліс. Вось менавіта гэта і злавала ўсіх: самому тры чвэрці да смерці, а ён намаўляе здравых людзей страхавыя жыццё. Гэта было так сумна, што рабілася смешна.

Дык вось, аднаго разу некалькі гадоў назад я сустрэў на вуліцы Саймана. Ён меў аблічча хворага чалавека, і я папытаўся, што з ім. Ён адказаў, што памёр Гары і што ён, Сайман, быў пры ім апошнія дні, а цяпер яму неяк не па сабе. Пра што гаварыў Гары, паміраючы? Проста страшна. Да апошняй хвіліны — страхоўкі, фінансавая незалежнасць у шэсцьдзесят пяць гадоў. «Вячэрняя газета» надрукавала фота Гары і вялікі артыкул пра яго жыццё. Які ён быў моцны чалавек і як няўхільна імкнуўся да сваёй мэты і гэтак далей. Вось чым усё скончылася. Але ў гэтым ашалелым было нешта такое, чаго нікому з нас не забыць.

Ён быў незвычайны — гэтага ў яго не адабраць. Цяпер яго імя зрабілася амаль легендай. У нашым горадзе шмат дзяцей, якія нарадзіліся пасля яго смерці, а ведаючы яны пра Гары столькі ж, колькі і мы, а бадай што і болей за нас. Можна падумаць, што ён вялікая гістарычная асоба, пра якую трэба раскаваць дзеціям, каб яны выраслі мэтанакіраванымі і яшчэ богведама якія. Безумоўна, большасць гісторыі пра Гары мае камічны характар, але нават у іх ён выступае як вялікі чалавек. Наўрад ці хто памятае прозвішча нашага апошняга мэра, але ўсе дзеці ў нас ведаюць пра Гары. Гэта вельмі значна, калі ўспомніць, што ён памёр, не дажыўшы да дваццаці трох гадоў.

Калі каму-небудзь у нашым горадзе не ўдаецца нейкае незвычайнае пачынанне, людзі кажучы аднаму:

— Гары б гэта спраўдзіў.
І ўсе смяюцца, успамінаючы Гары і тое, як выслапашы язык ён лётаў па горадзе, тармосячы ўсіх і заключаючы здзелкі.

Месяцы два назад у нас у цырку выступаву канатаходзец: ён хацеў зрабіць салта-мартале і апусціцца на канат, але закрунуў яго нагамі, страціў раўнавагу і зляцеў на арэну. Тады ён рашыў паўтарыць нумар з самага пачатку — з музыкнай і ўсім астатнім. Барабан бухаў з усёй сілы, каб гледачы адчулі, як гэта небяспечна. Акрабат яшчэ тройчы намаўся паўтарыць трук, але не змог даць рады, і калі ён страціў раўнавагу ў чацвёрты раз, нейкі хлопек на галёрцы закрычаў на ўвесь голас:

— Паклічце Гары! Гары адолее!
Тут уся публіка зарагатала. Бедны акрабат, прыгаломшаны рогатам, паіспанску аблаяў яе. Ён не ведаў, што гэта наш мясцовы жарт.

З усяго гэтага вы бачыце, якое імя здабыў сабе Гары. Але самыя смешныя гісторыі пра яго тыя, дзе раскаваецца, як ён жыве ўжо ў раі або ў пекле, як ён і там страхе ад землетрасенняў, прадае машыны ці за бяспэнак купляе гарнітуры. Усё ў яго вытанцоўваецца, усюды яму шчасціць.

Што ё казаць, Гары быў незвычайны. Кожны любіць павыскаляцца, гаворачы пра яго, але разам з тым усім яго не хапае, і сярод тых, хто яго ведаў, няма ніводнага чалавека, якому б не хацелася, каб ён на-нейшаму быў сярод нас, лётаў па горадзе, гаварыў пра вялікі бізнес, прымушаў усё врываць і ятрыцца, як сапраўды амерыканскі бізнесмен.

Пераклала з англійскай Ірына СЛЯПОВІЧ.

Уільям САРАЯН

Уільям Сараян (1908—1981) займае пачэснае месца ў прагрэсіўнай амерыканскай літаратуры XX стагоддзя. Амаль за пяць дзесяцігоддзяў плённай літаратурнай дзейнасці з-пад яго пера пісьмаў выйшла мноства твораў самых розных жанраў. Творчасць пісьменніка прасякнута любоўю і пашанай да чалавеча, рэзкай крытыкай буржуазнага грамадства, шчырым пратэстам супраць войнаў і вяртанняў ідэяў шавінізму, тонкім гумарам і лёгкай іроніяй. Улюбеныя тэмы Сараяна-апалядальніка — тэмы чалавечай ізаляванасці і самотнасці ў сучасным буржуазным грамадстве, лабудаваным на грубым матэрыяльным разліку. У сваіх апалядальных пісьменніц асуджае голы прантыцызм і меркантильнасць, згаізм і душэўную чэрствасць, бездухоўнасць і страту чалавечага аолічча ў пагоні за багаццем, — усё тое, што ўласціва «слаўтаму» амерыканскаму ладу жыцця.

меў рэпутацыю першага франта, і прадаць яму гарнітур было тое самае, што мясціць бясплатна ў мясцовай газеце не адзін дзесятак рэкламных аб'яў. У краму адразу пачыналі валам ісці маладыя хлопцы, а яны куплялі гарнітуры па сапраўдных цэнах.

І наогул Гары быў зануда. Купляючы што-небудзь, ён заводзіў гаворку пра ўзаемныя паслугі, пра тое, што гэта — аснова амерыканскага бізнесу, і пачынаў угаворваць гандляра застрахавацца ад землетрасення або купіць «новенечкі» «студэбекер». І ў большасці выпадкаў яму шанцавала. Самыя розныя дзялікі куплялі ў яго страхоўкі, толькі каб ён змоўк. Гары заўсёды махляваў сам і не сумняваўся, што махлююць іншыя, таму спачатку ён прасіў бязбожную цану і толькі потым скідаў да звычайнай. Гэта падабалася кліентам. Ім было прыемна ўсведамляць, што яны перахітрылі Гары, а той толькі ціхенька пасміхаўся сам сабе.

Адзін год у даліне Сан-Хаакін усчаліся такія маразы, што загнуў усё багаты ўраджай вінаграду і апельсінаў. Гары сеў у свой «студэбекер» і паехаў туды. Прыхопленыя маразамі апельсіны цалкам абсяцніліся, таму што міністэрства аховы здароўя забараніла іх прадаваць, але Гары

на дваццаць пяць долараў, аплата на месцы.

Тым летам ён адправіў у Лос-Анджэлес дваццаць грузавікоў з падморожанымі апельсінамі, прадаў іх гандлярам апельсінавым сонам і добра нажыўся на гэтым.

У горадзе казалі, што Гары ўсё можа ператварыць у капітал. Ён быў здольны паварушыць глудзямі і скеміць, як з любой драбноты зрабіць грошы. Калі, здавалася, увесь свет быў як у ваду апушчаны, Гары рашуча дзейнічаў, маючы лос-анджэлезкі вопыт па продажу мерзлых апельсінаў.

Гары ніколі не абзаводзіўся канторай. Яго канторай быў увесь горад, а калі яму хацелася пасядзець, ён падымаўся на дзевяты паверх Корыблдынг, ішоў у кантору адваката Пітэрсэ і гутарыў з ім пра сёе-тое, каб даведацца наконт усякіх здзелак і высветліць, як спяганяць па абавязальнасцях, накладваць арышт на маёмасць і гэтак далей. Яму шмат хто быў вінаваты, і ён і не думаў даваць ім спуску.

Гары прадаваў электрычныя халадзільнікі, пыласосы, радыёпрыёмнікі і мноства іншых сучасных рэчаў людзям, якія не мелі магчымасці купіць іх. Прадаваў, толькі раскаваючы

Пішу гэтыя радкі пад уражаннем ад незвычайнага фальклорнага вечара «Чатыры пары года», які нядаўна адбыўся ў Доме літаратара ў Мінску. У надрукаванай праграме вечар так і названы: «фальклорны», — і гэта правільна, бо ўсё, што ўбачылі шчаслівыя глядачы на сцэне, — фальклор, беларуская народная творчасць, з тым, аднак, удакладненнем, што творчасць не наогул, а харэаграфічная, народны танок і скокі, з элементамі спеву, гульні, абраду. Яно і зразумела: вечар падрыхтаваны на кафедры харэаграфіі Мінскага інстытута культуры — спецыялістамі ў галіне менавіта танцавальнай народнай творчасці (загадчык кафедры прафесар Ю. М. Чурко, мастацкі кіраўнік курса, занятага ў вечары, выкладчык В. П. Бяляева).

Чаму я назваў вечар незвычайным, а глядачоў — шчаслівымі? Ці ёсць падставы для такіх высокіх эпітэтаў? Упэўнены, што ёсць. І справа, думаю, не ў асабістых ўмацаваннях адносінах да таго, што дзеялася на сцэне. Эмоцыі — узнікаюць і праходзяць, а памяць і думкі — застаюцца. Што да памяці — дык вечар пакінуў у душы след чагосьці святочнага, радаснага, менавіта незвычайнага, бо не часта даводзіцца штось падобнае бачыць, — з такім цудам сапраўднай народнай творчасці сустракацца. Шчыра кажучы, такога багатага вянка беларускіх народных

танцаў на сцэне — (за раз — 22 нумары!) нешта і прыгадаць не магу. Ну і вядома: калі для глядача адкрываецца столькі незвычайнага, новага, цікавага, дабаўлю — радаснага і ўцешнага, то ў яго нараджаюцца і нейкія думкі. Падзялю-

кампазіцыі, сцэнікі, эцюды, пастаноўлены на аснове аўтэнтчнага харэаграфічнага і песеннага фальклору, народных абрадавых дзействаў, забаў і гульні. У прыватнасці, былі паказаны — падкрэсліваю: у творчым узналежненні — народ-

сень і нават дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва: «Масленіца», «Калыханка», «Першы гром», «Вербачка», «Чубры», «Вясёлае кола», «А ну, спаймай!», «А мы лён расчэсваем», «Застолле», «Каравай», «Пераскачы, дарогі», «Скамарохі» і іншыя. Колькі, паважаны чытач, у гэтым дзівосным багацці для цябе незнаёмага, новага? Многа? Для мяне таксама. Многае з гэтага я спазнаў упершыню.

А як жа гэта мы з табою жывём, не ведаючы, што ў нас жа, на нашай жа роднай зямлі існуюць такія цуды мастацтва, створаныя нашымі дзядзямі-прадзедзямі? Як жа гэта мы маглі мірыцца, што такі прыгожы плён творчага генія народа знаходзіўся ў забыцці-запядбанні, не служыў людзям, новым пакаленням, творцам і гаспадарам будучыні? Ад думкі, што мы маглі б спазніцца і ўсё гэта магло б загінуць, беспаваротна, бясследна кануць у небыццё — аж млосна робіцца. Страшна і на міг далусіць у думках такое — цяпер, калі ўжо мы гэта пабачылі, калі ўжо яно перайшло ў нашы душы і сэрцы і стала часцінкай нашага духоўнага быцця. Ну, добра, — пранізвае неспакойная думка, — гэта паспелі разумныя людзі ўратаваць, гэтаму загубіцца і згінуць не далі,

а колькі ж такога загінула, колькі такога страчана для нашай нацыянальнай і агульначалавечай культуры назаўсёды?.. Колькі?.. Не будзем сёння ўдавацца ў падобныя невясялыя падлікі — хача б таму, што страчанага не вернеш. Падумаем пра іншае — пра тое, дзеля чаго я, шчыра кажучы, і прамаўляю гэтае невялікае слова. Пра тое, што яшчэ ў нашым народзе жыве, што яшчэ ў яго духоўным побыце і ў памяці захоўваецца — хоць прызабытае, прымерлае, прызасыпанае пылам-трухою часу, смеццем модных этыкетак наноснай — і танцавальнай, і песеннай, і бытавой — псеўдакультуры. Пра тое, што яшчэ можна — яшчэ не позна — адшукаць, знайсці і творча выкарыстаць, даць новае, у новых грамадскіх умовах, жыццё, і такім чынам вярнуць народу ягоныя ж скарбы, узабагачаныя талентам новых, маладых пакаленняў.

Фальклорны вечар «Чатыры пары года» якраз засведчыў, — вельмі пераканаўча засведчыў, — што, па-першае, у народным побыце яшчэ можна апытаць шмат каштоўнага харэаграфічнага і іншага відовішняга фальклору, — акцэнтную ўвагу на гэтых відах народнай творчасці, паколькі да апошняга часу на Беларусі збіраўся пераважна фальклор ўсёнамоўны, славесны (казкі, песні, прыказкі і г. д.), а па-другое, што гэты фальклор можна і трэба — абавязкова трэба! — браць

ПЛЁН — БУДЗЕ, ДЫ ЯШЧЭ ЯКІ ПЛЁН!..

ся збольшага тым, пра што думалася ў зале і пасля, па дарозе дадому, мне — аднаму з нямногіх шчасліўцаў. (Ах, як я спачуваю вам, дарогія калегі, — усім, хто меў запрашэнне на вечар і прамяняў яго на цёплае драманне перад чарговым тэлесерыялам! Як вы многа страцілі, мае паважаныя таварышчкі!..)

Дык вось, на сцэне Дома літаратара студэнты Інстытута культуры (пераважна — трэцяга курса) выконвалі — у сцэнічнай інтэрпрэтацыі — даўнія беларускія народныя танцы, а таксама харэаграфічныя

ныя танцы «Дожджык», «Рэпка», «Цапы», «Кабылка», «Мяцельца», полькі «Проз нагу», «З падкіндэсам», «Матылёк», «Грабаўская кадрыля», «Танец з гладышом», вясельны танец каравайніц і іншыя. Ці ўсе яны, паважаны чытач, табе вядомы? Не ўсе? Мне таксама. Пра некаторыя даведаўся толькі цяпер, пачуў і пабачыў упершыню. Былі выкананы харэаграфічныя кампазіцыі і сцэнікі з выкарыстаннем сямейна-бытавых, земляробча-каляндарных абрадаў, зімовых, вясновых і летніх народных святочных гульні, забаў, карагодаў, пе-

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

БО НЕДЗЕ ПОБАЧ — КАРАНЫ...

Першы крок у вялікае мастацтва... Пільна ўзіраюцца ў след таго, першага, кроку нашчадкі. Недзе зусім блізка — толькі ўгледзецца! толькі намацаць! — карані, тыя пругкія, жывыя жылкі іх, якія злучаюць, нітуюць творчасць мастака з жыццём, з народнай творчасцю, з народам. Толькі ўгледзецца...

А калі мастак — побач? Калі ён — твой сучаснік? Калі ім зроблены толькі першы крок, і немагчыма прадбачыць, які будзе наступны?

Святлана Гарбунова — а гаворка пра яе! — скульптар. Скульптар малады, таленавіты. Не проста з ахвотаю — з апантанасцю вучылася ў майстроў мінулага і неспрэчных сваіх настаўнікаў (у спецшколе-інтэрнаце, у Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце, які скончыла з адзнакай). І — апантанна вырываюцца з-пад іх уплыву, шукаючы сваё.

Праз усё, што родніць яе з зямлёй, з людзьмі, шукае сябе. Што гэта: яе звышзадача? Хутчэй, характар. Цэласны, апантаны характар. А яшчэ — перакананасць, што маленькія, дробныя задачы ў мастацтве няма. Бываюць толькі маленькія, дробныя характары: тады творчыя намаганні і ўпартаў штодзённую працу падмяняюць агульныя разважанні.

Сапраўдны талент — працалюбівы талент (працяжнік у гэтым выпадку азначае знак роўнасці). Веды сваё трэба яшчэ падпарадкоўваць волі. Штодзень. Штоміг. Каб натруджаныя пальцы помнілі акруглую цвёрдасць алоўка. Каб шурпатыя далоні помнілі пругкую непататлівасць гліны. Каб

не адпачывалі няўрымслівыя думкі...

Думала гэтак, размаўляючы са Святланай у яе майстэрні. Адзіны станок пасярэдзіне, на якім — у гліне — эскіз новай, нядаўна распачатай работы; невысокі столик, завалены малюнкамі; штудыі, развешаныя на адной са сцен; кнігі, малюнкі, драўляныя брусы проста на падлозе, гіпсавыя медалькі, яшчэ не адлітыя ў метале, на падаконні... Не, усё ж не гэта вызначае дух майстэрні скульптара. Што? Найперш — святло. Няяркае святло, якое быццам ляпіла ўсе рэчы вакол. Ляпіла і аблічча яе, скульптара. Ляпіла тымі ж хуткімі, амаль незаўважнымі рухамі, што і ў яе, у Святлану, калі яна нават у гаворцы са мной нібы пагладжвала, падпраўляючы камячкі паветра, над якімі ўвесь час узляталі яе рукі, пальцы...

А яшчэ — вялікі фотаздымак у раме, справа ад акна. На фотаздымку — няяркі дзень напярэдзіне; упоравень з гнуткім, толькі што збуджаным тапелевым голлем — строгі, адухоўлены думамі пра будучыню свайго краю і свайго народа твар аднаго з нашых вялікіх продкаў, Сымона Буднага. І хоць я ведаю, што выяў Сымона Буднага не засталася, няма. Хоць ведаю, што Святлана ў сваёй рабоце (унікальны помнік у Нясвіжы, побач з былой друкарняй Сымона Буднага) кіравалася ўласным уяўленнем, у мяне не ўзнікае і цёплым сумненням. Гэта — твар, постаць, рух (кніга на далоні) Сымона Буднага. Гэта — дакладна знойдзенае і не можа быць іншым...

Скульптурны твор не проста

ўяўляецца асаблівым пластывым арганізмам, які жыве ў прасторавым асяроддзі і падпарадкоўваецца законам гэтага асяроддзя, а ўвасабляе працуючую табою думку. Вось ён, першы крок Святланы Гарбуновай да творчага плёну — дыпломнай работы, што рэалізавана ў трывалым матэрыяле і вядомая цяпер як помнік Сымону Буднаму ў Нясвіжы.

Знаёмячыся з тым, над чым працягвае працаваць скульптар, я заўважыла як бы дзве развілкі далейшага яе шляху. Першая — працяг, развіццё класічных традыцый сусветнага мастацтва, другая — пошук лучнасці з народнай спадчынай, магчымаці развіццё традыцыі старажытнай беларускай скульптуры з тым, каб унесці свой уклад у стварэнне сучаснай нацыянальнай пластыкі.

Заўважыла гэта, прынамсі, па двух вельмі розных творах Святланы, якія яшчэ ў рабоце.

Вось барэльеф для стэлы мемарыяла жыхарам спаленай вёскі Лідавец, што на Дзяржыншчыне, над якім, разам з архітэктарам Вячаславам Яўсеевым, на грамадскіх асновах працуе Святлана. Барэльеф, выкананы строга класічна, нагадвае па ўсім ладзе сваім розны абраз, падабенства акцэнтуюцца рамай, у якую ўрэзаны, устаўлены фігуры. Пераканаўчая задума твора: пластычнымі сродкамі падкрэсліць, узмацніць трагізм страшнага мінулага, супрацьпаставіць яму застылую ў метале карціну вясковага жыцця, мнагадзетнай вясковай сям'і, як бы «вярнуць» на месца спаленай вёскі, што не адраділася пасля вайны, людзей — хоць бы адну сям'ю. Рама, якая сціскае фігуры, гняць іх, замыкаючы ў невялікай, абмежаванай прасторы, і ёсць мяжа часу, мяжа памяці. Мяжа, за якую не выйсці...

Другі твор — і больш проты і больш складаны адначасова. Кампазіцыя, прысвечаная Кастусю Каліноўскаму і яго паплечнікам, эскіз помніка паўстанцам 1863 года. Апісаць работу цяжка. Дзве скалы, як дзве палавіны разарванага сцяга, або як два разламаняныя, скамянелыя крылы, і ў разломе іх — у падзенні з вышні на зямлю — фігура чалавека са

звязанымі за спіной рукамі... Запаволены рытм руху розных плоскасцей, скамянелыя «пацёкі» крыл, уяўная незавершанасць форм, — усё нагадвае творы старажытнай беларускай пластыкі, якія захоўваюцца ў многіх музеях нашай краіны.

У гэтай кампазіцыі С. Гарбуновай важны не толькі сам пластычны аб'ём, пераканаўчую важнасць набывае і прасторавая паўза (прыгадайма гармонію гуку і паўзы ў музыцы!). Безабароннасць фантазіі, безабароннасць мары чалавека перад жорсткімі рэаліямі часу, жыцця, будзённага побыту, — такое адчуванне выклікаюць узоры старажытнай скульптуры. І гэтка ж своеасаблівае бязважжасць, адухоўленасць нейкім чынам улоўлена, перададзена (не скапавана, а менавіта перададзена) у новай рабоце так натуральна, што твор успрымаеш як сімвал — і не як сімвал паражэння. Дый і паражэнне 1863 года не было паражэннем у шырокім сэнсе — паўстанне збудзіла магутныя сацыяльныя сілы ў народзе, што, разам з іншымі братамі народамі, праз якое паўстагоддзе змяце царызм і створыць новую ўладу, уладу Саветаў.

Так, незавершанае падзенне — ці палёт? — і ёсць, на маю думку, той своеасаблівы пластычны ключ, які адкрывае, расшыфроўвае, перакладае на мову скульптуры ўнутраную сутнасць не толькі той далёкай гістарычнай падзеі, але і ўнутраную сутнасць яе ўдзельніка і арганізатара — Кастуса Каліноўскага. Ён не мог не прадбачыць сваёй гібелі і загінуць... каб жыць — каб жылі яго ідэя, яго мара. Свабоднае падзенне (прыгадайце: гэтак, каменем, склаўшы крылы, падае ўніз сокал, каб у нейкі момант развінуць крылы, абaperціся на іх і ўзымчы угору, у неба!) нібыта ўключае ў сябе будучы ўзлёт, палёт — і, пры ўсёй трагічнасці моманту, падзеі, у табе, у сэрцы тваім гучыць магутны мажорны акорд: паражэнне абярнецца перамогай!

Два кірункі творчай думкі, два кірункі развіцця адметнага таленту. Што стане галоўным у мастацтве Святланы Гарбуновай — вызначыцца ў далейшым яе пошуку, у далейшай працы.

Зварот Святланы да гісторыі (можна прыгадаць яе работу над вобразамі Уладзіслава Сыракомлі, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Алаізы Пашкевіч), зварот да тэмы мінулай вайны — не выпадковы. У творчасці ледзь не кожнага мастака ёсць такія перыяды, калі ён у пошуку духоўнага грунту звяртаецца да мінулага. Гэта — у любы час — зразумела. Гэта — амаль заўсёды — апраўдана. Апраўдана і з пункту гледжання на развіццё беларускай нацыянальнай пластыкі, бо кожная спроба развіць, прадоўжыць не так даўно вызначаныя і яшчэ як след не вывучаныя нацыянальныя традыцыі, — па-свойму важная.

Ды ўсё ж... Не-не і ўзнікае сумненне: а хто павінен гаварыць, павінен сказаць пра наш час? Ці не ўдзікі гэта ад сучаснасці, ад свайго часу — нежданне гаварыць з ім і аб ім? Як, па чым, па якіх творах будучы меркаваць пра нас нашчадкі? Балючыя пытанні. Яны не маглі не ўзнікнуць і ў нашай гаворцы са Святланай. Пытанні, на якія мы разам, удзюх, не знайшлі пакуль адказаў. Магчыма, каб адказаць на іх, нам спатрэбіцца месяцы, гады ўласнай напружанай працы, пошуку...

У скульптуры — мова, якую спасцігаюць толькі моцныя духам. Святлана Гарбунова — з такіх, моцных духам людзей. Думаючы пра яе далейшы шлях, пра яе наступны крок, я думаю не пра складанасці, не пра цяжкасці на гэтым шляху. Не. Складанасці, цяжкасці пераадолець можна: ужо ёсць пераможны вопыт, прафесіяналізм... Думаю пра іншае: ці хоць у яе душэўнай сілы вызначыць, які крок на гэтым шляху будзе наступным крокам да сябе, да вырашэння сваёй звышзадачи ў мастацтве?

Хочацца верыць, што ў яе стане гэтай сілы. Бо недзе зусім блізка — толькі ўгледзецца! толькі намацаць! — карані, тыя жывыя, пругкія жылкі іх, якія злучаюць, нітуюць творчасць яе з жыццём, з народнай творчасцю, з народам.

Таіса БОНДАР.

на ўзбраенне, каб жыць ім сучаснае нацыянальнае мастацтва, сучасную духоўную культуру. Нават сціплы студэнцкі канцэрт паказаў, якія багатыя запасы паэзіі, характава мастацкай фантазіі ў простых, немудрагелістых народных скоках, абрадах, гульнях, у карагодках і песнях, і як усё гэта можа хораша паслужыць эстэтычнаму выхаванню сучаснікаў, калі паставіцца да справы творча, зацікаўлена, з натхненнем, калі кіравацца высокімі патрыятычнымі мэтамі.

Такім чынам, гаворка ідзе пра тое галоўнае, з чаго трэба зыходзіць, вырашаючы пытанні далейшага развіцця нацыянальнай харэаграфічнай культуры на сучасным этапе. Самабытна, непаўторна ў сваёй прыгажосці кветы гэтай культуры могуць прарастаць толькі з роднага долу, падыхаючы толькі на роднай глебе, у якой бездань спажаўных сокаў — тых, што не дадуць ім захапіцца, завянуць не расквітнеўшы. Глыбока засвоіўшы гэту зусім не новую ісціну, зрабіўшы яе сваім непахісным перакананнем, творчым прынцыпам, можна гаварыць і пра ўсё іншае, што неабходна ўлічваць і на што трэба звярнуць увагу ў непасрэднай творчай працы са студэнтамі — будучымі мастацкімі кіраўнікамі харэаграфічных калектываў, у дзейнасці галіновай навукова-даследчай лабараторыі беларускай танцавальнай творчасці, якая адкры-

лася пры Мінскім інстытуце культуры.

Напэўна, спецыялісты-мастацтвазнаўцы, пазнаёміўшыся з першымі вынікамі работы ў акрэсленай кафедры харэаграфіі і названай лабараторыі кірунку, дадуць сваю кваліфікаваную ацэнку, выкажуць свае заўвагі па кожным з нумароў прадстаўленай глядачам праграмы. Я ж дазволю сабе зазначыць толькі тое, што для мяне, неспецыяліста, уяўляецца бяспрэчным. Напрыклад, відочны — факт, што для стварэння сучаснай харэаграфічнай кампазіцыі можа шмат даць не толькі адшуканы забыты народны танец, але і гэтаксама адшуканы забыты народны абрад, або гульня, або песня. Праўда, з абавязковай агаворкай: можа даць таму, хто, апрача таленту і добрага мастацкага густу, мае выразнае ўяўленне пра асаблівасці танцавальнай творчасці народа, хто тонка адчувае нацыянальную спецыфіку фальклору ў больш шырокім значэнні гэтага слова, хто добра ведае народны духоўны побыт наогул. Бо калі харэаграфічная кампазіцыя ці сцэнка ствараецца без узгодненасці воль з гэтым агульным нацыянальным стылем, ці характарам, ці, калі хочаце, духам, — з тым, карацей кажучы, па чым мы адразу ж пазнаём нацыянальную прыналежнасць твора, — то на сцэне непасрэдна паяўляецца штось мёртва-роджанае, абстрактна-абязлі-

чанае, як фізарадка. Колькі такіх калектывных гімнастычных практыкаванняў, — прыдуманых на адзін раз, — давялося пабачыць за жыццё! А чым захопліваюць харэаграфічны кампазіцыі ну, скажам, «Першы гром» або «Цапы»? Жыццёвай непаўторнасцю, самабытнасцю, эмацыянальнай напоўненасцю, вернасцю духу нацыянальных традыцый, праўдзівасцю бытавых рэалій. Дзве пары «малацьбітоў» так натхнёна, так молада-азартна гуляюць у чатыры «цапы» і затым, умяцэнне стомленыя, так шчасліва падаюць і разлягаюцца «на таку» — што, глядзячы на іх, адчуваеш: ужо і сам ты захоплены гэтым магічным рытмам працы, адчуваеш на сабе і іх стому і іх радасны, проста пераможны выдых аблягчэння: скончана!.. Іншымі словамі, перажываеш тое, што і павінен чалавек перажываць пры сустрач з сапраўдным мастацтвам.

У пастаноўках, паказаных удзельнікамі фальклорнага вечара, было багата выдумкі — і ў інтэрпрэтацыі ідэі твора, і ў дэталі пластычнага вобраза, і ў элементах сюжэтнага, — выдумкі ўдалай, дасціпнай, вясёлай, часам нават гарэзлівай, аднак такой, што не разыходзіцца з агульным тонам высокай маральнасці народнага мастацтва. Нідзе і ні ў чым ніякага намёку на пошласць, —

і таму на сцэне ўвесь час панавала атмасфера цягліваці, свежасці, чысціні, той натуральнай, прыроднай, я сказаў бы «дзіцячай нявіннасці», якая адвек характарызуе змястоўную сутнасць беларускага фальклору.

Харэаграфічныя кампазіцыі і сцэнікі — творы па сваёй мастацкай прыродзе сінкрэтычныя, якія спалучаюць і пластыку рухаў, і музыку, і міміку, і абрадавае пераапраанне, і элемент гульні, і спеў, і сям-там, сяды-тады — слова. Дык вось наконт слова, дакладней — наконт культуры слова: пра яе трэба клапаціцца гэтак жа, як і пра ўсё астатняе ў пастаноўцы. Пачынаючы з назваў. Калі ўжо гэта творы беларускія і на беларускай фальклорна-харэаграфічнай аснове — то дайце і назавіце па-беларуску: не «Івушка», а «Вербачка», не «Танец з крынкай», а «Танец з гладышом», і не «Бабачка», а «Матылёк». Няма ў нашай мове і слова «ражаныя» (па-руску — «раженье», ад «радить, нарыжаць»). На вяселлях пераапраанутыя ўдзельнікі абрада называліся ў нас або «цыганы», або «скамарохі» — думаю, што апошняе магло б ужывацца і ў дачыненні да ўсякай іншай гурмы вясёлых пацешнікаў у смешных апратках і масках. Культура мовы — гэта і культура мыслення, і культура працы, вытворчасці, і культура

ўзаемаадносін, культура пачуццяў. Тут поўнае, непадзельнае адзінства. Без культуры мовы — адзінства цэлага рушыцца. Аднабокая ж культура — гэта ўжо, выбачайце, не культура. Вось чаму выхаванне ў студэнтаў глыбока пашаноўных, любоўных і беражлівых адносін да мовы — задача таксама архіважная, жыццёва актуальная ў найвышэйшай ступені.

Усе, без выключэння, кампазіцыі, сцэнікі і танцы фальклорнага вечара «Чатыры пары года» пастаўлены студэнтамі, — вядома, пад кіраўніцтвам і з удзелам выкладчыкаў, прафесійных харэографіў і канцэртмайстраў. Аднак жа студэнтамі — яны і пастаноўшчыкі, і выканаўцы. Гэта не можа не радаваць. Таленавітая моладзь ідзе ў мастацтва! Вучыцца, узбагачае сябе ведамі, вопытам, развівае свае задаткі, каб з цягам часу стаць рупліўцамі роднай культурнай нівы, панесці «галоўную вахту» на службе народу, бацькаўшчыне, чалавечтву. Вось чаму, думаючы пра шыры энтузіязм гэтых маладых людзей і іх настаўнікаў, пра адзіна правільны агульны накірунак іх творчых пошукаў, хочацца ад душы прывітаць іх першыя крокі і выказаць пажаданне-ўпэўненасць: «Працуйма, сябры! Плён будзе, ды яшчэ які плён!..».

Ніл ГІЛЕВІЧ,
заслужаны дзеяч навукі
БССР, прафесар.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

БУДЗЕМ ЗНАЁМЫ, СУСЕДЗІ!

Вырас яшчэ адзін дом у мікраёне. Пад самыя аблокі — дзевяць паверхаў. Прыгожы. На радасць людзям. Шчаслівыя наваёлы спяшаюцца хутчэй пераступіць парог новай кватэры. Клапатлівыя гаспадыні прыкінулі, дзе і што будзе стаяць у светлых пакоях. А потым размясцілі маёмасць. І пачалося жыццё на новым месцы. Раніцай — на працу, надвечоркам, калі ўспыхваюць у вокнах зырккі агеньчыкі, — дадому. Вячэра. Тэлевізар. Газеты. Кнігі... І, вядома, сямейныя клопаты.

Ну, а ці заўсёды мы ўспамінаем пра тых, хто жыў паверхам ніжэй ці вышэй, за сцяной? І хто яны, нашы суседзі? Мо каму якраз воль у гэтую мінуту вельмі нялёгка: ветэрану зноў напамнілі аб сабе франтавыя раны, а жонка паехала да сваячкі, вернецца толькі заўтра. А побач, магчыма, плача жанчына, прыгарнуўшы да сябе немаўля, — зноў бацька прытупаў нападлітку, махае кулакамі. Бывае і такое, на жаль. За кожнымі дзвярамі — жыццё. Іншы раз складанае, нялёгкае. Мы ж нярэдка ў баку ад ўсяго гэтага. Чаму? Таму што нічога не ведаем пра ветэрана, пра жанчыну-маці са слязамі на вачах... Працокалі абцасамі па прыступках, шчоўкнулі ключом — толькі ў гэты імгненні суседзі і могуць бачыць нас. Зноў вячэра, зноў тэлевізар...

У вёсцы працее: там змалку кожны навідавоку, людзі ведаюць адзін аднаго не толькі ў

твар. У горадзе — іншая справа: жыхароў столькі, што, як гэта ні дзіўна, нават з суседзямі незнаёмы. А ці магчымы больш песны ўзаемаадносін і паміж гараджанамі, у прыватнасці, суседзямі?

Работнікі Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Гомсельмаш» свядраджаюць: вядома. Раіса Васільеўна Калбасіч, кіраўнік цэнтры адпачынку камбайнабудульнікоў, зазначае:

— Задумаліся мы і над гэтым пытаннем. Сапраўды, сцены камунальных дамоў нярэдка адгароджваюць жыхароў адзін ад другога і ў прамым, і ў пераносным сэнсе слова. Нам жа неабходна ўдасканальваць калектывісцкія адносіны паміж людзьмі, выходзіць у іх імкненне і неабходнасць непарунай сувязі з тымі, хто побач, пачуццё сям'і адзінай.

Багата песень напісана прародны кут. Успомніце, напрыклад, знаёмую кожнаму песню «Под крышей дома твоего». Калі слухаеш яе, уяўляецца бацькоўская хата, бярозкі пад акном, знаёмыя веснічкі, непадалёку — рака, лес, поле... Ну, а калі і на самай справе горад, калі дзевяціпаверховы дом? Хто паяліўся ў ім? Дзе працуюць яго жыхары? Якім захапленням аддаюць вольны час? — працягвае Раіса Васільеўна. — І, нарэшце, наколькі ўважлівыя, чулыя яны ў адносінах паміж сабой? Цікавыя пытанні, але і складаныя. Вось мы і вырашылі ў нейкай меры адказаць на іх.

Работнікі Палаца правялі першае свята «Дом, у якім мы жывём». Атрымалася, хоць і хваляванняў было нямала: а ці адгукнуцца людзі? Адгукнуліся. Таму да другога такога свята рыхтаваліся з асаблівым настроем. Неўзабаве маляўнічыя афішы запрасілі жыхароў мікраёна на свята дома № 13, што на вуліцы імя Багданава. Уявіце сабе: яно павінна было пачацца ў 16 гадзін, а людзі сабраліся раней. Прыемна? Яшчэ б! Для выстаўкі «Свет тваіх захапленняў» яны прынеслі хатнія кветкі, вышыўку, чаканку, зробленыя сваімі рукамі самыя розныя рэчы... Палюбуецца, суседзі, што мы за майстры, што мы за гаспадыні і гаспадары! Найбольшую цікавасць выклікалі дыван, па-майстэрску зроблены А. Казычка, чаканка Н. Красцьянава, вышыўкі Н. Сцепановай.

Падоўгу затрымліваліся жыхары мікраёна каля стэнды «Яны змагаліся за Радзіму», разглядалі фотакарткі людзей, якіх, магчыма, раней ведалі ў твар. Цяпер жа бачылі, што яны — мужныя ўдзельнікі Вялікай Айчыннай вайны. І калі загучала песня «Жураўлі», на ўзвышэнне агітплацоўкі ўзняліся Іван Акімавіч Навуменка, Ганна Іванаўна і Іван Міхайлавіч Галай, Фруза Захараўна Дубанавы, Мікалай Сцяпанавіч Кажамякін, Лука Данілавіч Далгіх, Іван Максімавіч Галушкін, Мікіта Іванавіч Барсук. Ветэраны вайны. Гонар дома. Яны стаялі на сцэне, крышачку разгублены і расчулены. А суседзі з павагай глядзелі на іх.

Ветэранам Вялікай Айчыннай уручылі кветкі, памятныя сувеніры.

Удзельнікі свята даведліся, што пад адным дахам з імі жыла нямала і перадавікоў вытворчасці. Напрыклад, Дзмітрый Яфімавіч Міхалькоў, у працоўнай кніжцы якога толькі адзіны запіс, зроблены 35 гадоў назад, калі ён упершыню пера-

ступіў парог механічнага цэха № 1 «Гомсельмаша». Токар, умелы працаўнік. Такімі ганарыцца калектывы.

А Лука Данілавіч і Марыя Іванаўна Далгіх, Іван Мікітавіч і Марыя Сідараўна Данільчанкі пражылі ў дружбе і згодзе больш чым паўвека. Залатыя пары. Добрага здароўя, многіх гадоў жыцця пажадалі ім суседзі, а таксама заслужаная артыстка рэспублікі, старэйшая актрыса абласнога драмтэатра Н. Карнеева, якая ўручыла ім жартоўныя плакаты, кветкі і прачтала гумарыстычнае апавяданне «Кіназорка».

На свяце было яшчэ нямала цікавага. Як не прыгадаць, напрыклад, шчаслівых твараў мужа і жонкі Шмаратковых — Алы Уладзіміраўны і Яўгена Адамавіча. У іх нарадзіўся сын — самы юны жыхар дома. Значная падзея ў жыцці сям'і выйшла за парог кватэры — шчыра парадаваліся ёй жыхары. Яны сардэчна павіншавалі ў той дзень і імянінікаў — В. Кавалёва, В. Літвінава, Ю. Гатальскага.

Потым гучала славуцая «Кацюша». Спявалі ўсе жыхары дома. Уяўляецца, як гучала гэтая песня? Спявалі яе тыя, хто раней не ведаў адзін аднаго. Іх пазнаёміла свята. І цяпер, перакананы, у кожнага з іх стала больш сяброў.

Цяпер у доме № 13 на вуліцы Багданава жывуць суседзі. Суседзі ў поўным сэнсе гэтага слова. Людзі кажучы «дзякуй» работнікам Палаца культуры за тое, што яны пазнаёмілі іх.

...Цудоўны паэт Аляксей Пысін сказаў: «Чую ўзаемнае, чую даверлівае: — Свецім, на тым і стаім!» Дайце ж і мы будзем жыць так, каб радасна, утульна было не толькі ў нашых пакоях, але і ў суседніх. Каб часцей, калі засяляюцца людзі ў новы дом, гучалі прыемныя словы:

— Будзем знаёмы, суседзі! Слова за вамі, таварышы культуротнікі!

Васіль ТКАЧОУ.

НАПЯРЭДАДНІ ЭКЗАМЕНА

Гомельскі абласны драматычны тэатр уступіў у новы год, працуючы над п'есай Максіма Горкага «Зыкавы». Пастаноўку ажыццяўляе галоўны рэжысёр тэатра Г. Піменаў. Ён жа будзе ставіць першую п'есу гамельчаніна В. Ткачова «Вонны». У плане тэатра таксама сучасныя п'есы «Маці і сын» Р. Сонцава, «Зінуля» А. Гельмана і іншыя.

У новым годзе мярнуецца абнавіць формы работы з глядачом. Для гэтага падрыхтаваны спецыяльны комплексна-тэматычны план. Акрамя мерапрыемстваў у гонар 40-годдзя Перамогі, ён прадугледжвае правядзенне дэнад і тэатраў для дзяцей і юнацтва. Адзін з такіх тэатраў праведзены ў лістападзе мінулага года. У яго увайшлі спектаклі на ваенна-патрыятычную тэму, якім папярэднічалі сустрэчы з ветэранамі вайны, а таксама літаратурныя кампазіцыі, гутаркі, выстаўка дзіцячага малюнка, Школьная дэкада «Навагодні карагод» адбылася ў дні з'явіўшы наникулаў.

Тэатральны калектыв рыхтуецца да сур'ёзнага экзамена: ён двойчы панажа свае работы ў сталіцы рэспублікі. У красавіку на аглядзе спектакляў у гонар 40-годдзя Перамогі мінчане паглядзяць «Узлёт» А. Дударова, а вясенню — шматлікія спектаклі ў час гастроліў тэатра.

В. ШЭЛЕСТ.

МУЗЫКА У РАБОЧАЙ АУДЫТОРЫІ

Мастацкае аб'яднанне «У свеце цудоўнага», створанае на барысаўскім заводзе аўтатранспартнага электраабсталявання імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, карыстаецца вялікай папулярнасцю ў калектыве машынабудульнікоў і ў жыхароў суседняга мікраёна. Арганізатары літаратурна-музычнага салона наладжваюць сустрэчы з музыкантамі, мастакамі, літаратарамі, артыстамі. Гасцімі завадан былі кампазітар Э. Ханон, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР М. Зоры, паэт Л. Рашкоўскі, выкладчыкі і студэнты Мінскага інстытута культуры, артысты народнага драматычнага тэатра г. Барысава.

Чарговае, дзiesiąтае па ліку з часу стварэння, пасяджэнне літаратурна-мастацкага салона было прысвечана 175-годдзю з дня нараджэння вядомага польскага кампазітара Фрыдэрыка Шапэна. Пра творчы шлях іласіна музыкі расказаў кіраўнік заводу хору Н. Лістрава. Творы кампазітара выканала ільдаўня выпускніца Львоўскай кансерваторыі, выкладчыца гарадскай дзіцячай музычнай школы Г. Нікалаева.

П. БАРОДКА.

ВОБЛІКІ ЗНАЁМЫЯ, ДАРАГІЯ

Беларускія мастакі і скульптары з поспехам працуюць у розных жанрах. Не абыходзяць яны сваёй увагай і партрэт. Калі б сабраць разам толькі лепшыя работы, атрымалася б шматпланавая экспазіцыя, у якой бы абылі воблікі нашых сучаснікаў. І тых, хто змагаўся за ўсталяванне Савецкай улады ў гады рэвалюцыі і барацьбы з ворагамі. І перадавікоў першых пяцігодкаў. Вядома ж, у гэтым мастацкім летапісе значнае месца знайшлі б творы, якія расказваюць пра герояў Вялікай Айчыннай вайны — воінаў Чырвонай Арміі і камандзіраў, праслаўленых савецкіх военачальнікаў, партызан, падпольшчыкаў. Зразумела, што творцы чуйныя да раскрыцця шматграннага свету лепшых рабочых і калгаснікаў, вучоных, педагогаў.

Аднак ва ўсе часы аўтараў прываблівала жаданне паказаць і тых, хто працуе ў сумежных галінах мастацтва — пісьменнікаў, спевакоў, акцёраў, а таксама сваіх калегаў. У гэтым кірунку рабілася і робіцца нямала, пэўнае ўяўленне аб чым можа даць выстаўка «Дзеянні мастацтваў у творах беларускіх мастакоў», якая працуе ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР.

Усе работы аматарам мастацтва добра знаёмы. Адны з іх, як і скажам, «Партрэт дачкі» М. Станіюты, даўно сталі хрэстаматычнымі, іншыя вядомыя та шматлікіх выстаўках. Нават творы аўтараў маладых таскама прайшлі, так сказаць, ужо сваю першую апрабаваную на рэакцыю гледача. І ўсё ж, сабраныя разам, яны гучаць пасвойму, бо даюць мажлівасць глыбей глянуць і на дасягнен-

ні пэўных твораў, і на агульныя накірункі ў развіцці беларускага партрэта.

У экспазіцыі — жывапісныя, графічныя і скульптурныя работы. Воблік вядомага мастака Марка Шагала стварае Ю. Пэн. І. Ахрэмчык выканаў партрэт паэта Пятра Глебкі. З. Азгур увасобіў незабыўнага Рыгора Раманавіча Шырму і народнага паэта Беларусі Максіма Танка, Я. Зайцаў раскрывае ўнутраны свет народнай артысткі БССР А. Нікалаевай, А. Бембель — народнага артыста СССР П. Малчанава, А. Глебаў — народнага мастака БССР А. Марыкса.

А гэта творы нядаўня па сваім выкананні. М. Савіцкі па-свойму прачытвае духоўны свет народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. «Працаўнікі муз» — так называецца работа Л. Шчамялёва. Мастак адлюстравуе ў момант роздму народнага артыста БССР І. Лучанка, народнага пісьменніка рэспублікі Васіля Быкава і народнага мастака СССР Міхаіла Савіцкага.

Багата работ маладзейшых аўтараў. Адрозна пазнаеш почырк М. Купавы: партрэт В. Дуніна — Марцінкевіча, А. Пашкевіч (Цёткі) і Ф. Багушэвіча, напісаны ім, добра вядомы ўжо аматарам мастацтва. У. Тоўцік выканаў партрэт народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля, М. Селяшчук — кінаактрысы Святланы Сухавей.

У сіваю мінуўшчыну скіраваны позірк Г. Скрынінчанкі. У сваіх творах ён паказвае папарна выдатных прадстаўнікоў нацыянальнай культуры, хто стаў ля яе вытокаў: С. Палацкага і Ф. Скарыну, С. Буднага і В. Цяпінскага, В. Дуніна-Марцінкевіча і Ф. Багушэвіча. Да вобліка Цёткі звяртаецца і А. Марачкін — «Нас кавалі ў полымі...».

Ажываюць воблікі знаёмыя і дарагія, і гледачы застаюцца ўдзячымі за арганізацыю гэтай невялікай, але такой змястоўнай экспазіцыі.

Е. ДРОМІН.

САМАДЗЕЙНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

Адрозна ж раскрыю загадкі загалюка. За акіянам — значыць, у Злучаных Штатах Амерыкі. А «Журавінка» — гэта вакальны ансамбль Мінскага аўтазавада. Выязджала «Журавінка» туды ў складзе дэлегацыі Усесаюзнага таварыства культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Маршрут праходзіў праз аўтамабільны Дэтройт — пабрацім Мінска.

Амаль 20 гадоў кіруе «Журавінкай» энтузіяст харавых спеваў, кандыдат педагогічных навук Яўген Рэўтовіч. Аўтару

разумею жарты...». У гэтым ён быў зусім перакананы.

Расказвае ўдзельнік паездкі Павел Жураўленка:

— Прыймліліся мы ў Канадзе, у Манрэалі. Злучаныя Штаты, як вядома, самалётаў Аэрафлоту не прымаюць. Ноч у гасцініцы, раніцай — перасадка ў «Боінг» і праз гадзіну мы ў Нью-Йорку.

Пра горад гэты чытаў шмат разоў, але зусім іншая справа — убачыць усё на свае вочы. Шматпавярховыя гмахі з далёкім небам, Бродвэй, біржа, банкі, фірмы... На вуліцах — бясконцыя сірэны пажарных і паліцэйскіх машын, зрэдку далёкія стралы. Вярнуўшыся ў гасцініцу, мы прачыталі парады-

не. М. Жуноўскі ўспомніў, што заканчваў вайну на японскім фронце. І тут з месца падняўся ўсім нам знаёмы старышыня Усеамерыканскага таварыства дружбы з СССР містар Чарвены і з задавальненнем сказаў, што і ён ваяваў там жа, дзе і «Майкл Жуноўскі».

Незвычайны канцэрт «Журавінкі» адбыўся ў Чыкага — проста ў кватэры старшыні мясцовага аддзялення Таварыства дружбы з СССР Джордана Мекі. Расчынілі дзверы паміж паномі, частка гледачоў размясцілася і на прыступках ганку. У апошнюю хвіліну павяліся суседка гаспадароў. Фартушок сведчыў, што яна адарвалася ад гаспадарчых спраў. Жанчына спынілася насупраць

„Журавінка“ ЗА АКІЯНАМ

гэтых радкоў давялося быць рэжысёрам праграмы, якая рыхтавалася да паездкі ў Амерыку. Таму крыху раскажу пра канцэрт, з якім мінчане выступалі за акіянам.

Першы на сцэну выходзіць прадстаўнічы мужчына з акардэонам — сам кіраўнік ансамбля. Магутны акорд — з двух бакоў у танцавальным руху выходзяць сем удзельніц канцэрта. Яны ў беларускіх нацыянальных касцюмах — Н. Канстанцінава, Л. Шафігуліна, В. Прымышыц, Р. Дзям'янава, С. Лукашук, І. Саўчанка, Н. Іванова. Са з'яўленнем іх сцэна напаяняецца шматгалосымі спевамі, жаночай абаяльнасцю, дружалюбнасцю ўсмешка. Гучыць задушэная беларуская народная песня «Купалінка». Яна выконваецца без суправаджэння. Пачынае Р. Дзям'янава, астатнія выканаюць чуйна падхоплваючы. Услед за «Купалінкай» выконваецца песня кампазітара У. Алоўнікава і паэта А. Бачылы «Радзіма мая дарагая». Запывала — Павел Жураўленка, які валодае мяккім лірычным тэнарам. Намеснік галоўнага канструктара завода, ён знаходзіць час і для спеваў.

На сцэне — жаночы квартэт... У яго выкананні гучыць руская «Калінка», а потым «Песня пра Мінск». Перакладу яна не вымагае, бо словы «праспект» і «Мінск» зразумелыя і без перакладу, а астатняе гаворчыць мелодыя, бадзёры маршавы рытм і... вочы выканаўцаў.

Такі быў канцэрт «Журавінкі» — дынамічны і разнастайны, нягледзячы на тое, што жанр выступленняў адзіны — спевы. Мабыць, гарачы прыём гледачоў тлумачыцца не толькі характарам сустрэчы, але і якасцю выканання. Дастаткова сказаць, што гід, які суправаджаў «Журавінку», пры развітанні ўсміхнуўся і сказаў: «Я дарэмна атрымліваю за гэты час грошы з фірмы. Я з вамі не працую, а адпачываю. Ну, а калі ваша вядучая аб'яўляе, што вы не прафесіяналы, а... аматары, дык усміхаюся: я ж

папярэджанні: «Увайшоўшы, адрозна ж зачыніў, аж да ланцужка. Не адчыняў дзвярэй, пануль не пераканаешся праз вочка, наго ўпусіаеш. Не трымай сумку ў руцэ, звернутай да праезднай часткі, яе могуць вырваць з аўтамабіля, які праезджае». Быццам і ведалі, а стала некай някывавата...

І вось першы наш канцэрт. Для савецкіх прадстаўнікоў пры ААН. Для сваіх. Але ўсё роўна хваляваліся. А калі даведзіліся, што прыехаў міністр замежных спраў БССР Аляксандр Яфімавіч Гурыновіч, хваляванне яшчэ больш узмацнілася. Кіраўнік нашай дэлегацыі, намеснік старшыні выканкома Мінска, віцэ-мэр, як яго назвалі амерыканцы, Міхаіл Дзмітрыевіч Жуноўскі перадаў прысутным прывітанне з далёкай Радзімы — і канцэрт пачаўся.

Філадэльфія. Ва ўніверсітэцкай зале «Журавінка» сустрэлася з грамадскасцю Філадэльфіі. Канцэрт быў цёпла сустрэты. Калі ён закончыўся, на сцэну выйшла амерыканская дзяўчына з гітарай і праспявала пранікнёную песню. Яе выступленне не было запраграмавана. Адчуўшы настрой залы, кіраўнік ансамбля Яўген Рэўтовіч зайграў на акардэоне «Няхай заўжды будзе сонца». Яе падхапіла аўдыторыя. Дальнія рады падышлі бліжэй, усе разам узняліся за рукі і ўзнік карагод, шчыры і памятны.

І вось ансамбль у рабочым Дэтройце, горадзе-пабраціме Мінска. Савецкіх пасланцоў прыняла мэр горада, негрычанка міс Эрма Хендэрсан. Яна з гордасцю расказала, што калі Таварыства дружбы ў сусветны дзень барацьбы за мір заклікала да дэманстрацыі, на вуліцы Дэтройта выйшла гэтулькі людзей, што, узяўшыся за рукі, яны ўтварылі ланцуг даўжынёй у 12 міль!

Пабывала дэлегацыя, вядома, у аўтамабілебудаўніцкай фірмы «Крайслер». Многія з рабочых прыйшлі на канцэрт беларускіх калегаў, які адбыўся ў праваслаўнай царкве, дзе ёсць сапраўдная сцэна, абсталяваная сучаснай радыёэлектронікай.

Свой расказ працягвае Павел Жураўленка:

— Да таго, што канцэрты праходзіць добра, мы ўжо прывыклі. На многіх сустрэчах нярэдка гаварылася пра наша саюзніцтва з амерыканскай арміяй у Вялікай Айчыннай вай-

«віцэ-мэра». Твар Міхаіла Дзмітрыевіча кранала ўласціва яму добрая ўсмешка. Але жанчына выпаліла яму ў твар: — Чаму вы нас гэтак ненавідзіце?

Жуноўскі ўсё ж з тым жа выразам твару спытаўся: — А хіба штосьці ў маім абліччы гаворыць, што я вас ненавіджу?

Жанчына памаўчала, потым шчыра засмяялася, выцерла фартушком рукі і, пасунуўшы тых, хто сядзеў, апусцілася на прыступкі.

У складзе групы быў уласны карэспандэнт «Огонька» Аляксандр Данілавіч Шчарбак. У сваім выступленні ён прыгадаў аднойчы гістарычную сустрэчу на Эльбе, у якой удзельнічаў і сам. І тады з месца падняўся пажылы амерыканец з пакункам у руцэ. Аназлася, што ён ветэран амерыканскай арміі, былы разведчык, і тансама быў у раёне сустрэчы саюзных армій. А ў пакунку ў яго былі дзве савецкія ўзнагароды, якія ён адабраў у палоннага фашыста.

— Сорак гадоў я захоўваў іх. Час вяртацца ім на радзіму. Тут гвардзейскі знак і ордэн Чырвонага Сцяга. Можна, па нумарах знойдуць і гаспадароў. А калі ён загінуў, няхай захоўваюцца яны ў яго родных і блізкіх...

Некалькі апошніх дзён да групы былі прымацаваны дзве студэнткі-амерыканкі для дапамогі перакладчыку. Адна з іх неж падышла да ўдзельніц ансамбля Наташы Івановай і збынтэжана спытала: «Можна з вамі гаварыць? Альбо вам забаронена?»

— Чаму і кім забаронена? Калі ласка!

— Тады скажыце шчыра: ці ханелі б вы застацца ў Амерыцы?

— Ведаеце, я нават не рашылася б задаць такое пытанне вам, — сказала Наташа амерыканцы. — Гэта, бадай, абраза. Бо радзіма — гэта родныя і сябры, родная мова, норавы і звычаі, мінулае і будучыня.

Пятніца дзён прабыла дэлегацыя ў Злучаных Штатах, мела на амерыканскай зямлі нямала сустрэч. І, нягледзячы на ўсё, пераканалася, што простыя амерыканцы сустракаюць савецкіх людзей прыязна і хочучы жыць з намі ў міры і дружбе.

І. ЛАКШТАНАУ,
заслужаны артыст БССР.

ФАРБЫ ЗЯМЛІ ПАЛЕСКАЙ

Так называецца выстаўна твораў самадзейных мастакоў і народных умельцаў Гомельшчыны, прысвечаная 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Экспазіцыя ўражае вялікай колькасцю работ. І ўсё-такі галоўнае не ў гэтым. Яна змястоўная па тэматычнай накіраванасці, сведчыць аб узрослым майстэрстве іх аўтараў, што вельмі радуе.

Святая для нас тэма — героіка мінулай вайны. І самадзейныя мастакі імкнучыся яе раскрыць найбольш ярка. Карціна «Маці партызана» М. Хадамовіча сурова па гучанні, стрыманая па каларыце. Праўда, у ёй можна ўгледзець некалькіх пралікі ў мастацкай форме вырашэння. Тым не менш, аўтар даволі пераканаўча паказвае сцэну аказання дапамогі параненаму байцу.

А. Ходас — жывапісец, які заўсёды выходзіць з грамадзянскіх пазіцый. Ягонае палатно «Званы Хатыні» прасякнута не толькі трагедыяй, а і заклікае змагацца за мір, за тое, каб чорнае ліхалецце не паўтарылася.

Важна тое, што героіку адлюстравваюць не толькі жывапісцы. Інструстатар Г. Спірыдоў працуе ў тэхніцы маркетры. Яго работа «Ніхто не забыты, нішто не забыта» нешмат-

слоўная. Салдацкая насна, жытнёвыя каласы, кветкі — вось і ўсе дэталі кампазіцыі. Але яна прымушае нас успомніць тых, хто не вярнуўся з франтавых дарог, паклікаў іх памяці.

Радасць жыцця ў мірны час. І гэта тэма гучыць даволі моцна, пераканаўча. Карціна «Збавіны» П. Шалюты ўзнісла па настрой, светлая па фарбах. У ёй паказаны неабсяжныя прасторы. Залатой сцяной стаіць збавіны. І сярод яе — волаты дубы, якія, як тыя вартавыя, ахоўваюць спаной нашай зямлі. Падоўгу спыняюцца гледачы і перад такім палатном гэтага аўтара, як «Дубы», дзе адлюстраваны веліч і неўміручасць прыроды. Яно ўдала скампанавана кампазіцыйна, вызначаецца колеравай гармоніяй.

Вялікі аматар прыроды С. Драмук. Нядаўня персанальная выстаўна яго твораў выклікала вялікую цікавасць у гамельчан. На гэтым вернісажы прадстаўлены яго пейзаж «Туманная раніца». У цэнтры палатна — бярозы. Яго матыў кранае душу пазычанасцю. Мастак здолеў па-майстэрску выявіць перспектыву, арганічна звязаць кампазіцыйныя планы, дабіцца гармоніі фарбаў.

З разбяргоў па дрэве трэба адзначыць Б. Васількова. Раней ён аддаваў перавагу паказу розных жартуальных сцен. Цяпер адлюстраввае больш сур'ёзныя тэмы — героіку вайны. А. Д. Сталроў у «Партрэце маці» псіхалагічна раскрывае вобраз жанчыны, якая страціла ў вайне сына.

Значны раздзел экспазіцыі займае ткацтва, вышыўка. Пасцілкі, ручнікі, іншыя вырабы майстравы пераліваюцца вясёлымі ўзорамі, яркімі арнаментамі.

А. ШНЫПАРКОУ.

НАШ КАЛЯНДАР

1 студзеня споўнілася 75 год з дня нараджэння крытыка Янава ГЕРЦОВІЧА (1910—1976).

Шмат гадоў працаваў у друку. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Аўтар плыці зборні-

каў літаратурна-крытычных артыкулаў.

Выступаў таксама з нарысамі, гумарэскамі (у кніжках «Анастасія Міцкевіч» і «Не пугай адзінай»). Выдаў франта-

выя нататкі «На вайне як на вайне».

26 студзеня спаўняецца 85 год з дня нараджэння паэта Арнаста МОРКАЎКІ.

Працаваў спачатку тэлеграфістам, потым інжынерам. Удзельнік Мінскага падполля. Выйшлі тры кніжкі ягоных твораў.

Памёр А. Моркаўка 24 красавіка 1957 года.

27 студзеня споўнілася 65 гадоў народнаму артысту БССР Зіновію БАБІЮ. З 1963 года быў салістам Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Стварыў яркія вобразы ў класічных оперных творах (Атэла ў аднайменнай оперы Д. Вердзі, Хазэ ў «Кармен» Ж. Біза, Герман у «Пікавай даме» П. Чайкоўскага і інш.). У апошнія гады працаваў у Беларускай дзяржаўнай філармоніі, вёў плённую канцэртную дзейнасць.

Да 100-годдзя з дня нараджэння М. Ф. Фрунзе

...Тая зіма выдалася надзіва снежная і сцюдзёная. Лютыя маразы гаспадарылі ўжо шмат тыдняў запар. Праехаць можна было толькі па цэнтральных вуліцах Шуі. Таму Фрунзе са сваімі таварышамі вырашылі ісці пешкі, хоць гэта і ўскладняла справу. Калі зімовыя прыцемкі апусціліся над горадам і стрэлка гадзінніка паказвала

жа просім з крэсла нікуды не ўставаць, тым больш да тэлефона...

— Таварышы наборшчыкі! Зараз вы будзеце набіраць заказ рэвалюцыі. Тое, што вы набярэце, адкрые вочы тысячам рабочых — вашым таварышам, пакажа ім правільную дарогу. Часу ў нас мала. Трэба пастарацца.

— Вы паводзілі сябе няблага, — звярнуўся да ўладара друкарні Фрунзе. — Зараз нас тут не будзе. У паліцыю можаце званіць праз дзесяць хвілін.

Неўзабаве друкарню запоўнілі паліцэйскія. Сам спраўнік Шуйскага павета прыляцеў сюды, нібы на пажар. Пачаўся вобшык. Абшуквалі ўсіх, нават наборшчыкаў. Але нічога ні ў

раёна. Паліцыя, жандармерія ўзмоцнена шукалі яго.

Але ён быў няўлоўны. Такіх губяць толькі недарэчныя выпадковасці. Так здарылася і на гэты раз. Міхаіл Васільевіч быў некалькі тыдняў у Пецярбурзе, дзе здаваў экзамены ў політэхнічным інстытуце. У Шуі вярнуўся ў сярэдзіне сакавіка 1907 года вельмі стомлены. Яму кепска пачувалася і не пашкодзіла б падлячыцца і адпачыць. Ды ці мог ён дазволіць сабе такую раскошу? Заўтра ж трэба ехаць у Іванава, а адтуль зноў за мяжу, на V з'езд партыі. Фрунзе забег у напайчымую крамку, каб купіць сёе-тое для нялёгкай дарогі. Ён спытаўся і не заўважыў каржакаватага чалавека, што стаяў у кутку крамы. А той вачам сваім не паверыў, што ён, нарэшце, убачыў Арсеня, першага бальшавіка Шуі.

Вярнуўшыся ў свой маленечкі пакойчык, Міхаіл Васільевіч адразу заснуў. Праз колькі хвілін пачуўся цяжкі грукат у дзверы — пагражальны, уладарны, настойлівы. Пярэпалах узяўся ва ўсім доме.

— Паліцыя, Арсень! — тармасіў сусед і сябра. — Уставай хутчэй і ўцякай.

Фрунзе імгненна дастаў з акна знірок незамацаваную для такога выпадку раму, расчыніў другую. Яшчэ праз секунду з двума рэвалверамі ў руках ён падрыхтаваўся скокнуць у двор і знікнуць. У плочце, што вёў у суседні двор, дзве дошкі былі спецыяльна замацаваны так, што іх лёгка можна было расунуць. Узнікла думка разрадзіць рэвалверы ў дзверы, у паліцэйскіх, і знікнуць... Але з-за тонкай перагародкі маліла-прасіла гаспадыня:

— Дзетак пашкадуў малых...

Заб'юць, ці параняць, ці напалохаюць да смерці...

Не страляючы, Фрунзе скокнуў у двор, і ў тое ж імгненне на яго абрынуліся удары — па галаве наганам, у бок вінтоўкай, потым нагой у жывот і твар. Толькі выпадкова ён пазбег смяротнай раны. Аднак ад зверскіх удараў страціў прытомнасць, а калі крыху ачуняў, убачыў паліцэйскіх, якія абшуквалі яго. Праз гадзіну пасля допыту Міхаіла Фрунзе пад узмоцненым канвоём павялі ў шуйскае паліцэйскае ўпраўленне. Уладзімірскі губернатар прыйшоў у захваленне ад таго, што злавілі бальшавіка Арсеня. Ён паспяшаўся парадаваць міністра ўнутраных спраў тэлеграмай.

«У Шуі арыштаваны Арсень. Назваўся Барысам Тагайскім. Бальшавік узброены браўнінгам і маўзерам. Знойдзены два вінчэсперы. Губернатар Сазонаў».

А тым часам у Шуі ў паліцэйскім упраўленні, у кабінете спраўніка, вялі допыт Фрунзе. Твар Міхаіла Васільевіча быў у сінках.

— Імя, прозвішча! — крычаў спраўнік.

— Барыс Тагайскі. Больш я вам нічога не скажу і на вашы пытанні адказваць не буду, — заявіў Фрунзе.

Ён стрымаў слова. Нічога больш не пачулі ад яго паліцэйскія.

28 студзеня 1909 года суд Маскоўскай ваеннай акругі прыгаварыў Фрунзе да пакарання смерцю праз павешанне. У запісцы, складзенай судом, зазначалася: «Падстаў да падачы пратэсту няма».

З 26 студзеня па 6 красавіка 1908 года Фрунзе, закаваны ў кандалы, знаходзіўся ў зняволенні ў камеры смяротнікаў, з дня на дзень чакаючы выкліку на смяротную кару. Толькі хваля грамадскага абурэння выратавала яго ад шыбеніцы.

Уладзімір ЯКУТАЎ

ЗАКАЗ РЭВАЛЮЦЫІ

Закончыў дакументальную аповесць, прысвечаную жыццю і рэвалюцыйнай дзейнасці Міхаіла Васільевіча Фрунзе. Урывак з яе прапаную чытачам штотыднёвіка «Літаратуры і мастацтва».

Аўтар.

без дзесяці шэсць, дзверы ў друкарні з нечаканай імклівацю расчыніліся. У густых клубках пары адзін за адным увайшлі чалавек дзесяць. Яны, нягледзячы на цяжкае зімовае адзенне, імгненна рассыпаліся па друкарні і занялі ўсе хады і выходы.

— Добры дзень, пане! — сказаў гаспадару друкарні Фрунзе. — Ці не прымеце вы ў нас заказік?

Спалатнелы ўладальнік падняў абедзве рукі ўгору, хоць ніхто яму гэтага не загадваў.

— Рукі можаце не падымашь, — спакойна працягваў Міхаіл Васільевіч. — Мы не рабаўнікі, мы — заказчыкі. Толькі мы самі ўручым наш заказ вашым наборшчыкам, акрамя таго, ду-

Работа закіпела, закруціліся валы машыны, і вялікія пляскатыя драўляныя палыцы ацэнтара сталі выкладваць пракламацыі, якія пачыналіся заклікам: «Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!» Толькі паспелі аддрукаваць першую сотню лістовак, як у друкарню чорт прынёс гарадавога. Не паспеў ён раскумекаць, што да чаго, як кабура расшнілілася і дула яго ж уласнага рэвалвера адціснулася кружком на яго лбе. Яму давялося сесці там, дзе стаяў.

Да васьмі гадзін было надрукавана дзве тысячы пракламацый, якія заклікалі рабочых галасаваць за кандыдата ў II Дзяржаўную думу ад бальшавікоў па Шуйскім прамысловым раёне.

кога не знайшлі. Жандары пабегалі-пабегалі, ды з тым і пайшлі. Набор таксама знік — яго рассыпалі... На другі дзень жандарскае аддзяленне ў Шуі паслала данясенне губернатару:

«Здзейснены дзёрзкі напад на прыватную друкарню Ліманава. Узброенымі злучэнцамі надрукавана 2 тысячы супрацьурядовых адозваў. Злучэнцы скрыліся ў невядомым напрамку. Лістоўкі не адабраны».

Той захоп друкарні падняў на ногі тады ўсю паліцыю Уладзімірской губерні і самога губернатара. Усе здагадаліся, што гэта работа Арсеня (адна з падпольных мянушак М. В. Фрунзе), якога ведалі дзесяткі тысяч людзей Івана-Шуйскага

РЭПАРТАЖ У НУМАР

ТВАРЫЦЬ — ЗНАЧЫЦЬ ЖЫЦЬ

У групе Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа яна з'явілася ў 1970 годзе. Перад гэтым было шэсць гадоў творчай працы ў шэрагу іншых калектываў краіны, заканчэнне Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. І ўсё ж з поўным правам можна сказаць, што сапраўдная акцёрская біяграфія яе пачалася менавіта на сцэне коласаўскага тэатра. Тут сыграла яна свае найбольш значныя ролі. Тут прыйшло прызнанне — і гледача, і грамадскасці.

Сёння заслужаная артыстка БССР Таццяна Мархель — з акцёркаў, якіх добра ведаюць

не толькі ў Віцебску, але і далёка за яго межамі. Апошнім часам яна знялася ў некалькіх тэлевізійных і мастацкіх фільмах. І ўсё ж найперш яна — коласаўка. Тыя з аматараў сцэнічнага мастацтва горада на Дзвіне, хто пастаянна сочыць за прэм'ерамі, могуць згадаць шмат якія ролі, выкананыя Т. Мархель у розныя гады, большасць з іх — менавіта яе, мархелеўскія. Асабліва гэта тычыцца роляў, выкананых у спектаклях, пастаўленых на творах беларускіх драматургаў.

Маці ў «Сымоне-музыку» паводле Якуба Коласа, Ганна Усцінаўна ў «Снежных зімах» Івана Шамякіна, Бажашуткава ў «Амністыі» Мікалая Матукоўскага, Ганна ў «Вечары» Аляксея Дударова... Спіс гэты можна прадоўжыць. Але справа не ў колькасці назваў. Важна іншае: Т. Мархель актрыса, схільная да глыбока псіхалагічнага спасціжэння чалавечых характараў. Жанчыны, вобразы якіх яна раскрывае, як правіла, змяняюць у лепшым значэнні гэтага слова.

Тварыць — значыць жыць...

Таццяна Мархель у ролі Дар'і са спектакля па п'есе М. Чарота «Мікітаў лапаць».

Вызначэнне гэтае з поўнай на тое падставай можна назваць своеасаблівым крэда актрысы. Яна не толькі чалавек актыўнага творчага жыцця, але і работнік тэатра, якому, як кажуць, да ўсяго ёсць справа. Т. Мархель прымае актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, ча-

Т. Мархель і рэжысёр У. Сівіцкі ў час падрыхтоўкі на Віцебскім тэлебачанні літаратурнага спектакля па творах Р. Барадулліна «Вайна страліе».

ста сустрэкаецца з працаўнікамі горада і вёскі, знаёмствы з якімі, безумоўна, дапамагаюць ёй у далейшай працы над ролямі. І, зразумела, шмат часу аддае знаёмству з навінкамі літаратуры, найперш творами беларускіх пісьмнікаў, фальклорам, што таксама патрэбна

чалавеку, які ўвасабляе шматгранныя вобразы сучаснікаў.

Наш няштатны фотакарэспандэнт С. Крыцкі занатаваў некалькі момантаў з жыцця заслужанай артысткі БССР Т. Мархель — актрысы, трамдзяніна, чалавек.

Ю. КЕДРАУ.

З сябрам-кнігай.

Сустрэча з юнакамі і дзяўчатамі Віцебскага завода заточных станкоў імя XXII з'езда КПСС.

Дочкам-блізнятам Веры і Мані прыемна прайсціся на каньках з мамай.

Тарыч — гэта псеўданім чалавека, які быў па самой прыродзе сваёй арыентаваны на рэвалюцыйную дзейнасць. Студэнт юрыдычнага факультэта Маскоўскага ўніверсітэта, саўдзельнік добраахвотніцкай арміі на манчжурскім фронце ў 1904 годзе, член вайскова-рэвалюцыйнай групы РСДРП у Варшаве, Юрый Віктаравіч Аляксеў разам з папелнікамі трапіў за турэмныя крата і потым быў засланы ў Сібір.

беларускага кінематографа. Удзельнік рэвалюцыйнага руху, свядомы змагар за абнаўленне сацыяльнага ладу, функцыянер рэвалюцыйнага падполля, ссыльны палітвязень Юрый Тарыч у мастацтве зыходзіў з рэальных жыццёвых уражанняў, чэрпаў тэматыку і сюжэты з той рэчаіснасці, удзельнікам і стваральнікам якой ён быў. Такім мастаком не мог не зацікавіцца малады тады кінематограф. Такі ма-

біў моцны агітацыйны ўплыў на глядачоў. Дэбют і — поспех!

Сцэнарыст Ю. Тарыч — адзін з першых дзеячаў кіно, які адчуў на сабе ўладу таго, што пазней сталі называць «аўтарскім кінематографам». У 1926 г. ён здымае як сцэнарыст і рэжысёр свой выдатны фільм «Крылы халопа». Гістарычная стужка звярнула на сябе ўвагу не адно толькі работнікаў мастацтва, а і гісторыкаў, філосафаў, эстэтыкаў таго часу. Напрыклад, А. Луначарскі даваў высокую ацэнку твору Ю. Тарыча, узрушана гаварыў

валюцыйнаму пафасу часу. Сцэнарыстам запрашае Міхася Чарота. І пачынаюцца здымкі стужкі «Лясная быль».

Рамантычныя інтанацыі, уладзівае паззіі М. Чарота, спалучаюцца амаль што з дакументальнымі падрабязнасцямі. Паказальна, што ў першым беларускім мастацкім фільме ролі кіраўнікоў партызанскага штаба выконвалі тыя ж самыя, рэальныя асобы — тагачасны старшыня ЦВК БССР А. Чарвякоў, старшыня Саўнаркома БССР І. Адамовіч і загадчык агітпрапагандыскага аддзела ЦК ВКП(б) В. Кнорын. Дынамічнае развіццё падзей фільма не замінае псіхалагічнай абгрунтаванасці паводзін герояў, а дасягаецца пераважна рытмам мантажных спалучэнняў, які надае стужцы высокае напружанне. Сацыяльна-мастацкі пафас першага беларускага кінатвору Ю. Тарыча быў акрэслена нацыянальным па ўсіх рэаліях, сугучных патэтычнай мове сваёй літаратурнай першакрыніцы — аповесці «Свінапас» М. Чарота. Работа рэжысура вылучалася павагай да акцёра — выканаўцы ролі Пагоні за надакучлівай «тыпажнасцю» не было, быў мэтанакіраваны адбор артыстычных індывідуальнасцей; прафесійныя меркаванні падначальваліся сапраўды творчым інтарэсам. Таму так арганічна ўвайшоў у ансамбль выканаўцаў, напрыклад, камсамольскі актывіст самадзейнасці Л. Данилаў, а фігура беларускага палкоўніка паўстала ў выкананні былога афіцэра царскай арміі Л. Дзядзінава. Нарэшце, перачытаем яшчэ раз цэнтры «Лясной былі»: побач з імем рэжысёра пазначаны яго асістэнты — І. Пыр'еў і У. Корш-Сабліна...

Кадр з фільма «Лясная быль».

мера (1949 г.), «Гадзіннік спыніўся апоўначы» М. Фігуроўскага (1958 г.), «Дзівуцьніка шукае бацьку» Л. Голуба (1959 г.), «Альпійская балада» Б. Сцяпанавы (1966 г.), «Іван Макаравіч» і «Братушка» І. Дабралюбава (1968 і 1975 гг.), «Чорная бяроза» В. Чацверыкова (1977 г.), «Люді на балое» В. Турава (1981 г.)...

Зразумела, справа не ў літаратурных супадзеннях, не ў перайманні і запазычванні, не ў знешніх паўторах. Ды толькі даволі часта мы бачым, як нашы сцэнарысты і рэжысёры імкнуцца прыгодніцка калізіі ў сюжэце фільма спалучыць з суровай праўдай жыцця і з рамантычным поглядам на рэвалюцыйныя парыванні героя, на гатоўнасць чалавека да подзвігу ў імя свядома абранага ім ідэала. Упершыню гэта было вобразна, па-мастацку ёміста і натхнёна ўвасоблена ў «Лясной былі».

Юрый Тарыч развіваў дарогі для яго прынцыпы адлюстравання імклівай хады рэальнага жыцця і ў сваіх наступных работах, выкананых на фабрыцы Белдзяжкіно. — «Да заўтра», «Вяршыня 88,5», «Нянавісць», «Адзінаццатага ліпеня», «Шлях карабля»...

У нацыянальнай адметнасці кінамастацтва выяўляюцца пэўным чынам агульныя культурныя традыцыі народа — яго памкненні і спадзяванні, выказаныя яшчэ ў песнях, нормах і звычаях, што складваліся вякамі, народнае ўяўленне пра справядлівасць і гістарычную праўду, нацыянальны тэмперамент. І з цягам часу робіцца ўсё больш адчувальным сапраўды наватарскі вопыт «Лясной былі», дзе Ю. Тарыч па-кінематографічнаму выразна і дынамічна падхапіў і замацаваў на стужцы прыкметы таго новага ў народным жыцці, што ўносіць рэвалюцыйны ўздым і што ацэньваецца класавым крытэрыем.

Нават калі б ён быў аўтарам аднаго толькі гэтага твора,

НА ПОКЛІЧ ЧАСУ

Да 100-годдзя з дня нараджэння заснавальніка беларускага мастацкага кінематографа Юрыя ТАРЫЧА

Месца ссылікі — вёска Тара недзе ў глыбі таболскай тайгі. Тара падказала яму мастацкае імя.

Юрый Тарыч... Акцёр на правінцыяльных падмостках, літаратар, драматург, рэжысёр, апантаны творчымі ідэямі, смелымі задумамі, прагай мастацкіх эксперыментаў. Час заклікае мастакоў да паказу героікі пераўтварэння грамадства. Час вымагае мастакоўскай дзёркасці. Таленавітаму чалавеку ёсць на што адгукнуцца тэмпераментна і шчыра, выступаючы на ніве мастацкай творчасці. І гэтае імя — Тарыч — звязваецца з цікавымі і сапраўды вартымі ўвагі адкрыццямі ў галіне рэвалюцыйнага мастацтва.

Своеасаблівым апагеям яго дзейнасці тых гадоў была пастаноўка ў Маскве спектакля «Гібель самадзяржаў» — з артыстамі самадзейнага тэатра ірамлёўскіх курсантаў. Быў люты 1924 года. Спектакль выконваўся ў Крамлі. Сярод глядачоў былі людзі, якія працавалі полеч з У. І. Леніным. На сцэне ўпершыню паўстава да постаці вялікага правадчыра, увасоблена аўтарам п'есы, рэжысёрам-пастаноўшчыкам «Гібель самадзяржаў», артыстам — Ю. Тарычам. Першы таленавіты эскіз з багатай пазней сцэнічнай Ленініне! Меў Ю. Тарыч заслугі і ў галіне арганізацыі пастановак папулярных у першыя гады палі перамогі Вялікага Кастрычніка масавых тэатралізаваных відэішчаў, якія наладжваліся на вуліцах і плошчах Масквы.

Гэтаму няўрымсліваму і шчодро адоранаму прыродай чалавеку было наканавана стаць адным з заснавальнікаў

стак не мог не захапіцца экравым мастацтвам.

Якім яно было тады, у 20-я гады? Дасведчанія людзі гаварылі вельмі ўпэўнена, што працэс кіназдымак — гэта звычайны тэхнічны працэс фіксацыі пэўных з'яў, фактаў, падзей, пейзажаў, абліччаў. Маўляў, ставіш апарат, які называецца кінакамерай, — і «аб'ект» здымак застаецца замацаваным на стужцы такім, якім ён быў у дадзенаму хвіліну пры дадзеным асвятленні. Адзін такім чынам «аб'ект» працэсуруецца на белы экран — вось вам і кіно! Справа тэхнічная. Пераважна тэхнічная. Праўда, як і аўтарука або пішмашынка, кінакамера можа быць сродкам паказу звычайнай бытавой падрабязнасці, а можа і паслужыць стварэнню «Песні пра Буравесніка» або «Дванаццаці». Юрый Тарыч з самага пачатку, далучыўшыся да экраннага мастацтва, разглядаў кінакамеру як раяль, за якім можа выступаць з музычным нумарам і звычайны тапёр, і выдатны выканаўца-інтэрпрэта-тар накітавалі А. Гольдэнвейсера. Прынамсі, неўзабаве пасля таго, як ён трапіў у лік сцэнарыстаў, ствараецца, па тагачаснай тэрміналогіі, «фільма»-баявік «Банда бацькі Кныша» — і заваёўвае глядацкую аўдыторыю літаральна ўсёй краіны. Вострасюжэтны твор, у цэнтры якога быў адважны і кемлівы чэкіст па прозвішчы Сталёвы, маляўніча і дасціпна выкрываў контррэвалюцыйную зграю, ра-

пра наватарскую сутнасць творчых пошукаў рэжысура В. Шклоўскі. Як і «Банда бацькі Кныша», фільм «Крылы халопа» проціпастаўляў буржуазным прыёмам «здабывання» сюжэтных калізіяў з рэчаіснасці сапраўды дыялектычнае раскрыццё класавай сутнасці падзей і сацыяльную яснасць у характарыстыках дзейных асоб. Цікава, што фільм Ю. Тарыча «Крылы халопа» пад назвай «Цар Іван Грозны» дэманстраваўся ў ЗША, канкуруючы з эфектнымі стандартамі галівудскай вытворчасці, меў поспех у Германіі, Францыі, Англіі, Аўстрыі, Польшчы, Мексіцы, Японіі... Замежная крытыка адносіла гэты фільм да агульнапрызнанай трыяды шэдэўраў маладой савецкай кінематографіі — «Браніносец «Пацёмкін» С. Эйзенштэйна, «Маці» У. Пудоўкіна, «Крылы халопа» Ю. Тарыча.

Дзіцячыя яго ўражання, краіна, дзе адбылося першае адкрыццё свету як зялёнай зямлі, асветленай яркім сонцам, што адбіваецца ў блакітным зашавоненым бегу Дзвіны, — гэта Полацк. Як на покліч краіны дзяцінства, адгукаецца Ю. Тарыч на запрашэнне з Беларусі. Знакаміты сцэнарыст і рэжысёр, ён разумеў, што яму выпадае, яму прызначана лёсам стаць першым рэжысёрам беларускай мастацкай кінематографіі, — і ганарыцца гэтым. У святле гісторыі яго пачуццё высокай адказнасці набывае значэнне вельмі прывабнага маральнага акту, грамадзянскага ўчынку. Ён захапляе сваіх супрацоўнікаў намерам стварыць першы фільм на матэрыяле народнага жыцця, выбравшы важны эпізод нацыянальнай гісторыі, сугучны рэ-

З усяго сказанага вынікаюць галоўныя прынцыпы стварэння кінафільма, якімі кіраваўся Ю. Тарыч. Яны сталі традыцыйнымі для беларускай нацыянальнай кінематографіі. Дзякуючы ім «Лясная быль» заваявала шырокае прызнанне і адразу прынесла заслуганае нашай кінафабрыкай, як тады называлі студыю, ганаровае месца сярод такіх жа маладых атрадаў кінадзячэаў у рэспубліках Краіны Саветаў.

Сам па сабе факт далейшага кінематографічнага асэнсавання і раскрыцця подзвігу народных герояў у змаганні за свабоду і нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне засведчыў сапраўды вялікае значэнне першай мастацкай стужкі беларускага экраннага мастацтва. Барацьба за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне, супраць прыгнятальнікаў і інтэрвентаў — гэта і змест многіх твораў студыі «Беларусь-фільм», што заслужылі прызнанне грамадскасці і заваявалі прызы і ўзнагароды аўтарытэтных коніурсаў і фестываляў. Спіс такіх перамог можна было б пачаць «Кастусём Каліноўскім» рэжысёра У. Гардзіна (1928 г.) і «Першым узводам» У. Корш-Сабліна (1933 г.) і працягваць, спасылваючыся на поспех «Манстанціна Заслонава» У. Корш-Сабліна і А. Файнцы-

АБЛІЧЧА МАЙСТРА

Дакументальны фільм «Апавяданне пра кінарэжысёра»

Калі аб'яднанне «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» пачало працаваць над гэтай стужкай, высветлілася сумная акалічнасць: захаваліся толькі лічаныя кінакадры, на якіх ёсць Ю. В. Тарыч. Таму сцэнарысту А. Красінскаму, рэжысёру А. Канеўскаму, аператару І. Кагану, асістэнту рэжысёра В. Мардачовай, гукааператару У. Галаўніцкаму і рэдактару В. Акуньковай давялося стаць даследчыкамі матэрыялаў з

дзяржаўных і асабістых архіваў, рукапісных і кінаграфічных матэрыялаў, звязаных з дзейнасцю Ю. Тарыча. Нечакана ім дапамог кампазітар Віктар Капыцька. Музыка, якая спецыяльна пісалася да кінакарціны, — не ілюстрацыя да кінакадраў. Лёс чалавека і мастака Юрыя Тарыча ўладна захапіў кампазітара, і ён выступае і ў іншай ролі. На экране фрагмент з фільма «Крылы халопа». А перад экранам у зале яго... агучвае тапёр Віктар

Капыцька. Як было гэта калісці ў кінатэатрах у той добры, незабыўны час, калі пачыналі шэсць па экраннае краіны і свету «нямыя» фільмы Ю. Тарыча з маркай нованароджанай кінафабрыкі «Савецкая Беларусь». «Упісаўся» ў кінакарціну і акцёр Рэспубліканскага тэатра юнага глядача Віктар Лебедзеў: ён не адно толькі чытае дыктарскі тэкст, а пранікнёна вядзе з намі, глядачамі, ад імя Тарыча размову пра чароўнае і складанае экраннае мастацтва. І радасць творчай працы, і горш няўдач — усе адценні чужога ў музыцы і слове гэтай стужкі.

Вядома, вельмі дапамаглі здымачнай групе непасрэднымі ўспаміны першых беларускіх кіназорак Р. Свядловай і Г. Краўчанкі, слаўтага рэжысёра С. Герасімава, паэта Мексіма Лужаніна і іншых творчых работнікаў кіно і літаратуры. Глыбока і выразна вызначыў

паэт сутнасць творчасці Тарыча: «Тарыч — гэта маладосць нашага кінематографа. І тым самым маладосць рэспублікі. Маладосць трэба насіць пры сабе, жыць разам з ёю. І вось разам са мною жывуць такія фільмы Тарыча, як «Крылы халопа», «Лясная быль»... У Тарыча мне даваўся многа чаму навучыцца: лаканічнасці, выразнасці слова і малюнка...»

Юрый Тарыч і Максім Лужанін сустрэліся не выпадкова. Пасля вайны разам працавалі над кінанарывам «Народны паэт». Вырашана было да дня нараджэння Якуба Коласа — на шчасце, гэта аказалася не вельмі салідная дата для юбіляра, — упершыню раскажаць пра любімага песняра сродкамі кіно. Нешта ёсць у гэтым невыпадковае і сімвалічнае: не каму другому, а першаму беларускаму кінарэжысёру даручаюць стварыць першы кіна-

твор пра нашага дзядзьку Якуба...

Вялікі Кастрычнік нарадзіў вялікіх мастакоў слова, тэатра, жывапісу. І мастацтва кіно таксама. На расійскай зямлі з'явіліся Эйзенштэйн, Пудоўкін, Вертаў, на ўкраінскай — Дэйжэнка, на беларускай — Тарыч. Іх фільмы ўзрывалі звыклія меркаванні аб «кіношэке», упершыню выводзілі на экран рэвалюцыйны нарад. Іх фільмы выклікалі захапленне пралетарскага глядача за мяжою і лютою нянавісцю контррэвалюцыйнай эміграцыі і дзялкоў буржуазнай кінематографіі. Так працаваў у кіно і Ю. Тарыч.

Не выпадкова «Летапіс» назваў стужку «Апавяданнем...» Часцей пра творчыя адкрыцці першага рэжысёра першага беларускага мастацкага фільма — «Лясная быль» — раскажваюць з экрана яго папелнікі, паслядоўнікі, вучні. Да гонару зды-

На парозе бяды

У аддзел прафілактыкі я забегла на некалькі хвілін: трэба было сёе-тое ўдакладніць адносна аднаго з падследчых па справе, якая толькі што паступіла да мяне. Я і не думала, што мне даядзешца стаць удзельніцай працяглай і не вельмі прыемнай гутаркі. Калі я зайшла ў кабінет, яго гаспадар, супрацоўнік аддзела прафілактыкі, размаўляў з мілавіднай, гадоў пад сорок, жанчынай. На твары яе, ледзь крапнутым касметыкай, былі напісаны адначасова лёгкі спалох і здзіўленне, змешанае з цікаўнасцю. Адчувалася па ўсім,

ботай, — кажа Вера Іванаўна, — паспее. Няхай агледзіцца. Мы з мужам заробляем дастаткова...

...Адкуль, яна, гэтая цяга да «прыгожага жыцця»? «Прыгожае жыццё» — гэта ўсё больш і больш вытанчаныя задавальненні, стракатае аярэнне, што азначае прыгожае адзенне і бразгулькі з ярлыкамі замежных фірм. Яно патрабуе ўсё больш і больш грошай. Настае час, калі сямейны бюджэт пачынае трашчаць ад узростаўчых запатрабаванняў нашчадка. Настае момант, калі нават агромністыя намаганні бацькоў ужо не могуць забяспечыць гэтыя запатрабаванні. Вось тут і пачынаецца штосьці незразумелае: сямейныя сува-

манлівыя сталічныя прасторы. Яна, Людміла Фяськова, падрыхтаваная ўжо для такога крутога пералому ў сваім жыцці.

Мінск сустрэў яе шумам і агнямі вялікага горада. Сотнямі прапапоў аб працаўладкаванні, вучобе...

Смешна! Не за гэтым зусім прыбыла вясковая прыгажуня ў сталіцу. Калі не пакараць, то хоць бы бестурботна ўладкавацца.

Горад жыў сваім напружаным працоўным жыццём. Трэба было ўлівацца ў яго рытм, жыць яго клопатамі.

Адарваная ад роднай глебы, ад роднага дому, які доўгія гады быў для яе зручнай і

коўскі дом, у родныя Хвастовічы? Але яна аддала перавагу Мінску. Што ж, і тут перад ёй не зачынялі дзвярэй аддзела кадраў фабрыкі і заводаў. Але яна не збіралася стукацца ў іх. Па крайняй меры ў бліжэйшай будучыні. П'янае паветра волі падзейнічае на яе ў літаральным сэнсе слова — п'яная яна пайшла па старых адрасах, па ранейшых сваіх знаёмых. І зноў з галавой ачулулася ў вадаварот выпадковых сустрэч, шматдзённых п'янак... Пад час чарговай п'янкі здарылася цяжкая траўма левага вока, якая тэрмінова патрабавала хірургічнага ўмяшальніцтва. Фяскову кладуць у 3-ю Мінскую клінічную гарадскую бальніцу. Вопытныя ўрачы, ратуючы вока маладой жанчыне, робяць складанейшую аперацыю. І, дарэчы, вельмі дарагуя па кошце.

Але Фяськова, якая папраўлялася ўжо, наўрад ці думала пра гэта. Яе хвалілі куды больш надзённых праблем: нешта даўнавата ніхто са знаёмых не наведвае. Сумнавата зрабілася...

Нарэшце аб'явіліся. Муж і жонка Самонавы — Наталля Іванаўна з Сяргеем Мікалаевічам. І сумачка з імі — пачастунак для хворай: грунтоўная выпіўка і лёгкая закусь.

Спачатку Людміла Пятроўна нібы збытанжылася: вязручна неяк... Бальніца ўсё ж, ды і пасля аперацыі, лічы, не поўныя два тыдні прайшло...

Да вечара «хворая» нагулялася дастаткова, каб працягнуць вяселья гульні. Яны іх і прадоўжылі з Наталляй Іванаўнай, якая недазе па дарозе згубіла свайго мужа. Пілі да гадзіны ночы ў нейкага знаёмага. Потым, паклаўшы яго адпачываць, дзве вясельныя сяброўкі працягнулі свой шлях па сяжыне пошукаў прыгод. Прывяла яна іх на чыгуначны вакзал. Там кіпела начное жыццё. І хутка лёс звёў іх з двума маладымі людзьмі. Таксама, трэба думаць, шукальнікам прыгод. Па-руску яны гаварылі не вельмі добра, але даволі, каб іх зразумелі.

І пяці мінут не прайшло, як хлопцы вярталіся з раёна стаянкі таксі з дзюма бутэлькамі гарэлкі. Пітво, якое якраз і падыходзіць для дам.

Яны не сталі вагацца, атрымаўшы запрашэнне наведваць інтэрнат архітэктурна-будаўнічага тэхнікума, у якім вучыліся замежныя хлопцы.

А раніцай, калі і след прастыў ад начных сябровак, адзін з іх са здзіўленнем заўважыў, што зніклі тры сотні рублёў.

Людмілу Фяскову затрымалі праз дзень. Але і гэтага тэрміну хапіла на тое, каб ад трохсот рублёў засталася толькі паўсотні. Астатнія лёгка і весела дапамаглі расходваць муж і жонка Самонавы. Яны ж, дарэчы, крыху пазней з гатоўнасцю давалі паказанні супраць сваёй сяброўкі па бутэльцы, а ў судзе выступалі ледзь не абвінаваўцамі.

Народны суд быў строга ў сваіх вывадах: Л. П. Фяськова асуджана да трох з палавінай гадоў пазбаўлення волі.

Чытач тут, мабыць, чакіае аўтарскай маралі. Я не буду гэтага рабіць. Для такіх, як Фяськова, чытаць мараль марна. Хіба для тых, хто прыклаў руку да яе падзення? Ды і тут, думаецца, лепш прымяніць уладу. Каб не паўтаралася сітуацыя крылоўскай байкі.

С. ХАЦУК,
намеснік начальніка
следчага аддзялення
Партызанскага РАУС
г. Мінска.

ПОШУКАЖ

САЛОДКАГА ЖЫЦЦЯ

НАТАТКІ СЛЕДЧАГА

што гэты візіт у міліцыю калі і не быў для яе першы, то ўжо, ва ўсякім разе, да разраду звыклых жыццёвых з'яў няк не адносіўся. Сюды яна была выклікана для гутаркі з прычыны затрымання яе дачкі ў адным са студэнцкіх інтэрнатаў. Дзяўчына была вельмі незадаволеная, калі яе апоўначы папрасілі пакінуць пакой, у якім жыўць замежныя студэнты. Позняя госьця была на лёгкім «падпітку». Спачатку яна рабіла выгляд, што не разумее, пра што ёй гаворыць вахцёрка. Потым раззлавалася. Адным словам, узнікла сварка, якая перарасла ў скандал. Давялося выклікаць міліцэйскі патруль...

Вось гэтыя абставіны і прымуслі мяне затрымацца ў кабінце. Справа ў тым, што крыху раней мы закончылі расследаванне і накіравалі ў суд крмінальнае справу ад крадзяжы ўласнай маёмасці. У справе гэтай таксама фігуравала дзяўчына, замежныя студэнты і той самы інтэрнат.

Наша суб'ядзінца, назавём яе Верай Іванаўнай, як я ўжо гаварыла, была крыху спалоханая. Яно і зразумела: начное знікненне дачкі (а яна прабывала ў аддзеле міліцыі да раніцы, бо не жадала называць сябе, і спатрэбіўся час для ўстанавлення асобы затрыманай), затым тэрміновы выклік у міліцыю і, нарэшце, гэты кабінет і строга малады капітан. Але хутка зразумеўшы, што за дачкой не значыцца крміналу, маці крыху асмялела, і на змену страху прыйшло здзіўленне. І што самае, відаць, цікавае, здзіўленне не паказнае, з чым даводзіцца сутыкацца даволі часта, а непадробнае, шчырае.

— Але ж Вікторыі пайшоў дваццаты год! — усклікнула жанчына. Яна мае права распазраджацца сваім вольным часам як ёй хочацца. Ці не так?

— Вядома, — кінуў капітан. — Калі яе жаданні не выходзяць за межы прыстойнасці. А паводзіны вашай дачкі там, у інтэрнаце, акрамя ўсяго іншага, мала чым адрозніваюцца ад элементарнага хуліганства. У вас у сям'і, што ж, прынята вось так проста кідацца такімі слоўцамі? — Капітан прыўзняў аркуш паперы стандартнага фармату — пратакол затрымання з падрабязным апісаннем начнага інцыдэнту ў студэнцкім інтэрнаце.

— Не, што вы, — збытанжылася Вера Іванаўна. — Мы з мужам і слоў гэтых не ведаем. Што вы, што вы! — паўтарыла яна, адмахнуўшыся ад нікутага капітанам на стол аркуша паперы.

Я ўзяла пратакол і хуценька прабегла яго вачамі. Та-ак. Гэтыя слоўцы з дзювоных вуснаў... Яна адна ў іх. Прыгожанька — у маму. Начытаная. Адно дрэнна: ніяк работу па душы знайсці не можа. Вось так пасля дзясцігодкі і перабываецца ўжо трэці год.

— Я не прыспешваю яе з ра-

зі, гэтакія моцныя, здавалася б, на працягу доўгіх год, пачынаюць з лёгкасцю рвацца, і бацькі пераконваюцца, што іх любімае дзіця зусім не адказвае ім узаемнасцю. Гэта пад іх любячым крылцам яно праходзіла, калі можна так сказаць, стажыроўку свайго жыццёвага ўладкавання такім чынам, каб, не робячы нічога, атрымліваць усё або максімальна магчымае.

Агні вялікага горада

А цяпер вернемся да пачатку нашай гаворкі. Мы не выпадкова не назвалі прозвішча Вікі і яе маці. Хоць дзяўчына і стаіць на ўліку ў аддзеле прафілактыкі, але, мяркуючы па ўсім, той выпадак не прайшоў для яе дарэмна: яна ўладкавалася на работу — на прадыемства, дзе працуюць бацькі, думае пра далейшую вучобу. Не хочацца прыгадаць вядомыя іспіны, але тут якраз да месца напамінь старое, правэранае часам правіла: лягчэй перамагчы хваробу ў яе пачатку, зародку, чым змагацца з паталогіяй, з застатым адхіленнем ад нормы.

Параўнаўча нядаўна нашым следчым аддзяленнем закончана і накіравана ў суд крмінальная справа па абвінавачанні Людмілы Пятроўны Фясковай у крадзяжы.

Цяпер і сама дваццацісямгадовая Людміла Фяськова наўрад ці можа ўспомніць сваю першую чарку. Можна, гэта было ў бацькоўскім доме ў далёкай ад Мінска вёсцы Хвастовічы Глускага раёна на Магілёўшчыне. Не выключана, што перакуліла яна яе, так сказаць, для ўзняцця настрою на якой-небудзь сельскай вечарынцы. Не ў гэтым сутнасць. Іншая справа: нарадзілася і расла яна ў працоўнай сялянскай сям'і. У тых абставінах, дзе асноўны жыццёвы прычып — хто не працуе, той не есць, — даўно існуе, як галоўная жыццёвая неабходнасць. Але цяпер, у нашы дні, сялянская сям'я без асаблівага ўрому можа сабе дазволіць утрымліваць дачок і сыноў, якія вучацца.

Большасць юнакоў і дзяўчат сяла разумеюць, што гэта з'ява часовая. Што надыдзе час, калі яны з лішкам павінны вярнуць усё тое, што затрачана на іх. На жаль, не ўсе.

Атрымаўшы сярэдняю адукацыю, Людміла Фяськова вырашыла, што работа ў полі ці на жывёлагадоўчай ферме роднай вёскі не па ёй. Паблукаўшы яшчэ некаторы час па вясковых вуліцах, папазыхаўшы на клубных танцуюльках, яна вырашыла: з яе хопіць. Настаў час падавацца на шырокія, за-

бездаказнай кармушкай, Людміла Фяськова кідалася па горадзе. Надта ж хацелася жыць на шырокую нагу: ваблі агні кафе і рэстаранаў, вітрыны магазінаў, вачэй не магла здарваць ад джынсавых хлопчыкаў і дзючатак, якія ашываліся вясёлымі, бесклапотнымі групамі каля бараў. Міма, міма цякло вясёлае жыццё! Не даецца яно задарма, грошы патрэбны. А для гэтага неабходна працаваць. А працаваць надта ж не хочацца! Атрымліваецца неразрыўны, замкнёны круг.

Ёй усё ж памаглі яго разарваць. Бяздумныя блуканні, прасцей кажучы — бадзайніцтва, што і будзе запісана ў яе першым прыговору, прывялі Фяскову да вопытных у сытым дармаедстве гарадскіх падонкаў.

Гэта было, вядома, не тое, што мроілася ў яе распаленай вострымі жаданнямі галаве. Але віно, праўда, без высакародных бурбалак, лілося ракой, калі выгарала якая-небудзь даволі сумніцельная справа. Кавалераў, праўда, не матарызаваны прыгажунюў, таксама хапала. Гэта нічога, што ад іх несла ўстойлівым сівушным духам. Затое напаўняць шклянку яны ніколі не забывалі.

Яна кацілася ўніз імкліва і няспынна. З п'яным смехам і піскам. У канцы 1980 года Людміла Фяськова «пагарэла» на чарговым крадзяжы. Да гэтага артыкула народны суд дадаў яшчэ і артыкул аб бадзайніцтве. А эксперты-наркалагі вызначылі да таго ж, што яна мае патрэбу ў прымусовым лячэнні ад алкагалізму. Да двух з паловай гадоў пазбаўлення волі была асуджана Людміла Пятроўна Фяськова.

Яна выйшла на свабоду ў канцы красавіка 1983 года. Наўкола квітнела, буяла вясна. Вельмі хацелася б сказаць, што і на душы Людмілы было лёгка, што і яна выйшла з перажытага абноўленай. Што тая працоўная атмасфера, у якой яна была два з гакам гады, прымусіла яе сур'езна перагледзець свае жыццёвыя прычыпы.

Цяпер можна толькі гадаць: а ці не лепей было б вярнуцца Фясковай адразу ж у баць-

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне члену Савета па беларускай літаратуры СП СССР, доктару гістарычных навук Мікалаю Мікалаевічу УЛАШЧЫКУ з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці жонкі Наталлі Маркаўны.

Калектыў Літаратурнага музея Якуба Коласа глыбока спачувае старшаму навуковому супрацоўніку КУРБЕКУ І. С. з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці маці.

імя Юрыя Тарыча заслугоўвала б павягі і пашаны нашчадкаў. Знаўцы экраннага мастацтва адзначаюць, што сам ён, як па-чалавечы сапраўды багатая і змястоўная творчая асоба, прыцягваў да сябе маладыя таленты. Дастаткова нагадаць такія імёны, як той жа У. Корш-Саблін, Э. Шуб, І. Пыр'еў, успомніць, што для Ю. Тарыча пісаў песні на словы паэта В. Карнілава малады кампазітар І. Дунаеўскі, што гэты рэжысёр і на схіле жыцця быў аўтарытэтным і патрабавальным апекуном першых самастойных крокаў у кіно вядомых пазней рэжысёраў «Беларусьфільма» Віктара Турава і Барыса Сцяпанавы...

Ён любіў і ўмеў працаваць з артыстамі, перакананы ў тым, што менавіта яны ўвасабляюць вобразную сутнасць ідэянатворчай задумкі стужкі. Гісторыкі кіно вылучаюць з яго дасягненняў, напрыклад, эпізадычную ролю сялянкі, выкананую Любоўю Мазалеўскай у фільме «Адзінаццатага ліпеня» з сапраўды трагедыянай веліччу. А змест эпізоду зводзіцца да таго, што яе сялянна з'яўляецца суседкай гераніна фільма, якая павінна апазнаць у забітым беларускай маладым партызане свайго сына Янку. Калі б яна пазнала — акупанты знішчылі б вёску з усімі жыхарамі... Як маліла-ўпрасвала гераніна Л. Мазалеўскай, як галасіла, каб маці дзеля жыцця ўсіх астатніх малых і старых... адраклася ад сына! Антрыса раскрывала бездань пачуццёў трагедыянай прасветленай душы. І на экране красамойнымі былі не толькі вусны, вочы жанчыны, а і рукі яе, пальцы... Нават калі б да нашага часу захаваліся толькі адзін гэты эпізод з адзнятых Ю. Тарычам фільмаў, можна было б гаварыць пра дарагія для мастацтва традыцыі сапраўды творчых узаемаадносін рэжысёраў і акцёраў, што панаваў у календы, які ўзначальваў гэты пільны, неўтаймоўны і дапытлівы мастак.

Людзі майго пакалення ў юнацтве ведалі самы ўражлівы і самы даступны від мастацтва — кіно. І адно з першых уражанняў нашага дзяцінства — шэдэўры, фільмы, што захавалі і хвалілі да глыбіні душы. Сярод іх і яны, стужкі Белдзяржкіно: «Лясная быль», «Кастусь Каліноўскі», «Першы ўзвод», «Адзінаццатага ліпеня». Яны былі для нас з таго пераліку назваў, якія вымаўляліся намі пачыва і ўрачыста — «Чапаеў», «Браняносец «Падцёмкі», «Чырвоныя д'ябляты», «Начны рамзінік»... Гэтыя творы адкрывалі нам праўду рэвалюцыі, і мы пачыналі глыбей разумець, што і з якой адвагай рабілі нашы бацькі ў віхуры векапамнага часу. Сёння праца тых майстроў экраннага мастацтва, якія на пачатку яго станаўлення вызначалі кірунак і абсягі кінематографічнага асэнсавання рэчаіснасці, успрымаецца як сапраўды маштабная, здатная акрэсліць і традыцыі, і нават далейшы лёс кіно. Юрыя Тарыч — постаць сярод іх значная і прывабная.

Б. БУР'ЯН.

мачнай групы трэба аднесці густ, з якім гэтыя «інтэрв'ю пра Тарыча» зроблены і ўманціраваны ў плынь фільма. Дваццаць мінут экраннага часу, вядома, абмяжоўвалі магчымасці сцэнарыста і рэжысёра. Ды ўсё роўна шкадуеш, што пра некаторыя важныя факты творчай дзейнасці Тарыча-рэвалюцыянера, Тарыча-драматурга, Тарыча-артыста сказана як бы мімаходзь. Праўда, не захавалася для гэтага амаль нічога: ні адпаведных фотаздымкаў, ні документаў, ні сведкаў... Затое Тарыч-рэжысёр набліжаецца да нашага сучасніка, экран паказвае сапраўды творчае аблічча няўрымслівага, патрабавальнага, перакананага мастака. Выхад такога фільма вельмі своечасовы, бо супадае з юбілейнай датай, важнай у календары беларускага савецкага кінематографа.

І. РЭЗНІК.

Рыгор ЛІНКОР

РЭЦЭНЗЕНТКА

Пад раніцу пеўні вёскі Стараўска, як звычайна, выконвалі канцэртную праграму, напаяючы наваколле гукамі слаўтай песні «Кунарэну», а старая вопытная ліса сядзела ў кустах і ацэньвала іх выступленні.

«Колькі я за свой век пераела гэтых пеўняў, а яны ніяк не могуць супакоіцца. Дзярчуць горла адзін пераадным, — думала драпежніца. — Я ж па голасе кожнага з іх вызначаю вагу, тлустасць і наогул прыгоднасць для ўжывання... А яны, мусіць, думаюць, што мы, лісы, любіваем ад іх голасы, атрымаем ад іх талыні асалоду...»

— Ку-ка-рэ-рэ-ну-у-у-у! — пачуўся зычны голас з заходняй часткі вёскі.

«Гэта певень Піліпа Лупатага дзярэ горла. — уздыхнула рыжыя. — Як ён творча і фізічна вырас, патлусцеў! Яшчэ летас у яго быў сілы галасок, а значыць, і сіняе мяса. Добра расце пазычкая змена! Яна адчувае сваю адназначнасць перад часам, не траціць пачуцця пераемнасці традыцый, настойліва шукае свой голас, сваё месца ў жыцці, імкнецца да наватарства і эксперыменту. Ну, узяць хоць бы гэты працяглае «у-у-у» пасля апошняга «ку». Ці не пазычкая знаходна? Наватарства!.. Або возьмем паўторанае два разы «рэ», якое робіць адметным голас гэтага пеўня ў зладжаным хоры ўсіх вясковых пеўняў. Шэдэўр!.. Адным сло-

вам, спелы голас, але... Але Піліп Лупаты завёў злога сабану пасля таго, калі пазалетася я напісала рэцэнзію на творчыя набыткі ягонага белага пеўня...»

Ліса задумалася, пазлхнула, у жываце яе забурчэла ад голаду.

На сярэдзіне вёскі паважна залапатаў крыламі і павучальна ў стылі белага верша прасіпеў старэчым голасам сваё «Кунарэку» певень Саўні Мякіша — кладушчыка мясцовага калгаса.

«Сыты певень! Зерня яму хапае, — адзначыла даследчыца. — Гэта прызнаны класік сярод пеўняў, лаўрэат і заслужаны певень сяла. Дзякуючы клопатам ажно двух сабак свайго гаспадара, ён дажыў да пажананага ўзросту і адчувае сябе смела, бо седала яго ў нуратніку самае высокае і ахоўваецца надзейна. Сярод кураў ён лясчэ карыстаецца аўтарытэтам, але ўжо толькі па традыцыі... Дабрацца да яго не варта ды і небяспечна. Мяса ягонае старое, цвёрдае, а галоўнае — сабані гаспадара...»

На усходнім канцы вёскі пачулася бадэрае і саканвітае «Кунарэку».

— Гэта певень удавы Ганны Гук. Які саканвіты і прыемны голас! Сапраўдны талент! Пясняр сама ў сілу ўвабраўся. Плот у Ганны даўно не рамантаваны. Сабані ў яе няма, — падумала рэцэнзентка і, прыгнуўшыся, падалася ў бок Ганнынага хлява...

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

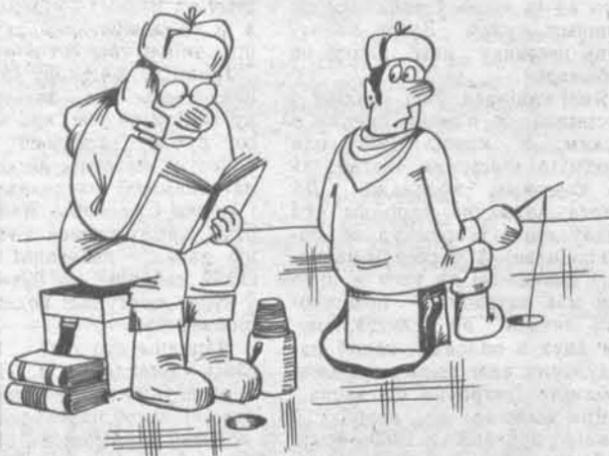
З аднаго эса: паднябесся дасягнуў раманіст Широ-ні — у ягонаў копанцы пасляца аблукі.

• Становішча ў футболе: галоў мала.

• Тэатр — глядачам: «У нас вы заўсёды знойдзеце лішніа білецікі».

• Апошні з магікан? Апошняя ўжо няма, магікане лясчэ трапляюцца.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. П. КОЗІЧА.

Генадзь ЗОТАЎ

ФАРСУН

Галаву задраў Пятрок:
Родзічы шыкоўны
Падарылі кажуюшак
З натуральнай воўнай.

А другі хлапец Іван

Кажа:
— Гэткая славы?
Ганарыцца тым Баран
Мае больш падставы.

ПЫХЛВЫ

Не нлі, браток, з ягонаў
Паспачувай яму спярша:
Задзёрся нос угору пікай,
Бо апусцілася душа.

КРЫЛАТАЕ СЛОВА

Я вам напісаў бы глыбей,
цікавей,
Калі б не такая прычына:
Крылатае слова — не верабей,
У рукі злавіць немагчыма.

Аб'явы

Мяню нявыгадныа жыццёвыа прыныпы на жыццёвыа выгоды.

Мяню развітое пачуццё гумару на высокае пачуццё адназначнасці за лёс той установы, якую мне па гэтай аб'яве давераць.

У. ТРАЦЬЯКОУ.

ТУТ ПАДЫШОЎ КІНДЗЮЛІС...

У цырку хлопчык пытае маці:

— Мама, чаму тыграў запіраюць у клеткі?

Кіндзюліс ціхутка шапнуў:

— Каб людзі не напалі. Бачыш, якое на тыграх футра!!!

Пры падлётнай лоўлі адзін рыбак праваліўся. Пакуль яго выцягвалі, ён страціў прытомнасць. Праз некаторы час, ужо апрытомнеўшага, сябры супакойваюць:

— Не сумуй — каб мы не ўлілі табе шклянку каньяку, ты б замёрз.

Тут падышоў Кіндзюліс і сказаў:

— Кожны на яго месцы засумаваў бы: выпіць такі добры каньяк у непрытымным стане...

— Многа фантазіі мелі колішнія стваральнікі свяшчэннага пісанніа, — кажа адзін прыяцель другому. — Ты толькі ўяві, дзьмухнулі воіны ў трубы, і сцены горада перыхона тут жа рассыпаліся. Хіба можа быць такі магутны гул?

Тут падышоў Кіндзюліс і сказаў:

— Можна. Схадзіце на канцэрт эстраднай музыкі і вы пачуеце лясчэ не такі...

— Што больш за ўсё здзіўляе? — рытарычна спытаў філосаф.

Тут падышоў Кіндзюліс і сказаў:

— Людзі! Есць людзі, язык якіх разумнейшы за іх саміх. Пераклаў з літоўскай У. СТЭХ.

Мімаходзь

Пераўвасабленне: кідаў намяні ў свой агарод. Будаваў дачу.

• Паведамленне сіноптыкаў: «Не чакайце з мора надвор'я».

• Лёгна пайшоў на дно, бо трымаў камень за пазухай.

• Святла цырульніка: узяў бога за бараду.

• Лёгкі на пад'ём... па службовай лесвіцы.

• Увайшоў у работу з галавой — працаваў вадалазам. К. КУДЛАЕУ.

з 28 студзеня па 3 лютага

28 студзеня, 16.05

1. БРАМС. КАНЦЭРТ ДЛЯ ФАРТЭ-ПІЯНА З АРКЕСТРАМ.

Выконваюць народны артыст РСФСР Я. Малінін і Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр БССР.

Дырыжор — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ю. Яфімаў.

30 студзеня, 16.20

«НАШЫ ГОСЦІ».

Спявае заслужаная артыстка Малаўскай ССР Святлана Стрэзева.

Вы пачуеце рамансы Глінкі, Рымскага-Корсакава, Чайкоўскага, Беліні.

30 студзеня, 18.10

«ПЕРАЗОВЫ ГАЛАСОУ МАЛАДЫХ».

Вы пазнаёміцеся з творчасцю пэтарэў Э. Граковіча, А. Зэнава, Я. Гардніцкага.

2 лютага, 17.05

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ».

Вы пазнаёміцеся з творчасцю беларускіх мастакоў-сатырыкаў.

Вядучы — мастацтвазнаўца В. Буйвал.

2 лютага, 19.45

«ДЗЯКУЙ, САЛДАТ». Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання.

Аўтары сцэнарыя А. Дзітлаў, В. Басаў. Рэжысёр В. Басаў.

2 лютага, 23.10

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ».

Музычная праграма з удзелам канцэртна-эстраднага аркестра Мінскага дзяржаўнага цырна пад кіраўніцтвам М. Фінберга. У праграме інструментальныя творы Я. Глебава, І. Лучанка, В. Іванова, У. Прохарава.

3 лютага, 12.10

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ». Перадача расказвае аб творчасці скульптара А. Шатэрніка. Вядучы — паэт В. Дашкевіч.

3 лютага, 14.50

КАНЦЭРТ ХОРУ БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ.

У праграме творы Шуберта, Моцарта, Штрауса, Варламава, Кюі, Лучанка, Краўчанкі. Мастаці кіраўнік народны артыст БССР, прафесар В. Роўда.

3 лютага, 17.05

«КІНААФІША».

Перадача знаёміць з лютаўскім кінарэпертуарам. Вядучы — В. Анісенка.

У «КНИГАРНИ ПІСЬМЕННІКА»

1. БУРСАУ. Слон купіў веласіпед. Вершы, казкі, небывічкі. Пераклад з рускай Р. Барадуліна. Мн., «Юнацтва», 1984. — 75 к.

Ю. БРЭЗАН. Чорны млын. Аповесць-казка. Мн., «Юнацтва», 1984. — 1 р.

МІНСК НА СТАРЫХ ПАШТОУКАХ. Мн., «Беларусь», 1984. — 1 р. 80 к.

Р. БЯРОЗКІН. Звенні. На рускай мове. Мн., «Советский писатель», 1984. — 1 р. 60 к.

ЛУЛЬС ХІВІН. Зборнік. На рускай мове. Л., «Советский писатель», 1984. — 1 р. 80 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04043 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтва — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масвавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.